

SVET PTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

01
2021

Velikost kolonije **MESTNE LASTOVKE** (*Delichon urbicum*) je odvisna tudi od razpoložljivih blatnih površin v bližini gnezdišča, v katerih nabirajo gradivo za gradnjo gnezda.

foto: **Tone Trebar** / <http://www.naturephoto-tone.com/>

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 27, številka 01, april 2021
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenija)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenija, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Gregor Bernard, Blaž Blažič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, Blaž Blažič, dr. Pavel Gantar, David Kapš, Gaber Mihelič, Matija Medved Mlakar, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

LASTOVKE SLOVENIJE

Po nekaterih podatkih na svetu živi 83 vrst lastovk, ki naseljujejo celotno zemeljsko oblo - razen polarnega območja. V Evropi iz družine lastovk srečamo pet rodov.

KMEČKA LASTOVKA (*Hirundo rustica*)

foto: **Tomi Trilar**, ilustracija: **Jan Hošek**

20

BUKEV - DEDIŠČINA CELOTNEGA SVETA

Danes je ohranjen le še zelo majhen delež starodavnih bukovih gozdov. Zato najdragocenejša območja teh gozdov veljajo za UNESCO-vo naravno svetovno dediščino.

foto: **Ljubica Zemljak**

34

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2021

Težke razmere zaradi epidemije COVID-19, ki je bila v dneh okoli novega leta na vrhuncu, so izvedbo jubilejnega 25. januarkega štetja vodnih ptic v Sloveniji (IWC) postavile pred preizkušnjo brez primere.

38

VEDNO VEČ ŽERJAVOV NA SELITVI ČEZ SLOVENIJO

Število poletij opazovanih žerjavov (*Grus grus*) se večja. Lahko v kratkem pričakujemo celo njihovo gnezditvev pri nas?

foto: **Jani Vidmar, Alen Ploj**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **LASTOVKE SLOVENIJE** // Franc Bračko
- 12 **TAJSKA - AZIJSKA ORNITOLOŠKA KRALJICA** // Tjaša Pršin in Blaž Blažič
- 16 **RABA IN ZLORABA ZVOČNEGA POSNETKA PRI OPAZOVANJU IN PREUČEVANJU PTIC**
// Al Vrezec, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Davorin Tome
- 18 **ALI PTIČJI STARŠI RES ZAPUSTIJO MLADIČE, POTEM KO SMO JIH PRIJELI?**
// Petra Vrh Vrezec
- 19 **V INDOEZIJI SO ODKRILI NOVO VRSTO PEGASTE SOVE** // Aleksander Kozina
- 20 **BUKEV - DEDIŠČINA CELOTNEGA SVETA V SLOVENIJI**
// Sašo Gorjanc, Domen Kocjan, Miha Varga
- 22 **ŠKOREC, LETEČI AKROBAT**
// Tjaša Zagoršek in Aljaž Mulej
- 25 **SKOZI OBJEKTIV** // Simon Kovačič
- 26 **GVIDON SAJOVIC** // Matija Križnar
- 28 **POMLADNA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 30 **ŽE 41. REDNI LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS** // pisarna DOPPS
- 33 **KO SORODNIKI PRISKOČIJO NA POMOČ**
// Monika Možina
- 34 **JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2021**
// Luka Božič
- 38 **VEDNO VEČ ŽERJAVOV NA SELITVI ČEZ SLOVENIJO** // Dejan Bordjan
- 40 **BIOTSKI RAZNOVRSTNOSTI PRIJAZNO KMETOVANJE NA NIŽINSKIH KMETIJAH V SLOVENIJI** // Ksenija Napast in Valerija Petrinec
- 41 **SEŽIGANJE DREVES NE BO REŠILO PODNEBJA** // Neža Kocjan, Tilen Basle
- 42 **GNEZDILNICE, PRILOŽNOST ZA POGLOBLJENO ŠTUDIJO**
// Borut Štumberger, Dejan Bordjan, Aljaž Mulej, Žan Pečar, Tjaša Zagoršek, Al Vrezec
- 46 **25 LET OPAZOVANJA SKRIVNOSTI GNEZDENJA BELOVRATIH MUHARJEV**
// Martin Gorišek
- 47 **BOLJE JASTREB NA STREHI KOT VRABEC V ROKI** // Jani Vidmar
- 48 **PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ ZA OBDOBJE APRIL-JULIJ 2021**
- 52 **NOVICE**

BirdLife International je bil ustanovljen pred slabim stoletjem (1922), na začetku desetletja, ki je postalo znano kot "hrupna dvajseta". Za bogate zahodne države je bil to čas rasti in blaginje brez primere. Zgodovinarji pa so ugotovili, da je bila ta rast nevzdržna, in preden je desetletje izginilo, je sledil polom. Zdaj, čez 100 let, je narava tista, ki »grmi«. Naraščajoča morska gladina, letnim časom neprimerne nevihte in požari, ki so zgolj fizične manifestacije sveta na prelomni točki: davek, ki ga narava plačuje za naš presežek in zanemarjanje. Nepripravljene bi zlom newyorške borze leta 1929 zadel kot tovorni vlak, če ne bi poslušali številnih opozoril ekonomistov. Danes, stoletje pozneje, je opozorila narave vse težje prezreti! Poročilo Medvladne znanstveno-politične platforme o biotski raznovrstnosti in ekosistemskih storitvah (IPBES) o globalni oceni biotske raznovrstnosti in ekosistemskih storitvah za leto 2019 je jasno: »Če ne bomo pravočasno ukrepali, bomo planet potopili pregloboko.«

Na srečo, vsaj zdi se tako, se vetrovi začenjajo spreminjati. Podjetja končno začenjajo razumeti, da so izguba biotske raznovrstnosti in podnebne spremembe največje tveganje za svetovno gospodarstvo. Opažamo tudi vse večje zaveze upraviteljev investicijskih skladov, predsednikov centralnih bank, ministrov za gospodarstvo in finance ter direktorjev večjih podjetij, ki poudarjajo, naj bodo nove naložbe namenjene samo tistim, ki so v skladu s trajnostnim razvojem, ki vključujejo ohranjanje in obnovo narave ter zmanjševanje emisij toplogrednih plinov.

Trenutno naj bi pandemija poleg svojih velikih vplivov na zdravje povzročila veliko gospodarsko recesijo, večjo od tiste, ki je pred stoletjem utišala bučna dvajseta. V nedavnih znanstvenih raziskavah so bili ocenjeni stroški izogibanja novim pandemijam s pomočjo okrepljenega ohranjanja narave in nadzora nad nezakonito trgovino s prosto živečimi živalmi. Poraba bi stala približno tisočkrat manj kot socialni in ekonomski stroški trenutne pandemije.

Organizacije, kot je BirdLife International, morajo povečati svoja prizadevanja za ohranitev narave. Partnerstva BirdLife nas ne sme bit sram, pač pa moramo biti na to celo ponosni. Vse, kar počnemo, je podprto z znanostjo; naj bo to Rdeči seznam, naša vedno večja omrežja IBA (Mednarodno pomembna območja za ptice) in KBA (Ključna območja biotske raznovrstnosti) ter sodelovalni način dela. Moramo biti drznejši, da to sporočilo prenesemo tistim, ki se le bežno spogledujejo z naravovarstvom, in to je vizija, kako se mora BirdLife razvijati v tem kritičnem desetletju.

Na srečo je evolucija zapisana v naši DNK. Leta 1922, ko je bil ustanovljen BirdLife, je bil namen ustanovitve zaščita ptic pred učinki človeške potrošnje. Danes smo prišli do zaključka, da naravovarstvo ne more uspeti, če ne deluje za vse – ptice, naravo in ljudi. To kaže na naš celostni pristop k varstvu narave in je pobudnik naše najambicioznejše kampanje doslej: »One Planet, One Right« (En planet, ena pravica) – poziv Združenim narodom, naj zdrav planet postane osnovna človekova pravica. To je daleč od iluzije, to je naša nova "zvezda vodnica" in daje kontekst vsakemu področju našega dela, najsi bo ohranjanje narave na terenu ali politično delo na visoki ravni. Samo s ponovno povezavo ljudi z naravo lahko resnično spremenimo grozečo plimo.

»One Planet« je tudi nazorna demonstracija resnične moči partnerstva BirdLife; moč mnogih. Ker smo zapustili eno desetletje in stopamo v novega, ključnega, moramo delati bolj kot kdajkoli prej, da bi uresničili naslednji sklop globalnih ciljev za naravo, ki je bil sprejet na Konferenci ZN o biotski raznovrstnosti na Kitajskem oktobra 2020. To je, da znatne naložbe vlade in poslovne skupnosti gospodarstvo iz pandemije prinesejo v prihodnost in omogočijo zeleno okrevanje.

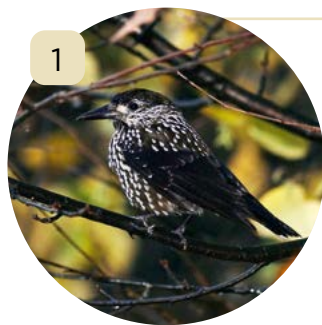
Na koncu bi rad izrazil globoko hvaležnost vsem našim zaposlenim po svetu, ki so v zadnjih nekaj mesecih nadaljevali svoje izvrstno in pomembno delo v najtežjih in najbolj stresnih okoliščinah. Vaš,

BRAULIO FERREIRA DE SOUZA DIAS,
predsednik sveta BirdLife

prevod: **Petra Vrh Vrezec**

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

KREKOV (*Nucifraga caryocatactes*)

V novejšem času so bili krekovti, pripadajoči sibirski podvrsti *macrorhynchos*, v Sloveniji nedvomno opazovani vsaj trikrat: enkrat (decembra 2018) v bližini Predjamskega gradu pri Postojni in dvakrat (oktobra 2008 in septembra 2019) v bližini Lesc na Gorenjskem [BRAČKO, F. (2019): *Acrocephalus* 40 (182/183): 23-30].

izvirni foto: **Boris Kozinc**

2

PEGASTA SOVA (*Tyto alba*)

Prvi recentni podatek za Gorenjsko. Osebek pegaste sove je bil v začetku avgusta 2019 slišan na Hraških mlakah pri Smledniku. Nekaj dni kasneje so bili v skednjih bližnjega opuščenega kmetijskega poslopja najdeni tudi izbljvki in perje te vrste [HABICHT, J. (2019): *Acrocephalus* 40 (112/113): 6].

foto: **iStock**

3

POLOJNIK (*Himantopus himantopus*)

Tretje opazovanje vrste na Ljubljanskem barju. Osebek se je sredi maja 2019 zadrževal na poplavljenih površinah v bližini Notranjih Goric [DENAC, M. (2019): *Acrocephalus* 65].

izvirni foto: **Mitja Denac**

4

OSTROGLEŽ (*Calcarius lapponicus*)

Sedmi podatek za Slovenijo. Osebek te vrste je bil konec novembra 2019 opazovan na območju Stržena na Ljubljanskem barju [DENAC, M. (2019): *Acrocephalus* 65].

foto: **iStock**

5

TRAVNIŠKI VRABEC (*Passer hispaniolensis*)

Redek podatek. Pojoci samec je bil sredi julija 2019 opazovan na industrijskem objektu v bližini Vipave [STANIČ, D. (2019): *Acrocephalus* 65].

izvirni foto: **Domen Stanič**

6

DUPLINSKA KOZARKA (*Tadorna tadorna*)

Konec decembra 2020 je bila na Cerkniskem jezeru opazovana jata z vsaj 450 osebkami te vrste, kar je najvišje doslej zabeleženo število duplinskih kozark v Sloveniji [https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4042576309099776].

foto: **Bojan Škerjanc**

7

ŠKOLJKARICA (*Haematopus ostralegus*)

Redek in zelo zgoden podatek. Školjkarica je bila v začetku februarja 2021 opazovana na Cerkniskem jezeru [https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4203398053017600].

foto: **Marjan Gresl**

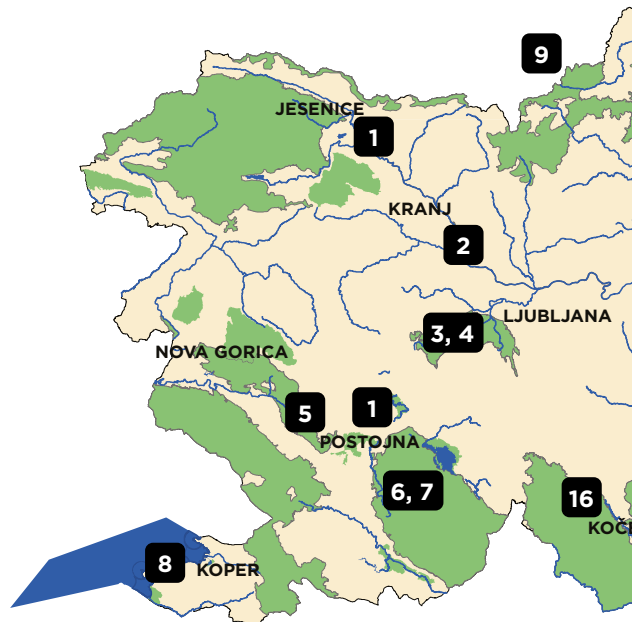

8

BELOČELI DEŽEVNIK (*Charadrius alexandrinus*)

Vrsta je v letu 2020, po dvanajstih letih, znova gnezdila v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. V poslani laguni rezervata so bili zabeleženi 2-3 gnezdeči pari [http://carniolicum.blogspot.com/2020/12/our-special-2020-year-review.html].

izvirni foto: **Domen Stanič**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, elektronska
pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

ŽERJAV (*Grus grus*)

Med 20. in 23. novembrom 2020 je bila v Sloveniji zabeležena izredno živahna selitev žerjavov. V tem obdobju je državo najverjetneje preletelo več kot 25.000 teh ptic [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4042529232437817>].

foto: **Mirko Gaberšek / www.naizletu.si**

12

BREGULJKA (*Riparia riparia*)

Verjetno najkasnejše opazovanje vrste v zadnjih dvajsetih letih. Osebek breguljke je bil sredi novembra 2019 opazovan na Ormoškem jezeru [BASLE, T. et al. (2019): *Acrocephalus* 40 (182/183): 69].

foto: **Bojan Bratož**

13

RDEČENOGA POSTOVKA (*Falco vespertinus*)

Redek jesenski podatek za vrsto. Osebek rdečenoge postovke je bil v začetku oktobra 2020 opazovan ob Gajševskem jezeru [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4042529232437817>].

izvirni foto: **Gregor Domanjko**

10

KOCONOGA KANJA (*Buteo lagopus*)

Redko opazovanje. Osebek te vrste je bil v začetku januarja 2021 opazovan pri Podovi na Štajerskem [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4203398053017600>].

izvirni foto: **Jure Novak**

11

BELOGLAVI STRNAD (*Emberiza leucocephalos*)

Samec beloglavega strnada se je decembra 2020 kar nekaj časa potikal v bližini zadrževalnika Medvedce. Podatek pomeni prvo opazovanje vrste na tem območju ter dvajseto opazovanje za Slovenijo [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4042529232437817>].

izvirni foto: **Dejan Bordjan**

14

VELIKI ŽAGAR (*Mergus merganser*)

Izredno zanimiv gnezditveni podatek. Sredi januarja 2021 je bila v bližini Radeč opazovana samica velikega žagarja, ki je vodila le nekaj dni stare mladiče [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/4203398053017600>].

izvirni foto: **Dušan Klenovšek**

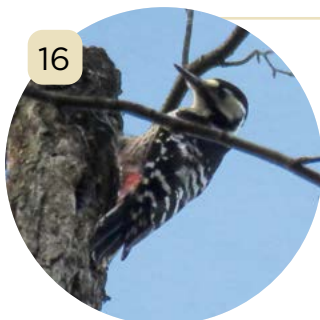
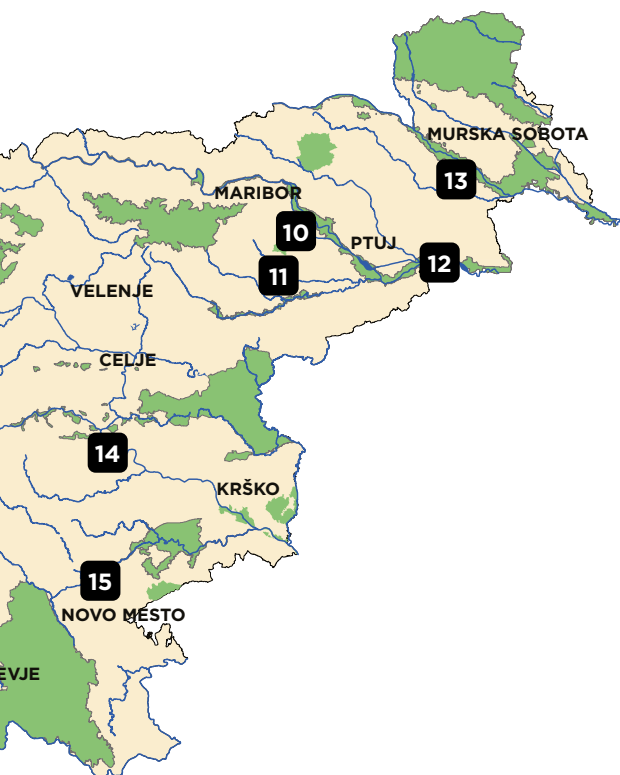

15

VELIKI SLAVEC (*Luscinia luscinia*)

Redek podatek. Osebek te vrste je bil septembra 2020 ujet in obročkan v bližini Novega mesta [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3775231245834285>].

foto: **iStock**

16

BELOHRBTI DETEL (*Dendrocopos leucotos*)

Samec belohrbtega detla je bil v začetku decembra 2019 opazovan v pragozdu Strmec na Kočevskem. Skoraj tri mesece kasneje pa je bila na območju zabeležena tudi bobnajoča samica. Podatka pomenita prvi opazovanji vrste v tem pragozdu [DENAC, M. (2019): *Acrocephalus* 40 (182/183): 68-69].

izvirni foto: **Mitja Denac**

LASTOVKE SLOVENIJE

// Franc Bračko

KMEČKA LASTOVKA
(*Hirundo rustica*), ki jo lahko
upravičeno uvrstimo med
spremljevalke človeške
bivalne kulture, je pri ljudeh
posebej priljubljena.

foto: iStock

Vročega in soparnega avgusta se ob pojemajočih sončnih žarkih nad večjim trstiščem na enem izmed naših mokrišč v zraku zbira žvrgoleča več stoglava jata lastovk.

Polagoma se spušča mrak in v trstišče pričnejo »padati« druga za drugo, po deset, petdeset ... Da, to so kmečke lastovke, ki se spektakularno odpravljajo na prenočevanje.

Po nekaterih podatkih na svetu živi 83 vrst lastovk, ki naseljujejo celotno zemeljsko oblo – razen polarnega območja. V Evropi iz družine lastovk srečamo pet rodov: *Hirundo*, *Delichon*, *Cecropis*, *Ptyonoprogne* in *Riparia*. Pri lastovkah se spola skoraj ne da ločevati po barvi perja. To so izključno žužkojede ptice, ki svoj plen do velikosti muhe lovijo v zraku. Imajo močne dolge peruti, noge so kratke in šibke, kar je značilno za vse predstavnike lastovičje družine. Večina vrst gradi skodeličasta gnezda iz blata, ki jih uporabljajo več let zapored. Breguljke si skopljejo gnezdilne rove v zemeljsko steno, drevesne vrste lastovk pa gnezdiijo v drevesnih duplih. Lastovke so družabne ptice in se družijo v jate. Severne gnezdeče populacije so selivke. V zavesti človeka, posebno Evropejca, so močno povezane s koncem zime, zato jih imenujemo tudi znanilke pomladi. Ljudsko izročilo tudi pravi: »Tam, kjer gnezdiijo lastovke, so doma dobri ljudje«.

VEČINA JE SELIVK

Lastovke severnih območij so značilne selivke na dolge razdalje. V preteklosti so ljudje mislili, da lastovke in druge selivke prezimijo pod vodo, v votlinah in v zemlji. K tej zmotni miselnosti jih je prav gotovo spodbudil pogled na velike kolonije breguljk, ki so poleti izginjale v gnezdilnih zemeljskih rovih, ali pa večerno »izginjanje« kmečkih lastovk v trstiščih sredi vode. O tej ljudski nevednosti je pisal celo znameniti Janez Vajkard Valvazor. Lastovke zahodne Palearktike v celoti prezimijo v tropski in podsaharski Afriki, medtem ko lastovke iz centralne Azije in Sibirije prezimijo v južni Aziji. Lastovke Severne Amerike pa se selijo v Srednjo in Južno Ameriko. V Sredozemlju prezimi le skalna lastovka, ki jo včasih sredi vse bolj toplih zim zanese tudi nekoliko v notranjost.

ALI SO OGROŽENE?

Žal moramo na to vprašanje odgovoriti pritrdilno. Tudi pri lastovkah v zadnjih nekaj desetletjih ugotavljamo občuten upad populacij. Pri nas je skrb vzbujajoče upadlo število kmečkih lastovk, pa tudi mestnim lastovkam ne kaže nič bolje. Proti koncu 20. stoletja so sledile spremembe v kmetijstvu, številne majhne kmetije so kot domine »popadale« zaradi odseljavanja ljudi v mesta. Iz praznih hlevov so izginile tudi kmečke lastovke. Velike hleve pa so morali kmetje zaradi direktiv EU »sterilno zapreti«. Gnezditvena populacija se je pri nas in v Evropi

občutno zmanjšala. Skoraj povsem je izginila tudi iz nekaterih večjih mest. Breguljko ogroža uravnava rek, mestno lastovko moderna arhitektura stavb, uničevanje gnezd, pomanjkanje blatnih površin za gradnjo gnezd in izginjanje žuželk v urbanih predelih. Veliko jih propade tudi na selitvi, od mladih osebkov več kot polovica.

V Sloveniji gnezdi pet vrst lastovk. Najpogostejše so breguljke, kmečke in mestne lastovke. Skalna lastovka je manj številna, rdeča pa najredkejša. Oglejmo si jih поблиže.

BREGULJKA (*Riparia riparia*)

Najpogostejše jo srečamo ob večjih, deloma še ohranjenih rekah (večjih naravnih rek pri nas ni več!), kjer si v sveže erodirane stene s kremplji izkoplje 60–100 cm globok gnezdilni rov, ki se konča z gnezdilno kamrico. Samica izleže do pet jajc. Mladiči dokaj hitro zapustijo gnezdo, nekje po dobrih dveh tednih. Vsaj teden dni nato ostanejo v koloniji in počivajo ter prenočujejo v gnezdilnih rovih.

Ponekod v Evropi so gnezdišča antropogenega nastanka edino pribežališče **BREGULJK** (*Riparia riparia*).
foto: Bojan Bratož

V primeru propada prvega zaroda ga par nadomesti z drugim. Breguljka naseljuje Evrazijo in Severno Ameriko, njena svetovna populacija se ocenjuje na okoli 46 milijonov parov. V Evropi dosega le četrtino tega števila. Naseljuje nižine rek in ponekod v Evropi peščena obalna območja, a le redko nad 500 m n. v. Dokaj hitro naseli tudi gnezdišča antropogenega nastanka, zlasti gramoznice in peskokope,

GNEZDILNA STENA
breguljk,
Ciglenca, Duplek
(5. julij 2017)
foto: **Franc Bračko**

kjer pri izrabljanju materiala nastajajo ustrezne peščene stene. Ponekod v Evropi so gnezdišča antropogenega nastanka edino pribežališče breguljk.

Pri nas je breguljka redka in lokalno razširjena. Gnezdi ob spodnjem delu Mure (npr. Krog, Razkrižje, Petišovci), na panonskem delu Drave (npr. Hajdoše, Borl, Ormož, Središče ob Dravi) in spodnji Savi (npr. Šentjakob pri Ljubljani, Vrbina). Vsaj polovica omenjenih lokalitet se nanaša na gramoznice neposredno ob teh rekah. Gre izključno za manjše kolonije. Običajno velikost naših kolonij šteje med 50 in 300 parov. Gnezdilne kolonije so kratkotrajne, v večini primerov le eno gnezdilno sezono, kajti že jeseni in pozimi se stene porušijo ali pa jih preraste vegetacija. Po gnezdenju, konec julija in v začetku avgusta, se breguljke že odpravijo na selitev. Takrat se pomešajo med kmečke lastovke in z njimi tudi družno prenočujejo v trstiščih. Selijo se v podsaharsko Afriko in se sredi aprila, včasih

še kasneje, vračajo na gnezdišča, ki pa jih morajo velikokrat iskati povsem na novo. Slovenska gnezditvena populacija je ocenjena na 300–2000 parov.

Kot gnezditveni specialist je breguljka nasploh zelo ogrožena. Naravnih erodiranih sten ob naših rekah je čedalje manj ali jih sploh ni več. V gramoznicah in peskokopih jim gnezdišča velikokrat nevede uniči človek med delovnim procesom izkopavanja peska. Maloštevilne rečne kolonije pa so redno izpostavljene visokim vodam, ki jih povzročajo obratovalni režim HE. Breguljka je postala dober indikator ekološkega stanja naših rek. Gnezda v koloniji ogrožajo tudi naravni plenilci, na primer lisica in kuna. Če gnezdilna stena ni dovolj visoka, lahko lisica izkoplje in uniči vsa gnezda v koloniji. Od leta 1985 dalje, ko je bila v gramoznici Duplek po daljšem času znova odkrita gnezdilna kolonija breguljk, v DOPPS-u z delovnimi akcijami redno vzdržujemo umetne stene ob Muri, Dravi in Savi. Brez teh prizadevanj bi breguljke pri nas prav gotovo že izginile.

Spomladi se **KMEČKA LASTOVKA** (*Hirundo rustica*) vrne med prvimi lastovkami, običajno konec marca in v začetku aprila.
foto: **Boris Kozinc**

KMEČKA LASTOVKA (*Hirundo rustica*)

Naseljuje celotno Evropo, razen skrajnega severnega dela, Azijo in Severno Ameriko. V zraku je okretna ptica. Zgornji del telesa je temen s kovinsko modrim leskom, spodaj je svetel, pri nekaterih tudi rdečkast. Grlo in čelo sta značilno temno rdeča. Peruti so dolge, rep je dolg in škarjast, pri samcu tudi precej daljši. Mladiči so bolj bledih barv in s krajšim repom. Gnezdi najpogosteje v hlevih z domačimi živalmi, v različnih gospodarskih poslopih in včasih celo v garažah in vežah hiš, pa tudi zunaj stavbe, kot je balkon.

Spomladi se vrne med prvimi lastovkami, običajno konec marca in v začetku aprila. Značilno skodeličasto gnezdo iz blata in bilk je zgoraj odprto in ga pritrđi na zid, navadno na kakšno oporo, kot je polička ali tram, pa tudi na luč, električni kabel in

podobno. Izleže do pet jajc. Speljane mladiče starša še nekaj časa hranita zunaj gnezda. Kmečka lastovka lovi izključno leteče žuželke do velikosti muhe. Jeseni, pred selitvijo, se kmečke lastovke zbirajo v velike jate. Včasih se zbere nekaj tisoč osebkov, posebno na prenočiščih, kjer prenočijo v trstišču ob vodi, pa tudi na koruznih njivah. Lastovke na prenočišču uprizorijo pravi spektakel, ki je za opazovalca nepozabno doživetje. Selijo se v tropsko Afriko. V Sloveniji imamo na voljo najdbe iz Maroka, Nigerije, Zaira, Zambije in Republike Južna Afrika.

Primer prvotnega **NARAVNEGA GNEZDENJA** kmečke lastovke v kraškem spodmolu z vodnim izviro, ki je danes v Evropi že prava redkost in pogled tisočletja nazaj v preteklost. Kraški izvir Ričine, Buško jezero na Livanjskem polju v Bosni, 2. avgusta 2016
foto: **Borut Štumberger**

Kmečka lastovka, ki jo lahko upravičeno uvrstimo med spremljevalke človeške bivalne kulture je pri ljudeh posebej priljubljena. Kdaj je naselila človeška bivališča, ni povsem znano. Verjetno so to bili že srednjeveški gradovi in mesta, kjer je kmečka lastovka gnezдила v konjušnjah in drugih hlevih ter prostorih. Zanimivo, da višji gozdar Schollmayer leta 1890 za Mašun še omenja gnezdenje kmečkih lastovk v skalnih stenah pri Leskovem grmu, nedaleč proč od njegove gozdarske kočice, kar je z današnjega vidika in poznavanja vrste skoraj neverjet-

KMEČKA LASTOVKA
gnezdi celo v vežah hiš.
foto: **Tomi Trilar**

no. Svoj številčni vrh je vrsta dosegla prav gotovo v 19. in 20. stoletju, ko sta bila kmetovanje in hlevska reja živali na vrhuncu. Še vedno jo ogroža lov med selitvijo in ponekod v Afriki ter pomanjkanje »zračnega planktona«. V Mariboru še gnezdi nekaj deset parov. Dva para tudi na hodniku Rotovža, ki vodi v poročno dvorano. Današnja gnezditvena populacija v Sloveniji je ocenjena na 180.000 do 290.000 parov.

Tudi pri lastovkah v zadnjih nekaj desetletjih ugotavljamo občuten upad populacij.

MESTNA LASTOVKA (*Delichon urbicum*)

Mestna lastovka je nekoliko manjša od kmečke, spola sta enako obarvana. Spodaj je v celoti snežno bela, bela je tudi trtica, ki pri letu ptice zbujša še posebno pozornost. Kratke noge so do krempljev belo operjene. Je družabna lastovka in običajno v času gnezditve tvori manjše kolonije. Zaprto gnezdo z vhodno odprtino ob strani sezida iz blata, a pri tem ne uporablja suhih bilk, tako kot kmečka lastovka. V večjih kolonijah so gnezda tesno skupaj, tudi nekaj deset ali več sto. Velikost kolonije je odvisna tudi od razpoložljivih blatnih površin v bližini (blatne kotanje z vodo, makadamske ceste), kjer nabirajo gradivo za gradnjo gnezd. Izleže 4–5 belih jajc in ima po dva zaroda. Mestna lastovka v

Prvotno je **MESTNA LASTOVKA** (*Delichon urbicum*) gnezдила v skalnih previsnih stenah toplejših krajev in tudi višje v gorah.
foto: **Dejan Bordjan**

istem gnezdu gnezdi več let in v njem tudi prenočuje. V času slabega vremena se v gnezdu drenja kar cela družina. Prehranjuje se z majhnimi žuželkami, ki jih lovi v zraku.

Mestna lastovka poseljuje Evropo in Azijo, najti pa jo je mogoče tudi v nekaterih predelih severne Afrike. Prvotno je gnezдила v skalnih previsnih stenah toplejših krajev in tudi višje v gorah. Danes je še nekaj takih naravnih gnezdišč v Alpah, celo na višini 2000 m. Pri nas so znana gnezdišča na Mangartu, v Trenti, pred leti tudi v stenah Mojstrovke, pri Krnskem jezeru in v dolini Tolminke. V antropogenem življenjskem okolju gnezdi praviloma na zunanjih zidovih stavb – pod napušči, balkoni, mostovi in podobno. Rada naseli območja

MESTNA LASTOVKA zaprto gnezdo z vhodno odprtino ob strani sezida iz blata, a pri tem ne uporablja suhih bilk, tako kot kmečka lastovka.

foto: **Ivan Esenko**

blizu vode, kjer je več letelih žuželk. Lahko gnezdi celo sredi vrveža velikih mest, po drugi strani pa jo najdemo tudi ob kmetijah, ponekod dokaj visoko v hribovju. Sicer je v Sloveniji splošno razširjena, a glavnina njene populacije gnezdi v nižini.

Podobno kot kmečke se tudi mestne lastovke jeseni pred selitvijo zbirajo v jate in naše kraje običajno zapustijo že sredi septembra. Kot dnevne selivke jih včasih v septembru preseneti nenadna ohladiitev z dežjem, takrat posedajo na pročeljih hiš, po strehah, balkonih ipd. Ob dolgotrajnem slabem vremenu jih lahko veliko pogine. Mestna lastovka se seli v podsaharsko Afriko, od koder se v naša gnezdišča vrača nekoliko kasneje kot kmečka. Navadno sredi aprila že obletavajo svoja gnezda.

Populacija mestnih lastovk dokaj niha. Ornitolog Otmar Reiser piše, da je bila v osemdesetih letih 19. stoletja v mariborski okolici izjemno redka. Po letu 1885 pa je njeno število nenadoma pričelo naraščati. Danes število znova upada in na to odločilno vpliva tudi človek, marsikje ji odstranjuje gnezda, zlasti pri prenovi stavb. V DOPPS-u si že vrsto let prizadevamo ozaveščati ljudi glede ohranitve lastovičjih gnezd in sobivanja z njimi. Mestno lastovko ogroža tudi pomanjkanje hrane (»zračni plankton«),

ki izginja zaradi uporabe pesticidov, prometa, onesnaženosti in uničevanja naravnega okolja nasploh. Veliko jih prav gotovo propade na selitvi. Nič ne vemo, kaj se dogaja v prezimovališčih Afrike, kjer človeška populacija z vso negativno prakso civilizacije in vsiljenega modernega kmetijstva vrtoglavo narašča. Slovenska populacija mestne lastovke je ocenjena na 50.000 do 100.000 parov.

RDEČA LASTOVKA (*Cecropis daurica*)

Rdeča lastovka je podobna kmečki, le da ima "ovratnik", predel okoli oči in trtico vpadljivo rjasto rožne barve. Rep je dolg in globoko škarjast. Spolsta enako obarvana. V zraku deluje bolj okorno od kmečke lastovke, let je počasnejši. Prehranjuje se z žuželkami, ki jih lovi v zraku. Vrčasto gnezdo iz blata s podaljšano vhodno cevjo prilepi pod skalni previs ali spodmol, na zgradbah najpogosteje pod strop, most, strop tunela ipd. Samica izleže 4–5 jajc, za mladiče skrbita oba starša.

Naseljuje Sredozemlje, Srednji Vzhod do Indije in Kitajske ter severni del Afrike. V zadnjem času širi svoje gnezditveno območje razširjenosti prek Balkana in po Panonski nižini v notranjost Evrope. Vse več je

Vrčasto gnezdo iz blata s podaljšano vhodno cevjo rdeča lastovka prilepi pod skalni previs ali spodmol, na zgradbah najpogosteje pod strop, most, strop tunela.

foto: **Tomil Trilar**

RDEČA LASTOVKA

(*Cecropis daurica*; levo) je podobna kmečki (desno), le da ima "ovratnik", predel okoli oči in trtico vpadljivo rjasto rožne barve.

foto: **Jon Poljanec**

opažanj posameznih osebkov tudi v srednji Evropi. Leta 2017 je gnezdila celo ob Blatnem jezeru na Madžarskem. V Sloveniji smo jo prvič odkrili leta 1988 v Sečovljah, v dolini Glinščice pri Trstu je tega leta tudi gnezdila. Po podatkih Novega ornitološkega atlasa gnezdilk Slovenije je v Sloveniji ena izmed najredkejših gnezdilk z ocenjeno populacijo 3–7 parov. Gnezdi v priobalnem delu Primorske (Sečovlje, Kraški rob), kjer jo lahko tudi opazujemo. Avgusta in septembra se seli v Afriko, vrača se marca in aprila skupaj s kmečko lastovko, s katero se nasploh rada družijo. Rdeča lastovka je vrsta, ki ji moramo v prihod-

Rdeča lastovka je vrsta, ki ji moramo v prihodnje posvetiti več pozornosti, posebno zaradi dejstva, da širi svoje gnezditveno območje razširjenosti proti severu oziroma v notranjost Evrope.

Zadnje ornitološke raziskave kažejo, da **SKALNA LASTOVKA** (*Ptyonoprogne rupestris*) pri nas širi svoje gnezditveno območje razširjenosti.

foto: **Boris Kozinc**

nje posvetiti več pozornosti, posebno zaradi dejstva, da širi svoje gnezditveno območje razširjenosti proti severu oziroma v notranjost Evrope.

SKALNA LASTOVKA (*Ptyonoprogne rupestris*)

Skalna lastovka naseljuje zahodno, južno in srednjo Evropo, sever Afrike, centralno Azijo vse do Himalaje in Mandžurije. Skalna lastovka ni dosti večja od breguljke. Tudi barva perja je pretežno sivo rjava, spodnji del telesa pa je peščeno svetel. Značilne so široke peruti in skoraj raven rep z belimi lisami. Žuželke lovi v zraku in veliko več jadra kot druge vrste lastovk. Naseljuje skalno gorsko okolje v bližini vode. Odprto gnezdo iz blata namesti običajno pod skalni previs, tudi pod obok tunela, pod most ali cestni viadukt. V zadnjem času v Alpah vse pogosteje gnezdi na stavbah, kar pomeni, da je pričela tudi ta vrsta lastovke kolonizirati urbani življenjski prostor. Ima 4–5 jajc oziroma mladičev. Na jesen se seli v severno Afriko, čeprav nekatere prezimijo kar v evropskem delu Sredozemlja. Na gnezdišča se vrača zelo zgodaj, v manjših jatah že marca. Včasih se pojavi že februarja in ni povsem jasno, ali so to že prve selivke ali pa osebkovi, ki so prezimili v bližini gnezditvenega območja.

Pri nas gnezdi predvsem v alpskem delu države, v novejšem času tudi na Krasu in v Vipavski dolini. Gnezdišča so znana iz doline Save Bohinjke, Soče, Male Pišnice in Lepene. Od leta 2014 skalna lastovka gnezdi tudi na stavbah v Trziču in v naseljih ob reki Meži na Koroškem. Zadnje ornitološke raziskave kažejo, da skalna lastovka pri nas širi svoje gnezditveno območje razširjenosti v širšem alpskem prostoru in se uspešno prilagaja antropogenemu življenjskemu okolju.

FRANC BRAČKO je dolgoletni član DOPPS-a, ki se s pticami amatersko ukvarja prek 40 let. Kot zunanji sodelavec Prirodoslovnega muzeja Slovenije oziroma Slovenskega centra za obročkanje ptic (SCOP) se posveča obročkanju ptic in preučevanju njihovih selitev, v zadnjem času tudi varstvu hudournikov v Mariboru in preučevanju gozdnih ptic, še posebej obeh kraljičkov.

foto: **Stanko Jamnikar**

Odprto gnezdo iz blata **SKALNA LASTOVKA** običajno namesti pod skalni previs, tudi pod obok tunela, pod most ali cestni viadukt.

foto: **Tomil Trilar**

TAJSKA – AZIJSKA ORNITOLOŠKA KRALJICA

// Tjaša Pršin in Blaž Blažič

Bujno tropsko rastje
nacionalnega parka
KHAO YAI
foto: Tjaša Pršin

Enigmatična modro-bela talna kukavica s koralno rdečim kljunom, groteskni širokokljuni, raznobarvni fazani in gozdne jerebice, fantomske pite, orjaški kljunorožci in prodnik z žličasto oblikovanim kljunom – to so dragulji ornitofavne Tajske, s katerimi ta država jugovzhodne Azije buri duhove številnih ornitologov po vsem svetu.

Tajska leži v srcu Indokine ter tako na stiku štirih različnih azijskih biogeografskih regij. To se kaže tudi v izjemni pestrosti ptic gnezdil, ki jih najdemo v državi. Raznolikost ornitofavne pa v času naše zime vsako leto še dodatno »oplenitijo« vrste, ki gnezdiijo na območju Himalaje, Sibirije in arktičnega dela Evrazije ter na

Tajskem množično prezimujejo. Do obdobja pisanja teh vrstic je bilo v državi zabeleženih več kot 1050 različnih vrst ptic, tako da ni presenetljivo, da je Tajska ena izmed najbolj priljubljenih ornitoloških destinacij v Aziji. Vse našeto je pritegnilo tudi naju in tako sva se nekega hladnega decembrskega dne za dobra dva tedna odpravila na ornitološko raziskovanje tega koščka sveta. Po hitrem skoku v poletna oblačila sva na letališču v Bangkoku karseda hitro prevzela najeti avtomobil in se odpeljala divji pustolovščini naproti.

LEAM PAK BIA - PAK THALE

Po nekaj kilometrih vožnje po hektičnih štiripasovnicah, ki so naju vodile iz metropole, sva se privadila na vožnjo po levi strani ceste in se v slabih treh urah pripeljala do območja, imenovanega Leam Pak Bia – Pak Thale. Ime označuje obsežen kompleks solnih polj, blatnih polje, ostankov mangrov ter peščenih sipin na severozahodnem delu Tajskega zaliva. To je brez dvoma eno najpomembnejših prezimovališč vodnih ptic na celotnem območju

ZNAČILNOSTI DRŽAVE:

Lega: država jugovzhodne Azije, ki na severu in zahodu meji na Mjanmar, na vzhodu na Laos in Kambodžo ter na jugu na Malezijo

Najvišji vrh: Doi Inthanon (2565 m)

Površina: 513.120 km²

Št. prebivalcev: 66.612.217 (februar 2021)

Št. zabeleženih vrst ptic: 1076 (do aprila 2020)

Endemiti: najverjetneje izumrla belooka lastovka (*Eurochelidon sirintarae*), tajski bradač (*Psilopogon chersonesus*) in tajski drozgač (*Gypsophila calcicola*)

Nacionalna ptica: siamski fazan (*Lophura diardi*)

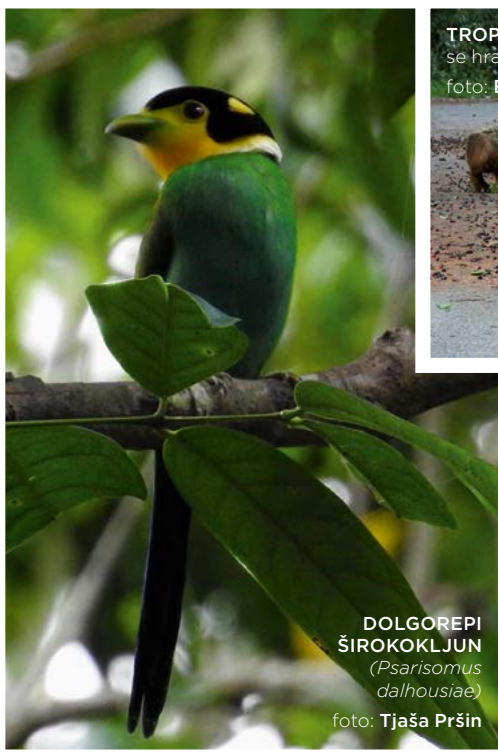
jugovzhodne Azije. Vsako leto se med oktobrom in marcem tu zadržujejo nepregledne jate pobežnikov, galebcev ter čiger. Znotraj njih se skrivajo tudi nekatere izjemno redke in ogrožene vrste. Število vodnih ptic naju je ob prihodu na lokacijo pustilo brez besed. V solnih bazenih je mrgolelo rdečevratih prodnikov (*Calidris ruficollis*) ter mongolskih (*Charadrius mongolus*) in debelokljunih deževnikov (*C. leschenaultii*). Na nasipih so posedale kaspjske (*Hydroprogne caspia*) in črnonoge čigre (*Gelochelidon nilotica*). Nad območjem pa so se v obliki ves čas utripajočih in prelivajočih se oblakov spreletavale več tisočglave jate tenkokljunih prodnikov (*Calidris tenuirostris*). Med pogostejšimi vrstami sva uzrla tudi nekaj dolgoprstih prodnikov (*Calidris subminuta*), velikega greznika (*Limnodromus semipalmatus*) in globalno ogroženega veslastega martinca (*Tringa guttifer*). Po eni uri iskanja pa sva zagledala tudi najbolj atraktivno ptico tega območja in glavni razlog najinega zimskega obiska Tajske. V enega izmed solnih bazenov je namreč priletel žličasti prodnik (*Calidris pygmaea*), kritično ogroženi pobežnik z žličasto oblikovanim kljunom, ki

Ena izmed najbolj imponantnih ptic tropskih gozdov Tajske, **DVOROŽEC** (*Buceros bicornis*)
foto: Blaž Blažič

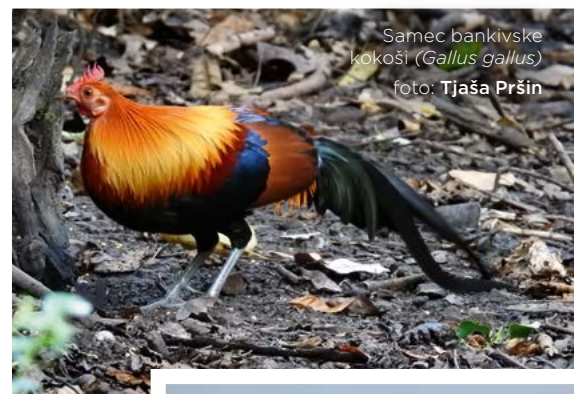
SINJI SLAVEC
(*Larvivora cyane*)
foto: Tjaša Pršín

DOLGOREPI ŠIROKOKLJUN
(*Psarisomus dalhousiae*)
foto: Tjaša Pršín

TROP MAKAKOV vrste *Macaca arctoides* se hrani pod plodečim drevčvom.
foto: Blaž Blažič

Samec bankivske kokoši (*Gallus gallus*)
foto: Tjaša Pršín

Samec **ČRNOČOPASTEGA MUHARJA**
(*Syrmaticus azurea*)
foto: Tjaša Pršín

Na razmočenih tleh v tropskih gozdovih Tajske pogosto posedajo izredno barvite vrste metuljev.
foto: Blaž Blažič

ŽLIČASTI PRODNIK
(*Calidris pygmaea*)
foto: iStock

gnezdi na skrajnem severovzhodu arktične Rusije. Njegova globalna populacija je trenutno ocenjena na vsega 240–456 odraslih osebkov, od katerih jih nekaj vsako leto prezimuje v Tajskem zalivu.

TROPSKI GOZDOVI NACIONALNIH PARKOV

Opazovanje ptic v tropskih gozdovih Tajske bo v izziv še tako izkušenim ornitologom. Ptice so zaradi bujne vegetacije dobro prikrite in težko opazne. Pozornost velja usmeriti v iskanje mogočnih dreves na gozdnem robu, ki v tropih posebej bogato obrodijo. To so mesta, ki privabljajo številne ptice iz širšega območja tropskega gozda. S sadeži, predvsem različnih vrst fikusov, se pogosto sladkajo različni predstavniki golobov, kljunorožcev, majn in bulbulov. Občasno pa je moč v teh mešanih prehranjevalnih jatah opaziti tudi kakšnega izmed predstavnikov skupine širokokljunov, ki se navadno zadržujejo globlje v gozdu. Skupina je na Tajskem zastopana s sedmimi vrstami, ki jih prepoznamo po široki glavi ter sploščenem in na bazi razširjenem kljunu. Srečanja s predstavniki širokokljunov v delu leta, ko sva deželo obiskala midva, niso prav pogosta. Prav zato naju je še toliko bolj navdušilo opazovanje dolgorepega širokokljuna (*Psarisomus dalhousiae*) v nacionalnem parku Khao Yai. Le nekaj metrov nad nama se je spreletavala skupina

približno dvajsetih osebkov in lahko sva uživala v nekajminutnem pogledu na te skoraj pravljicične ptice. Tudi v nacionalnem parku Kaeng Krachan je mogoče doživeti skoraj filmske prizore. Med opazovanjem ptic na enem izmed plodečih dreves sva nenadoma izza hrbta zaslišala zvok, ki spominja na približujočo se parno lokomotivo. Vedoč, da železnice v parku ni, sva se spogledala in nato hkrati ozrla v nebo in tam zagledala dve ogromni, skoraj pterodaktilski silueti. Čez nekaj trenutkov sta silueti skupaj pristali prav na drevesu, v katero sva imela usmerjen teleskop. Par dvorožca (*Buceros bicornis*) je pred najinimi očmi pričel z ritualom izmenjevanja sadežev, značilnim za utrjevanje vezi med partnerjema. Brez besed sva ju opazovala in si, ko sta odletela, v en glas pritrdila, da tega prizora nihče od naju zlepa ne bo pozabil.

PTICE GLOBLJE V GOZDU

Nič manj navdušujoče in zelo svojevrstno pa je opazovanje ptic globoko v gozdu, znotraj preprostih opazovalnic iz lesenega ogrodja, prek katerega je poveznjeno maskirno platno. Večina tovrstnih opazovalnic je vzpostavljenih na zasebnih zemljiščih. Zanje tako skrbijo lokalni prebivalci, ki na mesta pred njimi redno nastavljajo hrano (sadje in zrnje) in, še pomembneje, vodo. Ravno ta v najbolj vročem delu dneva privabi mnoge skrivnostne predstavniki

ke tamkajšnje ornitofavne, ki jih je drugače skoraj nemogoče opazovati. Med zrenjem skozi majhne line v platnu se opazovalcu pred očmi zvrstijo nepozabni prizori. Glasne skupine divjih bankivskih kokoši (*Gallus gallus*) med iskanjem hrane vneto obračajo listni opad in se vseskozi živčno ozirajo za morebitnimi plenilci. Različne vrste veveric zobajo natreseno zrnje in se preganjajo po deblih in vejah dreves. Na zibajočih se plezalkah posedajo črnočopasti muharji (*Hypothymis azurea*) in muharji, obarvani v vse mogoče modre odtenke, pod njimi pa v gosti podrasti previdno in potihlo stopajo okate jerebičice (*Caloperdix oculeus*), progaste (*Arborophila brunneopectus*) in zelenonoge kotornice (*A. chloropus*). V kotanji z vodo se občasno ohladi sinji slavec (*Larvivora cyane*), za presenečenje ob izjemnih priložnostih pa poskrbi katera izmed izjemno skrivnostnih talnih vrst. Naju je denimo močno razveselil obisk gozdne vrste tukulice, sivonogega klopotča (*Rallina eurizonoides*). Zaradi izjemne plahosti so nekatere talne gozdne ptice sicer izredno težko zaznavne. Zelo visoko na seznamu želja ornitologov, ki obiščejo Tajsko, so predstavniki pit, ki pa jih je zunaj gnezditvenega obdobja (marec–junij), v času katerega jih »izda« njihovo teritorialno oglašanje, v gosti vegetaciji skoraj nemogoče izslediti. Precej napora je treba vložiti tudi v iskanje fazanov. Največjo verjetnost za njihovo opazovanje ponujajo ozke blatne steze,

ki vodijo globoko v gozd. V primeru zares velike sreče pa lahko na njih nepričakovano naletimo ob gozdnih prometnicah katerega izmed nacionalnih parkov. Tovrstna sreča se je nasmehnila tudi nama, ko sva med večerno vožnjo v nacionalnem parku Khao Yai sredi ceste zagledala samca srebrnega fazana (*Lophura nycthemera*). Verjetno najbolj enigmatična ptica tajskih tropskih gozdov pa je rdečekljuna kukalovka (*Carpococcyx renauldi*). Najbolj znana in zanesljiva lokacija, kjer je mogoče opazovati to ptico, je za omenjeni nacionalni park Khao Yai. A tudi tam opazovanje ni zagotovljeno. Omenjeni nacionalni park pa med ljubitelji narave ne slovi le po številnih vrstah ptic, marveč tudi kot najboljša točka v državi, kjer lahko opazujemo ali pa se na kateri izmed številnih stezic skozi gozd celo srečamo z divjimi azijskimi sloni (*Elephas maximus*).

Na Tajskem je bilo doslej zabeleženih več kot 1050 različnih vrst ptic.

Na Tajskem sva doživela mnogo prigod. V zgornjih vrsticah povzemava le peščico tistih, zaradi katerih se nama je ta dežela kontrastov vtisnila globoko v spomin.

Številni prezimujoči **POBREŽNIKI** na območju Laem Pak Bia
foto: **Blaž Blažič**

RABA IN ZLORABA ZVOČNEGA POSNETKA PRI OPAZOVANJU IN PREUČEVANJU PTIC

// Al Vrezec, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Davorin Tome

KOSEC (*Crex crex*) sodi med glasne in neutrudne pevce in uporaba posnetka pri popisih navadno ni potrebna, nujna pa je pri nekaterih raziskavah, pri katerih je ptico treba ujeti. Pred uporabo posnetka pri koscu je zato nujen premislek, kakšen je naš namen in kakšna je etičnost našega početja.

foto: Alen Ploj

Da oglašanje ali petje ptice privablja sovrstnice, je že dolgo znano dejstvo. To velja tako v gnezditvenem kot negnezditvenem obdobju. V gnezditvenem obdobju zasedajo ptice svoje teritorije, ki jih zlasti samci, v nekaterih primerih pa tudi samice, branijo pred istovrstnimi tekmeci. Poznano je sicer, da se samci na petje soseda, s katerim je meja teritorija že dogovorjena, odzivajo manj intenzivno kot na petje tujca, a kljub temu se. Petje, ki ni nič drugega kot svatbeni napev samicam in grožnja drugim samcem,

je posledica hormonskega stanja osebka, zlasti nivoja testosterona v krvi. Osnovni namen petja je sporazumevanje pred spopadom, ki bi lahko bil poguben za vsaj enega samca, če ne celo za oba, še posebej, če sta dobro opremljena z ostrimi kremplji, kljuni ali ostrogami. Gre torej za izrazito agresivno vedenje, ki je vedno povezano s povečano stopnjo stresa pri teritorialni ptici. Seveda pa agresivnost in intenziteta odziva nista enaka pri vseh vrstah. Na primer odziv teritorialnega samca lesne sove (*Strix aluco*), kragulja (*Accipiter gentilis*), srednjega detla (*Dendrocopos medius*) in rdečeglavega kraljička (*Regulus ignicapilla*), torej vrst, ki branijo svoje ekskluzivno območje, bo pričakovano večji kot pri vrstah, pri katerih obramba samega območja nima tolikšnega pomena, na primer pri divjem petelinu (*Tetrao urogallus*), mlakarici (*Anas platyrhynchos*) ali kmečki lastovki (*Hirundo rustica*).

Ptice pa se na petje ali oglašanje odzivajo tudi v negnezditvenem obdobju. Takrat je lahko razlog podoben kot v gnezditvenem času, torej obramba ekskluzivnega teritorija, na primer pri stalnicah, kot so sove in detli, ali pa gre za vzdrževanje zimskega prehranjevalnega teritorija, npr. pri taščici (*Erithacus rubecula*) ali velikem srakoperju (*Lanius excubitor*). Poleg tega mnoge vrste občasno pojejo tudi na selitvi, pri čemer gre verjetno za medsebojno komunikacijo in združevanje in ne teritorialnost. Seleče se ptice so namreč v jatah bolj varne pred plenilci, pa tudi hrano je lažje najti, če za njo opreza več oči hkrati.

VABNIKI, PIŠČALKE, POSNETKI

Ta svojstven način zvočne komunikacije že dolgo izkoriščamo tudi ljudje, da ptice privabljam v

AKUSTIČNI PRIPOMOČKI so v ornitologiji odprli povsem nove vidike o pticah, njihovi številčnosti in vedenju, zato si danes ornitoloških raziskav brez njihove uporabe skoraj več ne predstavljamo. Vendar pa moramo biti pri uporabi posnetkov v naravi obzirni do ptic, kajti uporaba zgolj za namene opazovanja ali fotografiranja ni etično sprejemljiva.

foto: Davorin Tome

svojo bližino, v preteklosti večinoma zaradi lova, danes pa tudi za opazovanje. Sprva so ljudje ptice vabili z različnimi načini oponašanja njihovega petja, bodisi prosto glasovno ali pa z različnimi piščalkami. Ptica s kompleksnejšim oglašanjem, zlasti pevcev, ni bilo možno oponašati, zato so v preteklosti uporabljali t.i. vabnike. To so bile ptice, zaprte v kletkah, ki so s svojim petjem privabljale sovrstnice. Slednjo lovsko metodo so kasneje uporabljali tudi obročkovačci, vendar pa je metoda vabljenja z živimi vabniki od 90.-ih let 20. stoletja zaradi neetičnosti in protizakonitosti zapiranja divjih ptic v kletke pri nas prepovedana. K opuščanju vabnikov pa je v veliki meri prispeval tudi razvoj akustične tehnike, tako mikrofонов kot zvočnikov. Znameniti CD Jeana C. Rochéja o oglašanju vseh ptic zahodne Palearktike je bil ključni pripomoček tako za obročkovačce kot druge ornitologe, vključujoč naravovarstvenike in raziskovalce. Medtem smo dobili tudi posnetke iz Slovenije, ki so pionirsko delo dr. Tomija Trilarja iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije. No, danes je vse skupaj še veliko lažje, saj so posnetki petja malodane vseh ptic sveta dostopni na spletu, npr. na strani Xeno-canto, ki jo upravlja znameniti nizozemski muzej in biodiverzitetni center Naturalis.

AKUSTIČNA TEHNIKA JE DANES NEPOGREŠLJIVA

Uvrstitvi akustične opreme med ornitološke terenske pripomočke je sledil razmah popisov nekaterih redkejših vrst in odprli so se povsem novi vidiki o razširjenosti vrst. Nedvomno je akustična tehnika danes nepogrešljiva in sestavni del ornitoloških popisov in raziskav, obenem pa odpira nova etična vprašanja v ornitologiji. Omenili smo že, da zlasti pri teritorialnih pticah predvajanje posnetka pomeni velik stres. Temu lahko dodamo tudi večjo izpostavljenost plenilcem, zlasti manjših vrst, ki v razburjenosti pozabijo na lastno varnost, kar je sicer dobro poznano na primer pri malem skoviku (*Glaucidium passerinum*). Poleg tega ima lahko nenehno nadlegovanje ptic s posnetki dodatne negativne učinke na vrste, zmanjšuje pa tudi učinkovitost popisov, če pri popisovanih pticah prihaja do privajanja na posnetke. Ptice se potem preprosto ne odzovejo več. Navsezadnje pa je vznemirjanje ptic, zlasti zavarovanih vrst, po Uredbi o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah tudi zakonsko omejeno, kar je treba pri rabi posnetka v naravnem okolju prav tako upoštevati.

KAJ JE PRI UPORABI POSNETKA ETIČNO IN KAJ NE

Po eni strani imamo tako metodo, ki nam je v mnogočem odprla oči in nam dala povsem nov pogled na ptice tako z raziskovalnega kot naravovarstvenega stališča, po drugi strani pa metoda ni povsem nedolžna. Vsekakor v omejenem obsegu uporabe ne moremo govoriti o težavah, te pa se stopnjujejo,

ko je nadlegovanje ptic s posnetki ponavljajoče in dolgotrajnejše. Kot izhodišče za razpravo, kaj je pri uporabi posnetka etično in kaj ne, lahko postavimo v ospredje dva vidika, preučevanje in opazovanje. Med preučevanje ptic lahko štejemo vse popise, obročkovačno dejavnost in avifavnistične ter druge raziskave, ki uporabljajo posnetek kot ključen raz-

Ali pri izzivanju ptic s posnetkom odkrivamo nekaj novega, ali je to sredstvo za zadovoljevanje naših želja?

iskovalni pripomoček, seveda pod določeno mero intenzivnosti, kajti pretirana uporaba posnetka lahko načeloma pokvari tudi naše rezultate. Uporaba posnetka v preučevalne namene je torej smiselna in sprejemljiva, saj s tem pridobivamo nove dragocene podatke, ki so pomembni za raziskave in posledično tudi za varstvo ptic. Ob tem je treba tudi pri raziskavah predvajanje posnetka omejiti na odziv oziroma krajše obdobje, kajti dolgotrajnejše izzivanje lahko teritorialno ptico izčrpava, saj sta petje in stres izjemno energetsko potratna, zato je takšna obzirnost pri vsaki rabi posnetka, zlasti v obdobju gnezditve in teritorialnosti, nujno potrebna.

Pri izzivanju s posnetki je pri nekaterih vrstah, na primer pri **MALEM SKOVIKU** (*Glaucidium passerinum*), potrebna posebna obzirnost tudi ko gre za raziskave, kajti ptica se tako razburi, da pozabi tudi na lastno varnost in lahko postane plen večjega plenilca.

foto: Tomaž Mihelič

Po drugi strani pa je posnetek priročen tudi za opazovanje ptic, zlasti redkejših in težje opaznih vrst. Posnetek namreč hitro zvabi iz grmovja skritega pevca, ali iz trstičja redko tukanico, ali pa iz temne noči še nevideno sovo. Vendar, ali je res etično privabljanje ptice samo zato, da bi jih opazovali, se ob tem pozabavali, ali pa da bi si ob tem polnili svojo fototeko ali bi posnetek celo uporabili za različne komercialne namene? Na Finskem, ki je ena izmed ornitoloških obljubljenih dežel v Evropi, je t.i. ornitološki turizem dokaj popularen, a med ornitološkimi turističnimi vodniki velja pravilo, da se za razkazovanje ptic turistom posnetka ne uporablja, ker to preprosto ni etično. Enako velja za druge neraziskovalne dejavnosti v okviru opazovanja ptic. Tudi na Ptičarijadi, ki jo vsako leto organizira DOPPS, je uporaba posnetka ravno zaradi takšnih neetičnosti med tekmovalci prepovedana.

Kje pa je potem meja med etično rabo in neetično zlorabo posnetka? Preprosto lahko sami pri sebi presodimo, kaj smo pri izzivanju ptic s posnetkom dosegli. Je šlo za odkrivanje novega, ali sredstvo za zadovoljevanje naših želja, kot je na primer fotografiranje določenega motiva, ki je pred tem uspel kolegu, ki ga poznamo iz socialnih medijev? Če je šlo le za naše zadovoljstvo, potem smo posnetek uporabili neetično. Vendar pa je opazovanje ptic predvsem zbiranje podatkov, ki v neki širši bazi, na primer bazi NOAGS, lahko pomaga pri raziskavah in varstvu ptic. Če tak podatek vpišemo v bazo, pri čemer je pomemben podatek tudi, če se ptica ni odzvala, lahko našo uporabo posnetka opravičimo, ker smo s tem prispevali k poznavanju vrste. Zato je zavest o posredovanju na terenu zbranih podatkov širši skupnosti ključno poslanstvo vsakega ornitologa, o čemer govori že kodeks slovenskih ornitologov.

ALI PTIČJI STARŠI RES ZAPUSTIJO MLADIČE, POTEM KO SMO JIH PRIJELI?

// Petra Vrh Vrezec

Ko opazujemo ptice, ki na krmilnici izbirajo samo nekatere vrste semen in sadja, je težko verjeti, da se ptice ob zaužitju ne zanašajo tudi na voh in okus. Rezultati raziskav ptičjih čutil so pogosto protislovni, vendar je nekaj zagotovo: ptice so manj odvisne od voha in okusa kot ljudje. Imajo vohalne žleze, vendar pri večini vrst, vključno s pticami pevčkami, niso dobro razvite. Enako velja za okus, ki je povezan z vohom. Medtem ko imamo ljudje 9.000 brbončic, jih imajo ptice pevke manj kot 50. To pomeni, da morajo ptice, ki jih hranimo na krmilnicah, hrano poiskati z vidom ali dotikom, s čutiloma, ki sta pri njih zelo razvita.

Tudi **DOMAČI GOLOBI** (*Columba livia domestica*) imajo precej dobro razvit voh.
foto: iStock

PTICE Z DOBRIM VOHOM

Medtem ko večini ptic primanjkuje dober voh, obstajajo nekatere skupine ptic, ki hrano lahko poiščejo s pomočjo vohalnih žlez. Številne raziskave o ptičjih čutilih so pokazale, da imajo jastrebi, morske ptice, kivi in papige vohalne žleze dobro razvite. To potrjujejo izkušnje s terena, ko so biologi opazovali, kako jastrebi brez težav s pomočjo svojega vonja najdejo skrito meso. Nekatere morske ptice že od daleč zavohajo ribje olje, kivi na Novi Zelandiji pa lahko pod zemljo zavoha deževnike. Toda to so v ptičjem svetu izjeme! Ob tej temi se raziskovalcem odpira kopica vprašanj: Če ptice ne morejo vonjati ali okušati, zakaj se izogibajo uživanju strupenih metuljev? Kako kolibriji ločijo navadno vodo od sladkane? Itd. Nekoč bomo poznali odgovore tudi na ta vprašanja. Morda bomo celo odkrili, da imajo ptičje vohalne žleze popolnoma drugačno vlogo kot pri drugih predstavnikih živalskega kraljestva.

IN SEDAJ K NAŠEMU UVODNEMU VPRAŠANJU

Ptice v primerjavi s sesalci nimajo tako izostrenega voha in mladičev ne zapustijo, če smo se jih dotaknili. Ptičji starši prepoznavajo svoje mladiče po videzu in oglašanju. Vseeno pa mladičev rajši ne prijemajmo in jih raje pustimo, kjer smo jih našli, in se čim prej umaknimo. Nekje v bližini so gotovo njihovi starši, ki jih varujejo, jim prinašajo hrano in jih s klici opozarjajo na nevarnost.

V INDONEZIJ SO ODKRILI NOVO VRSTO PEGASTE SOVE

// Aleksander Kozina

Ptice zaradi svoje opaznosti, načina življenja in vedenja že tisočletja zbujejo pozornost ljudi. V zadnjem času je močno naraslo število ljubiteljskih in profesionalnih ornitologov, ki jim je uspelo v iskanju za novimi vrstami popisati že skoraj vsak skriti kotiček našega planeta. Kljub temu pa raziskovalci občasno še vedno odkrijejo in opišejo kakšno novo vrsto ptice. V zadnjem času je sicer novih odkritij zelo malo in so omejena na skrajno odročne in neraziskane dele sveta, pa vendar se seznam poznanih ptičjih vrst iz leta v leto večja. Vzrok za to so v največji meri genetske analize, na podlagi katerih so se v zadnjih desetletjih številne podvrste, ki so prej pripadale isti vrsti, ločile na samostojne vrste.

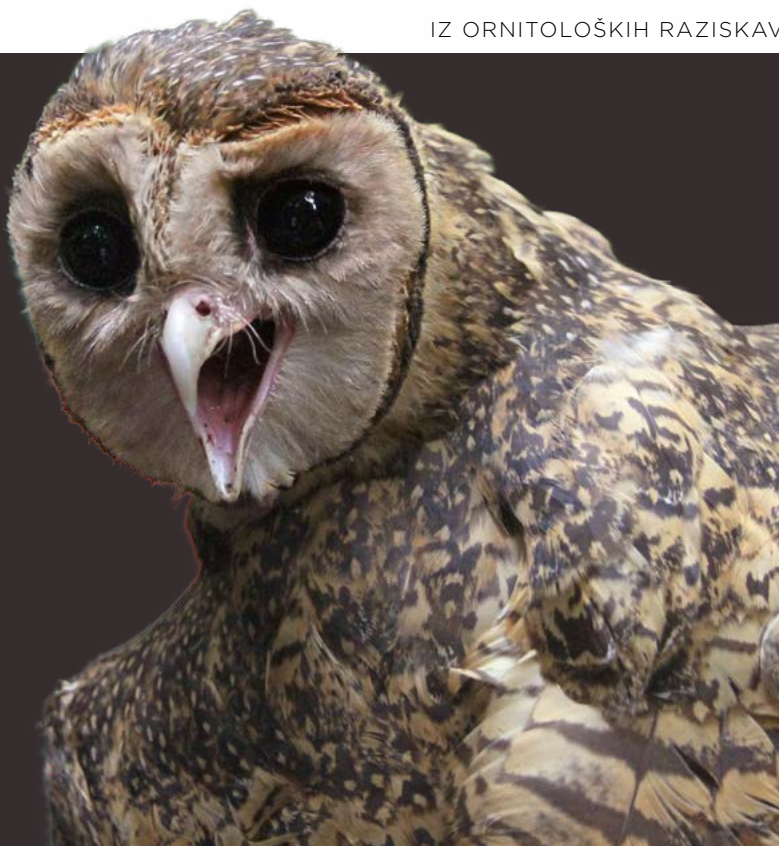
SKRIVNOSTNE PEGASTE SOVE Z NERAZISKANIH OTOČIJ

Ena izmed številnih slabo preučeni skupin je rod *Tyto*. Pred izidom tega članka je bilo opisanih sedem vrst tega rodu. Ena od njih naj bi živela na otoku Seram, in sicer moluška pegica (*Tyto sororcula*), vendar pa je bilo edino do takrat opisano opazovanje s tega otoka zabeleženo daljnega leta 1987, ko so fotografirali le en osebek med ekspedicijo v Narodni park Manusela. Vendar s fotografije ni bilo mogoče zanesljivo določiti, ali gre res za moluško pegico, ali za kakšno drugo še neopisano vrsto.

V želji, da ugotovijo filogenetski status sove iz rodu *Tyto* na otoku, se je mednarodna odprava ornitologov pod pokroviteljstvom Prirodoslovnega muzeja z Danske januarja in februarja 2012 odpravila na Seram. Tu so v Narodnem parku Manusela opravili intenzivne raziskave.

USPEŠNA ODPRAVA

Februarja 2012 so s pomočjo lovilne mreže na nadmorski višini približno 1350 metrov ulovili samico rodu *Tyto*. Sovo, ki je bila ob ulovu zelo glasna, so odnesli v raziskovalni tabor, kjer so opravili nadaljnje analize in meritve primerjali z znanimi podatki drugih sov iz rodu *Tyto*. Ujeti osebek so primerjali s starejšimi muzejskimi primerki moluške pegice in ostalimi bližnjimi sorodnimi vrstami. Poleg morfoloških primerjav so napravili tudi genetske analize in analize posnetkov oglašanja. Pri morfoloških

analizah so ugotovili posamezne odklone ujetih vrst od moluške pegice, od katere se je seramski osebek razlikoval po rumeno-okrastem spodnjem delu trebuha in izvornem vzorcu na temenu in zgornjem delu hrbta. Tudi pri meritvah dolžine kljuna in peruti so bile opazne manjše razlike med ujetim osebkom in muzejskimi primerki, vendar zaradi zelo majhnega vzorca ni mogoče podati zanesljivih sklepov.

Najbolj očitne razlike so se pokazale pri molekularni analizi, kjer so odkrili, da so si moluške, gozdne (*T. novaehollandiae*) in atolske pegice (*T. manusi*) bližnje sorodne in se razlikujejo le za približno 1 %, medtem ko so razlike v mitohondrijski DNA med temi tremi vrstami in novo ujetim osebkom kar 2,85–3,53 %.

Na podlagi genetskih razlik, morfoloških posebnosti v barvi perja ter v manjšem obsegu tudi posnetkov oglašanja so raziskovalci prišli do zaključka, da ujeti osebek pripada do sedaj še neopisani vrsti sove, gorski pegici (*Tyto almae*), za katero so znanstveno ime predlagali po hčerki vodilnega raziskovalca odprave.

NOVA VRSTA OSTAJA NEZNANKA

Dokumentirani ulov sove je bilo šele drugo dokumentirano opazovanje te vrste in prvo po skoraj 30 letih. V naslednji letih je bilo sicer zabeleženih in fotodokumentiranih še nekaj osebkov, vseeno pa je o razširjenosti in habitatnih zahtevah gorske pegice znanega zelo malo. Trenutno sicer prevladuje mnenje, da vrsta ni ogrožena, bi pa jo lahko najbolj naravovarstveno ogrožala morebitna izguba življenjskega okolja zaradi delovanja človeka.

Raziskovalci so ugotovili, da ujeti osebek pripada do sedaj še neopisani vrsti sove, **GORSKI PEGICI** (*Tyto almae*).

foto: Knud Andreas Jønsson

LITERATURA

JØNSSON, K. & POULSEN, M. & HARYOKO, T. & REEVE, A. & FABRE, P. H. (2013): A new species of masked-owl (Aves: Strigiformes: Tytonidae) from Seram, Indonesia. – *Zootaxa* 3630, strani: 51–61)

BUKEV – DEDIŠČINA CELOTNEGA SVETA V SLOVENIJI

// Sašo Gorjanc, Domen Kocjan, Miha Varga

Velik delež odmrle lesne mase je prepoznaven del pragozdov. Ta daje hrano in zatočišče mnogim oblikam življenja. Na sliki je gozdni rezervat Borovec (vplivno območje pragozda Krokra).

foto: Sašo Gorjanc

Bukev (*Fagus sylvatica*) je v ugodnih razmerah t.i. ledenodobnih zatočišč preživela vse ledene dobe daljne prazgodovine, pred približno 11.000 leti pa se je po koncu zadnje ledene dobe začela širiti po Evropi. V nekaj tisoč letih je poselila območja z zelo različnimi podnebnimi in geološkimi značilnostmi. Izjemna hitrost poselitve in pestrost naseljenih območij pričata o njeni trpežnosti in prilagodljivosti, proces njene širitve pa traja še danes.

UNESCO pričakuje, da bodo v zavarovanih gozdovih lahko naravni in evlucijski procesi še naprej potekali nemoteno.

POSEBNOSTI BUKOVH GOZDOV

Da ena sama vrsta prevladuje v gozdovih in narekuje naravni razvoj celotnega kontinenta, je v svetovnem merilu edinstvena zgodba. Danes je žal ohranjen le še zelo majhen delež starodavnih bukovih gozdov. Zato najdragocenejši primerki bukovih gozdov veljajo za UNESCO-vo svetovno naravno

dediščino, pod imenom »Starodavni prvobitni bukovni gozdovi Karpatov in drugih delov Evrope«.

Tudi pri nas imamo dve takšni območji. Gozdna rezervata Pragozd Krokra in Snežnik sta bila na UNESCO-v seznam vpisana leta 2017. Poleg njiju svetovna dediščina vključuje kar 78 gozdov v 12 evropskih državah in tako pomeni največji in najbolj kompleksen vpis na seznam svetovne dediščine. V teh bukovih gozdovih UNESCO ščiti izjemno vrednost in posebnost bukke kot vrste. S tem organizacija Združenih narodov priznava tudi naša rezervata kot posebnost, pomembno za vse človeštvo. Pragozd Krokra, kot eden izmed redkih še obstoječih pragozdovnih ostankov, iz katerih se je bukev razširila po celotni Evropi, stoji kot živa priča zgodovini in ekološkim procesom bukovih gozdov. Snežnik je ena izmed redkih lokacij v Evropi, kjer bukev tvori drevesno mejo in kot tak predstavlja izrazito prilagodljivost in trpežnost te izjemne drevesne vrste.

Oba rezervata sta pomembna tudi za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Kot območji, kjer gospodarjenje ni dovoljeno, imata nadpovprečno zalogo odmrle lesne mase. Ta zagotavlja življenjsko okolje redkim in zavarovanim vrstam. Najbolj karizmatična med njimi sta verjetno belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) in alpski kozliček (*Rosalia alpina*). Belohrbti detel kot krovna vrsta kaže na dobro stanje okolja in visoko stopnjo biotske raznovrstnosti.

IZZIVI PRI VAROVANJU

Hkrati pa je naziv svetovne dediščine tudi velik izziv. UNESCO pričakuje, da bodo v vpisanih gozdovih lahko naravni in evlucijski procesi potekali nemoteno še naprej, kar zahteva strog varstveni režim in čim bolj omejeno človeško posredovanje

Razširjenost in ohranjenost bukovih gozdov po Evropi
ilustracija: projekt Beech Power

znotraj rezervatov. Zaradi UNESCO-ve prepoznavnosti slovenska rezervata v zadnjih letih privablja vedno več obiskovalcev. Oba rezervata za zdaj varuje Uredba o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom, in sicer Pragozd Krokar kot rezervat tipa 1, kamor vstop ni dovoljen, gozdni rezervat Snežnik pa kot rezervat tipa 2, kjer je dostop dovoljen le po označenih poteh.

Trenutno sta rezervata pomanjkljivo označena na terenu, veliko ljudi stihijno (tudi nevede) vstopa v rezervate, hkrati pa v obeh lokalnih skupnostih obstajajo različne želje in potrebe po izkoriščanju rezervatov in UNESCO-ve znamke v namene regionalnega in turističnega razvoja. V zadnjih dveh letih zato na Zavodu za gozdove Slovenije sodelujemo v mednarodnem Interreg projektu BEECH POWER (Svetovna dediščina bukovih gozdov: krepitev in pospeševanje trajnostnega razvoja na osnovi ekosistemskega pristopa).

BELOHRBTI DETEL
(*Dendrocopos leucotos*)
kot krovna vrsta kaže na
dobro stanje okolja in
visoko stopnjo biotske
raznoverstnosti.
foto: Gregor Bernard

Projekt omogoča organizacijo delavnic z lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi deležniki ter odločevalci, kjer se omogoča izražanje želja in na podlagi le-teh oblikuje smernice za prihodnje upravljanje z

rezervatoma. Tako so bile jeseni 2019 organizirane prve delavnice za odkrivanje grožen rezervatoma in delavnica za reševanje konfliktov. Lansko jesen pa sta potekali še delavnici, ki sta z nadgradnjo prejšnjih delavnic omogočili začetek pripravljanja konkretnih in posebnih predlogov pri izzivih za obiske rezervatov.

STO GLAV, TISOČ IDEJ

Ideje za pot naprej si na delavnicah izmenjuje raznolika skupina deležnikov, ki vključuje gozdarje, naravovarstvenike, turistične delavce, fotografe in lovce. Predlogi glede upravljanja so med deležniki zelo različni, od tega da se celotno širše območje zapre in dovoli le vodene ogleda, ki pa bodo omogočali obiskovanje tudi samega pragozda, do preusmerjanja vsega obiska zunaj rezervatov in urejanja infrastrukture za zagotavljanje primernih doživetij za goste. Vsi predlogi so pretehtani in zabeleženi, kot tudi posredovani relevantnim odločevalcem. Rezultati delavnic bodo v prihodnje uporabljeni za pripravo projektne regionalne strategije za obe območji, le-ta pa bo lahko služila tudi v nacionalnih postopkih kot podlaga za pripravo Uredbe o naravnih rezervatih, kot tudi upravljavskega načrta, ki je za naravni dediščini svetovnega pomena nujno potreben.

Ne glede na izzive in kompleksno problematiko pa je gotovo, da bo s primerno in aktivno vključenostjo lokalnih deležnikov mogoče vse te izzive uspešno reševati tudi v prihodnje. Naslednji koraki projekta predvidevajo oblikovanje lokalnih delovnih skupin, ki bodo omogočale še bolj aktivno sodelovanje med upravljalci in deležniki in premagovanje ovir. Glavni cilj je ustrezno upravljanje z obema rezervatoma, da se ju zaščiti in obvaruje za korist narave in vsega človeštva še naprej.

VIRI

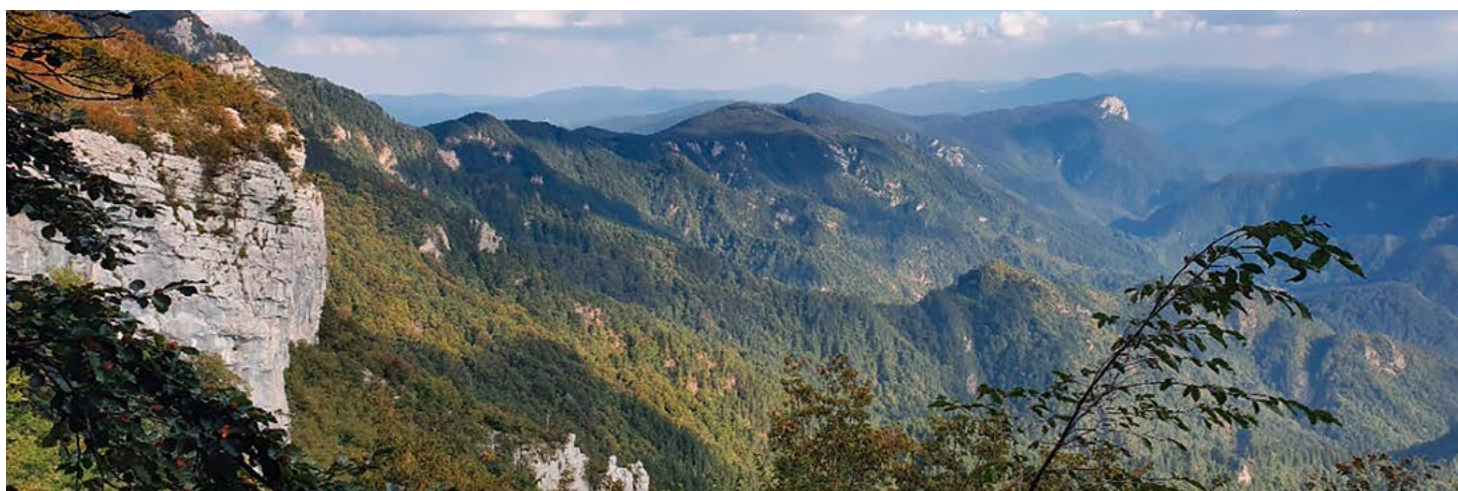
Russo, D. *et al.* (2011): Habitat selection by the highly endangered long-horned beetle *Rosalia alpina* in Southern Europe: a multiple spatial scale assessment. - *Journal of Insect Conservation* 15: 685-693.

DENAC, K. & MIHELIC, T. (2015). Status in varstvo belohrbtega detla *Dendrocopos leucotos* v Sloveniji. - *Acrocephalus* 36 (164/165): 5-20.

Ena izmed najbolj karizmatičnih vrst v rezervatu je **ALPSKI KOZLIČEK** (*Rosalia alpina*).
foto: Al Vrezec

Razgled iz okolice pragozda Krokar nad čudovitim okoliškim »morjem« gozdov
foto: Domen Kocjan

ŠKOREC, LETEČI AKROBAT

// Tjaša Zagoršek in Aljaž Mulej

Na svežih peresih po trebuhu opazimo bele pike, po katerih **ŠKORCA** (*Sturnus vulgaris*) prepoznamo **V ZIMSKEM ČASU**.
foto: iStock

S pomladi, ko se v naše kraje vrne s prezimovališč, samci s svojo glasno in izjemno pojočo melodijo intenzivno branijo svoje gnezditveno območje. Kot ptica duplarica si za gnezdenje zelo rad izbere drevesna dupla in tudi razpoke v starih zidovih, pogosto pa zasede tudi gnezdilnice.

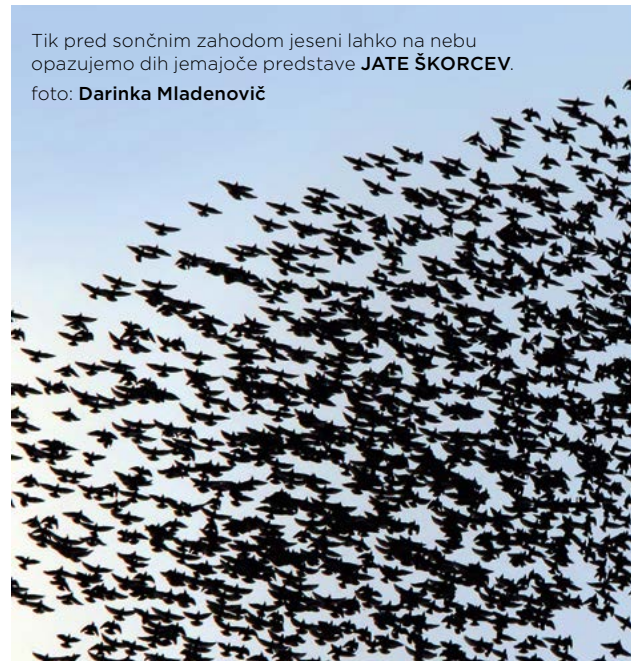
Nesparjeni samci kaj kmalu začnejo spletati gnezda, ki jih obložijo z vejicami, travnimi bilkami, mahom ter perjem. Raziskovalci so pri preučevanju gnezditvene biologije škorca ugotovili, da se bo samica raje parila s samcem, ki gnezdo okraši s cvetovi rož ali svežimi zelišči. Vonj navadnega rmana (*Achillea millefolium*) je samicam še posebno po godu. Raziskovalci inštituta Max Planck so ugotovili, da svež rastlinski material in cvetovi v gnezdu pozitivno vplivajo na imunski sistem mladičev in prav tako zavirajo rast bakterij. Mladiči iz gnezd s svežimi rastlinami so imeli ob zapustitvi gnezda večjo težo kot tisti iz gnezd brez svežih rastlin. Po parjenju samica v gnezdo izleže štiri do pet blede zelenkastih ali modrikastih jajc in že čez 13 dni se v razmahu 24 ur izvalijo mladi škorci. Oba starša naslednje štiri tedne intenzivno skrbita za svoj zarod ter ga hranita z maloščetinarji, veščami, s pajki, kačjimi pastirji, kobilicami ter plodovi sadnega drevja.

(NE)ZVESTI ŠKOREC

Škorčji pari so lahko tako monogamni (par tvorita samica in samec) kot tudi poligamni (par tvorita dve samici in en samec ali obratno); kljub temu pa za mladiče skrbita tako samec kot samica ter pri

Škorec (Sturnus vulgaris) je ptica, ki v ljudeh zbuja mešane občutke. Fascinira nas s svojimi jesenskimi zračnimi akrobacijami v jati, po drugi strani vinogradnikom povzroča nejevoljo in sive lase, ali pa s svojim zgodnjim prihodom nazaj s prezimovališč napoveduje skorajšnjo pomlad. S svojim bleščočim, črnkastim perjem z modrimi, vijoličastimi in zelenimi odtenki ter belimi pikami ga skorajda ne moremo zamenjati z nobeno drugo vrsto ptice.

Tik pred sončnim zahodom jeseni lahko na nebu opazujemo dih jemajoče predstave **JATE ŠKORCEV**.
foto: Darinka Mladenovič

nekaterih parih tudi dodatna pomočnica ali pomočnik. Samec se lahko v času, ko samica že sedi na jajcih, pari tudi z drugo samico, vendar so raziskovalci ugotovili, da je takrat reproduktivni uspeh slabši, kot če bi par ostal monogamen.

DIH JEMAJOČE PREDSTAVE

Ob osamosvojitvi se mlade ptice začno združevati v jate. Ko na vrata že trka jesen, se jim pridružijo tudi odrasli osebki. Če imamo vsaj malo sreče, lahko tik

Kot ptica **DUPLARICA** si za gnezdenje zelo rad izbere drevesna dupla ali gnezdilnice.

foto: Ivan Esenko

pred sončnim zahodom na nebu opazujemo njihove dih jemajoče predstave. Več sto ali tisoč ptic se na nebu giblje v obliki premikajočega oblaka. Razlogov, zakaj se škorci združujejo v tako velike jate, je več. Številčna jata zagotavlja varnost pred plenilci, kot sta na primer sokol selec (*Falco peregrinus*) ali kragulj (*Accipiter gentilis*), prav tako si ptice med sabo izmenjujejo informacije o najboljših prehranjevališčih ter skupnih prenočiščih, kjer se grejejo v mrzlih jesenskih nočeh.

JESENSKA PREOBLEKA

Tako kot pri vseh vrstah ptic se tudi pri škorcu peresa obrabljajo in jih morajo v določenem obdobju zamenjati. Temu procesu pravimo golitev in pri odraslih škorcih traja med koncem gnezditve in začetkom selitve. Do takrat zamenjajo večino letalnih in krovnih peres. Na svežih peresih po trebuhu opazimo bele pike, po katerih škorca prepoznamo v zimskem času. V času gnezditve se peresa škorcev obarvajo na lesketajočo barvo. Človek bi zaradi spremembe barve peres po trebuhu razumel, da se

škorci v zimskem času znova pregolijo, vendar pa je razlog drugačen. Peresa so zasnovana tako, da se bela obroba na posameznih peresih čez zimo obrabi za eno tretjino ter tako obrabljeno pero razkrije čudovito gnezditveno lesketajočo obarvanost.

PIONIR OBROČKANJA

S svojo živahno naravo je škorec že od nekdaj privlačna vrsta tako za opazovanje kot tudi raziskovanje. Davnega 5. junija 1890 sta bila na Danskem v znanstvene namene kot prva v Evropi obročkana dva škorca. Ptici je z aluminijastim obročkom in oznako »VIBORG 1« in »VIBORG 2« označil Hans Christian Cornelius Mortensen, danski ornitolog in učitelj. Aluminijasta obročka zanju je izdelal sam, ptici pa ujel v gnezdilnici, na katero je namestil samodejni zapiralni mehanizem. Mortensen se ni začel resneje ukvarjati z obročkanjem ptic vse do leta 1899, ko je v enem letu v gnezdilnicah ujel in obročkal 165 škorcev. Vse aluminijaste obročke za ptice je izdelal sam, nanje pa vtisnil zaporedno številko in svoj naslov.

SELIVEC NA KRATKE RAZDALJE

Škorci so na območju južne in zahodne Evrope stalnice. Večji del populacije pa se seli na kratke razdalje in prezimuje na območju Sredozemlja ter severne Afrike. Selitev poteka podnevi in ponoči s hitrostjo med 60 in 80 km/h. Škorci, izvaljeni in obročkani v Sloveniji, so bili v času prezimovanja najdeni predvsem na območju Alžirije, Tunizije, Maroka in Španije.

Pred vrati je pomlad in škorci so se že vrnili v naše kraje. Njihovo neutrudno petje že lahko slišimo odmevati po vrtovih, poljih in travnikih. Že Fran Erjavec je pred stopetdesetimi leti v svoji knjigi *Domače in tuje živali* v podobah zapisal: »Škorec je tako koristen ptič, da ga ne moremo zadosti priporočiti«. In res je tako, saj malo škode, ki jo naredi, ne moremo primerjati z veliko koristi, ki nam jo ta ptica prinaša.

V času gnezditve se peresa **ŠKORCEV** zaradi obrabe odenejo v lesketajočo barvo.

foto: iStock

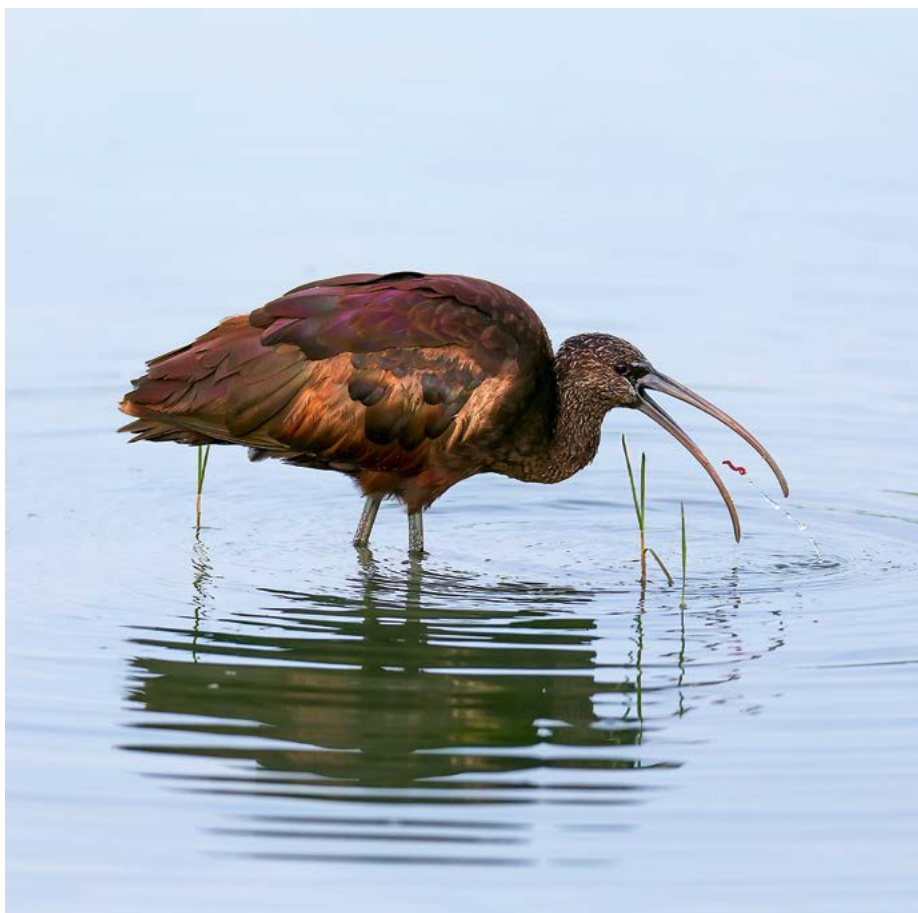
MORDA NISTE VEDELI ...

- ... da je škorec invazivna vrsta v Severni Ameriki,
- ... da so škorci izjemni oponašalci drugih ptic in zvokov iz okolja.
- ... da se na zimskih prenočiščih združuje v jate s po več tisoč osebki,
- ... da samci pojejo celo leto, z izjemo med časom golitve.

ŽIVLJENJE OB VODI

Pravzaprav je fotografiranje vodnih ptic razmeroma enostavno opravilo. Ob vodnih telesih je velika zgoščitev različnih vrst, zato si moraš le izbrati primerno mesto za fotografiranje in se dobro pritažiti. Potem pa samo še čakaš, da se ti v zornem kotu objektivu pojavi katera izmed ptic. Poseben občutek je, ko od blizu opazuješ ptice pri njihovih vsakodnevnih opravilih. Zdi se mi, da se med fotografom in ptico vzpostavi prav posebna komunikacija, in v tem neizmerno uživam.

Plevica (*Plegadis falcinellus*), čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*), kormoran (*Phalacrocorax carbo*) in rdečevratka (*Trachemys scripta elegans*)

*Med fotografom in fotografirano
ptico se vzpostavi posebna
komunikacija, ki te zasvoji.*

SIMON KOVAČIČ

IZOBRAZBA: komercialni tehnik

ZAPOSILITEV: upokojenec

O FOTOGRAFIRANJU: S fotografijo sem se srečal že v osnovni šoli. Najprej sem se ukvarjal s črno-belo fotografijo, kasneje pa vse bolj z barvnim diapozitivom. S prihodom digitalnih fotoaparotov se je razširil tudi moj spekter fotografiranja. Po letu 2008 je postala moja prioriteta naravoslovna fotografija, tako da danes posvečam večino svojega prostega časa fotografiranju ptic, metuljev in drugih žuželk ter tudi drugih živali. Ob mojih sprehodih v naravo velikokrat nastane tudi marsikatera pokrajinska fotografija. Kot članu novogoriškega foto kluba pa mi niso tuje tudi druge zvrsti izrazne fotografije.

Odkar se ukvarjam z digitalno fotografijo, uporabljam Canonovo opremo, za fotografiranje ptic predvsem Canon EOS 7D Mark II.

foto avtorja:
Tanja Gorjan

GVIDON SAJOVIC

RAZGLEDANI KRANJSKI NARAVOSLOVEC

// Matija Križnar

O dr. Gvidonu Sajovicu je Josip Mantuani v enem izmed dopisov zapisal: *»... izredno poraben, prizadeven, požrtvovalen in znanstveno izvrstno kvalificiran sistematik in kot specialist na več popriščih prirodoslovja.«*

Prizadeven, požrtvovalen in znanstveno izvrstno kvalificiran sistematik in naravoslovec
DR. GVIDON SAJOVIC
(1883–1920)

vir: Digitalna knjižnica Slovenije

Gvidon Sajovic se je rodil 14. avgusta 1883 v premožni trgovski družini v Kranju. Že v rani mladosti mu je ljubezen do narave vcepil oče Ferdinand, ki je bil lovec. Podobno pa je Gvidona za naravo navdušil tudi sovaščan Ivan Cof, znani kranjski sodomerec ter tudi strasten lovec in preparator živali. Svojo mladost je Gvidon preživel v rojstnem mestu. Kot mladostnika ga je zaznamovala hujša poškodba, kar je starša še bolj spodbudilo k skrbi zanj in za njegovo vedno slabotno zdravje. Iz mladostniške vzgoje je Gvidon izšel kot požrtvovalen in žilavo delaven, iskreno domoljuben človek in idealist, kar mu je pomagalo premagati marsikaj.

Osnovnošolske in srednješolske obveznosti je Gvidon Sajovic opravil v Kranju leta 1902. Še istega leta se je vpisal kot slušatelj prirodopisja na Dunajsko univerzo, kjer je že maja 1906 zagovarjal doktorat. Le nekaj tednov po doktoratu je bil nameščen kot učitelj v takratni novomeški gimnaziji. V tistem času je opravil tudi strokovni izpit iz prirodopisja ter nato še iz matematike in fizike. V začetku leta 1907 je bil začasno nameščen na Ljubljansko realko, kjer je ostal tri leta. Kot začasni gimnazijski učitelj pa je bil konec septembra 1910 premeščen na II. Državno gimnazijo v Ljubljani in je službo učitelja, podobno kot druge, opravljal vzorno in uspešno.

OD UČITELJA DO NARAVOSLOVNEGA MUZEALCA

V prvih letih 20. stoletja v takratnem Deželnem muzeju za Kranjsko – Rudolfinumu ni bilo v muzeju nobenega naravoslovca. To vrzel so skušali zapolniti z Gvidonom Sajovicem, ki je kot prostovoljec marca leta 1907 pričel z delom. Po navodilih deželnega odbora je lahko delal le eno uro na dan in šest dni v tednu (običajno je bila nedelja prosta). Toda Sajovica kot delavnega naravoslovca ta omejitev ni ustavila in opravil je veliko več delovnih ur. Že prvo leto je v muzeju uredil Robičevo zbirko mehkužcev, del herbarijskih zbirk in zbirk modelov sadja. O delu na naravoslovnih zbirkah je Sajovic pisal v letnih poročilih (med letoma 1910 do 1916). V njih je zabeležil tudi vse muzejske pridobitve, od ornitoloških in drugih zooloških, geoloških, entomoloških do botaničnih primerkov. Muzejsko naravoslovje je bilo še posebno oteženo v medvojnem času, kar priča njegov zapis: *»Izostale so vse večje preureditve, znanstvene ekskurzije in nekatera potrebna preparatorjeva dela, tako n. pr. smo morali zavreči vse manjše ptice in sesalce, ki bi jih nagatili muzejski preparator ...«*.

V predvojnem času je pomoč našel v drugem muzejskem »naravoslovcu« Franu Dobovšku, ki je bil sicer tudi muzejski preparator in fotograf. Skupaj sta opravila tudi nekaj terenskih ekskurzij, ko sta lovila in zbirala dnevne in nočne metulje ter druge žuželke. Kako »uspešni« so bili ti entomološki tereni, Sajovic lepo zapiše v enem izmed poročil: *»Skupni lov znaša: 52 vrst v 127 kosih.«* Naravoslovno delovanje Gvidona Sajovica pa ni bilo omejeno zgolj na entomologijo, marveč so ga zanimale tudi ornitologija, geologija in zoologija, predvsem herpetologija. V geološkem pogledu je izmenjal nekaj pisem s priznanima zagrebškima geologoma Mijo Kišpatičem in Franom Tučanom. Leta 1913, ko so jamarji v jami »pri Glažuti« na Kočevskem našli kosti losov, jih je Sajovic pregledal in nekaj kosti poslal priznanemu paleontologu Otheniu Abelu na Dunaj.

ORNITOLOŠKA UDEJSTVOVANJA

Podobno se je srečeval tudi z ornitologijo, ko je prek darovalcev v muzej pridobil veliko uharico (*Bubo*

bubo), ki jo je podaril kranjski tovarnar Ivan Rakovec. Za muzejsko zbirko pa je s prošnjo dobil tudi redkega »bastarda« ruševca (*Lyrurus tetrix*) in divjega petelina (*Tetrao urogallus*), ki ga je uplenil posestnik Franc Klemenc iz Rakovnika pri Medvodah.

V poročilih (za leto 1915) je Sajovic med kupljenimi primerki v ospredje postavil tudi samca redke močvirske uharice (*Asio flammeus*), ki je bil ustreljen 26. februarja 1915 pri Hujah, danes predelu Kranja. Poleg zapiše: »Prvi v višje ležeči gorenjski pokrajini opazovani eksemplar.«

Muzej je ornitološko zbirko v Sajovičevem času obogatil tudi z nekaterimi eksotičnimi pticami, ki jih je podaril Janko Kersnik, takratni ravnatelj Kmetijske posojilnice v Ljubljani. Med podarjenimi pticami so zanimive rajska vdovica (*Vidua paradisaea*), afriški srebrnokljunček (*Lonchura cantans*), atlaška vdovica (*Vidua chalybeata ultramarina*) ter nekatere druge ptice iz Afrike in Azije.

Med redkimi primerki sesalcev, ki jih je zbral Gvidon Sajovic, je tudi ta **LOBANJA LISICE** (*Vulpes vulpes*) iz okolice Nakla. Primerke hranijo v zbirki sesalcev Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: David Kunc

Iz njegovih poročil o pridobljenih pticah pa izvemo tudi za Janka Ponebška in kasnejšega muzejskega preparatorja Viktorja Herforta. Oba omenjena sta v ornitološki muzejski fond prispevala veliko ptic, kot so primerki kobilarja (*Oriolus oriolus*) z Dolenjske ter krivokljuna (*Loxia curvirostra*) iz okolice Litije. Sajovic je na terenih opazoval ptice in beležil predvsem redke vrste. V tistem času so bili njegovi zapisi edina ornitološka »baza« ptic v Sloveniji.

»VARUH PLAZILCEV«

Velika Sajovičeva »ljubezen« so bili plazilci, morebiti celo po sili razmer, saj so se prav v predvojnih letih na Kranjskem ukvarjali s tako imenovanim »kačjim lovom«. Nepregledna množica ubitih in nato v muzej poslanih kačjih glav je Sajovica gotovo močno zaposlovala, kar kažejo tudi sistematični sezname ulovov. Kasneje je Gvidon Sajovic celo predaval o kačah (celo za šole in vojsko), saj je želel javnost ozaveščati o problemu ubijanja kač in celo izdal slikovne ključe za ločevanje strupenjač od ne-

strupenjač. Sodeloval je tudi s takratnimi evropskimi herpetologi, kot so Franz Werner, Georg Veith in Lorenz Müller. Malo pred prvo svetovno vojno je aktivno sodeloval pri pridobivanju nekaterih herpetoloških primerkov iz zbirke Egida Schreiberja, ki je bila shranjena v Gorici. Sajovičevo naravoslovno delovanje pa se ni končalo v muzeju, saj ga je širil tudi skozi delovanje v Muzejskem društvu in urednikovanje naravoslovnega dela društvenih publikacij.

PONOVNO UTIRANJE POTI MUZEJSKEMU NARAVOSLOVJU

Gvidon Sajovic je v deželnem muzeju služboval več kot desetletje. Septembra 1916 je zapustil muzej, naravoslovni del pa je prevzela botaničarka Angela Piskernik. Kljub vsemu trudu in izjemnemu naravoslovnemu delu pa mu deželni odbor ni pripisal zasluženega naziva oziroma pravičnega plačila za njegovo delo, za kar je pisno moledoval muzejski ravnatelj Josip Mantuani. Navkljub temu lahko dr. Gvidona Sajovica štejemo med največje slovenske naravoslovce, ki so utirali pot in branili vedno bolj zapostavljeno muzejsko naravoslovje.

Kljub svoji izjemni požrtvovalnosti, vnemi in ljubezni do dela, ki ga je opravljal, pa mu je v začetku leta 1917 pričelo pešati zdravje. Uspešna operacija po večletni trdovratni bolezni je sicer kazala na okrevanje, toda 24. julija 1920 je bil zanj usoden zahrbtni meningitis. Gvidon Sajovic je pokopan v svojem rojstnem Kranju.

KAČJE GLAVE, zbrane v letih pred prvo svetovno vojno med t.i. »kačjim lovom«, so dodobra zaposlovale tudi Gvidona Sajovica. Primerke hranijo v herpetološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: Ciril Mlinar Cic

Za muzej je leta 1912 Gvidon Sajovic priskrbel **KRIŽANCA MED RUŠEVCEM IN KURO DIVJEGA PETELINA** (*Lyrurus tetrix* x *Tetrao urogallus*). Primerke hranijo v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

foto: Ciril Mlinar Cic

V bližini doma

KUKAVICA (*Cuculus canorus*)

V mislih večine ljudi je, da pomlad zares prihaja šele, ko zaslišimo prvo oglašanje kukavice. Iz Afrike se zgodaj spomladi k nam najprej vrnejo samci, znani po svojem značilnem »ku-ku«, ki ga še danes posnemajo urarji po vsem svetu. Samice priletijo nedolgo za njimi. Samičje petje, drugačno od samčevega, nam je nekoliko manj poznano in mu, če želite, lahko prisluhnete na priloženi povezavi. Kukavica je vsem poznana po podtikanju jajc v gnezda drugih ptic. V eni gnezditveni sezoni jih lahko podtakne med 12 in 22. Njihove potomce potem izvalijo in hranijo "rejniki". Ta taktika kukavicam omogoča vzrejo več mladitčev, kot bi bilo sicer mogoče. Ko boste v teh dneh prvič letos zaslišali kukavico, pa ne pozabite imeti v žepu kakšnega kovanca, saj naj bi vam po starem ljudskem prepričanju prinašal srečo ali celo bogastvo.

besedilo: **Petra Vrh Vrezec**, foto: **Darinka Mladenovič**

Na terenu

ŠMARNNA TRAVA (*Hierochloë australis*)

Zgodnja pomlad, pravzaprav še zima je. Na prisojnih pobočjih med spomladansko reso in ženi-kljem, ob robu gozda, na apneni skali se prebujata trava. Iz šopa rjavega, suhega lanskoletnega listja poganjajo tanki, sveže zeleni, suličasti poganjki, na vrhu se že kažejo drobni cvetki. Šmarna trava je to, ponekod ji pravijo dišeča trava. Ja, res diši. Kumarini in sorodne snovi se sproščajo že iz rastoče rastline, sicer jih poznamo iz sveže posušenega sena, v katerem je precej dišeče boljke, še ene trave. Ta pa ne diši, dokler je sveža. Ko nastopi pomlad, so njena socvetja pedenj visoko dvignjena nad tlemi, iz prašnic veter odnaša cvetni prah in prinaša značilen vonj. Morda jo poznate iz cvetnonedeljskih butaric, križ na njihovem vrhu je pogosto povezan iz nje. Poiščite jo, njen opojni vonj bo bogato plačilo za vaš trud.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

PREPELICA (*Coturnix coturnix*)

Če pozorno prisluhnemo, lahko ponoči in podnevi na barjanskih travnikih zaslišimo značilen prepeličji »ped-pedi«. Pojče samce, ki se k nam vrnejo v drugi polovici aprila, prej slišimo kot vidimo. V Sloveniji je bila prepelica dokaj razširjena in pogosta gnezdilka odprte kmetijske krajine. Tradicionalno biva na ekstenzivnih travnikih in žitnih njivah. Njena številčnost se je začela od konca 90. let prejšnjega stoletja dramatično manjšati, še posebej na Goričkem in Ljubljanskem barju, medtem ko je na Kozjanskem kot gnezdilka verjetno že izginila. Razlogi za to so predvsem v povečanem številu njiv z neprimernimi kulturami zanjo, zmanjšanju površin ekstenzivnih travnikov, komasacijah in intenziviranju njiv. Ob tem pa nanje vpliva še lov na selitveni poti.

besedilo: **Petra Vrh Vrezec**, foto: **Janez Papež**

BISERNA TENČICARICA (*Chrysopa perla*)

Biserno tenčicarico, ki zaradi mrežasto ožiljenih kril spada med mrežekrilce, najdemo po gozdnem robu, grmovju in na traviških blizu gozda. Za vrsto je značilna črna risba v obliki črke x na glavi, na mestu med obema tipalnicama. Ta manj kot 2 cm velika zelena predstavnik družine tenčicaric proti morebitnemu plenilcu izbrizga smrdljiv izloček smradnih žlez. Tenčicarice s posebnim organom v krilih tudi zelo dobro slišijo ultrazvočne klice netopirjev, zato se tem plenilcem lahko ponoči pravočasno izognejo. Ličinke in odrasle biserne tenčicarice se hranijo z listnimi ušmi, pršicami, prašnimi ušmi in drugimi drobnimi mehkokožnatimi členonožci, zato so pomembne pri vzdrževanju ravnovesja populacij škodljivcev nekaterih kulturnih rastlin.

besedilo: Dušan Devetak, foto: Janez Kamin

Za terenske sladokusce

MALI GALEB (*Hydrocoloeus minutus*)

Najmanjša vrsta galeba na svetu je v Evropi gnezdilka plitvih jezer v borealnem pasu od Fenoskandije, prek baltskih držav in Belorusije do evropskega dela Rusije. Je selivka, ki zimsko obdobje večinoma preživi vzdolž atlantskih in sredozemskih obal. Tako v času spomladanske kot jesenske selitve se redno pojavlja tudi pri nas, medtem ko je pozimi redek. Najštevilčnejši je spomladi med sredino aprila in sredino maja. Takrat lahko v SV Sloveniji na večjih vodnih telesih opazujemo jate malih galebov, ki občasno štejejo nekaj sto osebkov, skupine do nekaj deset teh galebov pa so bile v različnih letnih časih večkrat zabeležene na Cerknjiškem jezeru. Drugod se vrsta pojavlja bolj ali manj naključno in v manjšem številu, nekoliko več podatkov je znanih le iz Sečoveljskih solin in Škočjanskega zatoka. Strnjene jate med spomladansko selitvijo po obliki in vedenju, zlasti značilnem lovu žuželk v zraku nad vodno površino ali na gladini, spominjajo na močvirske čigre (*Chlidonias* sp.), s katerimi se mali galebi v tem času pogosto združujejo.

besedilo: Luka Božič, foto: Dejan Bordjan

NIŽINSKI URH (*Bombina bombina*)

Med raziskovanjem severovzhodne Slovenije, še posebej reke Mure in Obsotelja na jugovzhodu države, lahko v toplih dnevih in nočeh od aprila do junija zaslišite speven *uuu - uuu - uuu*. Samci nižinskega urha tako na mrestišča privabljajo samice, ki med parjenjem v vodo odložijo mrest v obliki manjših skupkov in ga pritrdijo na vodno rastlinje. Hrbet nižinskega urha je rjave barve, na njem so vidne drobne bradavice. Kadar se počuti ogroženega, usloči hrbet in pokaže značilno lisasto oranžno-črno obarvano trebušno stran. Tako plenilce opozori, da je strupen. V Sloveniji lahko vrsto pričakujemo na osončenih poplavnih travnikih, pašnikih, gozdnih robovih in nižinskih poplavnih gozdovih. Razmnožujejo se v večjih stalnih stoječih vodah, najpogosteje v mrtvicah rek z nizkim okoliškim rastlinjem, ki se ne izsušijo, imajo veliko podvodnih rastlin in so brez rib. Celotno območje nižinskega urha v Sloveniji pokriva t.i. hibridni pas, kjer se uspešno križa s hrbskim urhom. Vrsti se ločita predvsem po različni obarvanosti in razporeditvi lis na trebušni strani.

Če ste skrivnostno dvoživko slišali, opazili ali jo celo fotografirali, vas prosimo, da o tem obvestite projektno skupino LIFE AMPHICON (info: varstvodvoživk@ckff.si ali prek FB Informacijski center za varstvo dvoživk). Vsak podatek o njih je izjemno pomemben prispevek k poznavanju razširjenosti vrste v Sloveniji.

besedilo: Katja Pobljšaj, Tadeja Smolej,
foto: Florian Bibelriether, LIFE AMPHICON

ŽE 41. REDNI LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS

// pisarna DOPPS, foto: Alen Ploj

Zadnji redni letni zbor članov DOPPS je potekal 3. oktobra 2020 na Štajerskem, v Grajski pristavi Ormož. Več kot 30 članov je upoštevalo vse ukrepe za preprečevanje širjenja korona virusa – ob vstopu v dvorano so si razkužili roke, vsi so nosili zaščitne maske in pri gibanju in sedenju upoštevali varnostno razdaljo. Zaščitne maske so nosili tudi vsi govorniki.

Gospa **IRMA MURAD**, podžupanja Občine Ormož, je pozdravila vse navzoče.

Direktor dr. Damijan Denac je zaradi lokacije zbora članov v Ormožu predstavil dosedanje delo DOPPS v Občini Ormož in še posebej opisal aktivnosti v Ormoških lagunah od začetkov ornitološkega dela kmalu po nastanku TSO pa do vzpostavitve sodelovanja s tovarno in naravovarstvenega dela ter na koncu razglasitve Naravnega rezervata Ormoške lagune. V ospredje je postavil glavne mejnike in dosežke na območju Ormoža kot plod prizadevanj DOPPS v sodelovanju z drugimi deležniki v Ormožu, pri čemer je poudaril dobro sodelovanje z Občino Ormož.

41. letni zbor članov je potekal v **GRAJSKI PRISTAVI ORMOŽ**.

Direktor, dr. **DAMIJAN DENAC** in predsednik DOPPS, **RUDOLF TEKAVČIČ**

Vse navzoče je nato pozdravila in se zahvalila za povabilo gospa Irma Murad, podžupanja Občine Ormož. Izrazila je veliko veselje in zadovoljstvo, da skupščina društva poteka prav v Občini Ormož. Poudarila je dobro sodelovanje z NR Ormoške lagune in njihov pomen za občino. Območje ponuja veliko različnih možnosti za rekreacijo in izobraževanje, ki jih občani Ormoža in okoliški prebivalci ter drugi obiskovalci že v veliki meri izkoriščajo. V rezervat prihajajo peš ali s kolesi, si ogledujejo naravo in delo v rezervatu. Vse to ponuja res veliko možnosti učenja v naravi in jih navdihuje za ohranjanje narave. Rezervat je ena glavnih prepoznavnih značilnosti Občine Ormož in je zelo pomemben za turistični razvoj občine. Predsednik Rudolf Tekavčič je gospe podžupanji v znak zahvale dosedanjega dobrega sodelovanja podaril *Novi ornitološki atlas gnezdičk Slovenije*.

MEDNARODNI PROJEKTI PRINAŠAJO NAJVEČ DOHODKOV

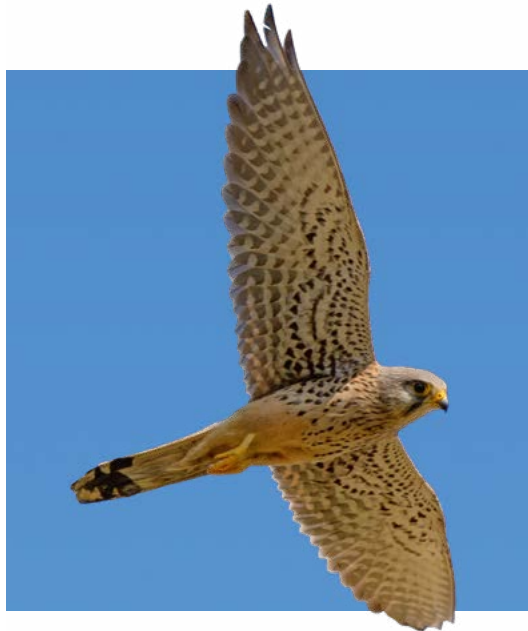
Direktor je predstavil finančno poročilo za leto 2019. V strukturi prihodkov so dotacije RS (projekti) v letu 2019 dosegale 24 %, dotacije EU in drugi mednarodni projekti 38 %, kar je največji delež prihodkov, storitve in drugo pa 34 % vseh prihodkov. V strukturi odhodkov so stroški Varstveno ornitološkega sektorja dosegali 43 % in upravljanje rezervatov 38 % vseh odhodkov društva v letu 2019. Delež stroškov za splošno delovanje društva in periodiko je bil 15 oz. 4 %. Predstavil je še primerjavo prihodkov in odhodkov v obdobju 2010–2019. Posebej je poudaril, da je v letu 2019 vrednost t.i. društvenega sklada pozitivna in smotorej v tem letu v celoti pokrili dolgoletni bilančni minus in ustvarili celo prihodek. Sledila je predstavitev letnega finančnega načrta za 2020.

Zaradi opravičene odsotnosti predsednika Nadzornega odbora, profesorja dr. Petra Legiša, je poročilo predstavil član, gospod Bogdan Lipovšek. Dejal je, da je poročilo o delovanju in finančnem poslovanju izdelano pregledno in da je bilo poslovanje v preteklem letu pozitivno in zgledno. Pohvalil je zaposlene v pisarni za dobro delo in se zahvalil vsem aktivnim prostovoljcem za uresničene projekte in akcije.

TEMELJNI ORGANI DRUŠTVA BREZ VEČJIH SPREMEMB

Direktor je povedal, da je bil predlog kandidatov za temeljne organe DOPPS oblikovan na korespondenčni seji Upravnega odbora v času v oktobru 2020. Mandat kandidatov v organih DOPPS traja po statutu (19. člen) dve leti. Predstavil je kandidate za temeljne organe DOPPS. Glasovanje je potekalo za predsednika ter podpredsednika DOPPS, Upravni

Priznanje Aviana je prejela **SREDNJA EKONOMSKA, STORITVENA IN GRADBENA ŠOLA ŠC KRANJ** za skrb za nemoteno gnezdenje kavke (*Corvus monedula*) in postovke (*Falco tinnunculus*) na šoli.

POSTOVKA (*Falco tinnunculus*)

foto: Jan Breznar

in Nadzorni odbor. Navzoči so za aktualnega predsednika DOPPS ponovno izvolili Rudolfa Tekavčiča, vnovič je bila izvoljena tudi dosedanja podpredsednica DOPPS, dr. Tatjana Čelik. Za člane Upravnega odbora pa so bili izbrani: Gregor Bernard, dr. Pavel Gantar, David Kapš, Gaber Mihelič, Matija Mlakar Medved, mag. Iztok Noč in mag. Tanja Šumrada. Tudi dosedanji člani Nadzornega odbora, prof. dr. Peter Legiša, dr. Tomi Trilar, Bogdan Lipovšek in Bojan Marčeta, so bili sprejeti z večino glasov.

Utemeljitev podelitve drugih dveh priznanj za dolgoletno pomoč in podporo pri sanacijah gnezd bele štorcklje (*Ciconia ciconia*) je prebral Gregor Domanjko, predsednik Pomurske sekcije.

AVIANA ZA ZGLEDNO NARAVOVARSTVENO DELO

Direktor je predstavil namen priznanja Aviana, ki ga dobi posameznik ali podjetje za zgledna naravovarstvena dejanja, ki opozorijo na odnos do narave in so zgled vsem drugim. Nagrado se podeljuje nečlanom društva. Utemeljitev za podelitev prvega priznanja Aviana je podala Tjaša Zagoršek. Priznanje je prejela Srednja ekonomska, storitvena in gradbena šola ŠC Kranj za skrb za nemoteno gnezdenje kavke (*Corvus monedula*) in postovke (*Falco tinnunculus*) na šoli. Utemeljitev podelitve drugih dveh priznanj je prebral Gregor Domanjko. Priznanji sta prejela Elektro Maribor,

Priznanje Aviana
ELEKTRO MARIBOR
je prevzel gospod
MARKO BRAČIČ,
delovodja iz Gornje
Radgone, s katerim
Pomurska sekcija
najpogosteje sodeluje pri
nameščanju podstavkov.

na ptice (Pia Höfferle), projekt LIKE, prenova baze ornitoloških podatkov in Adriatic Flyway 4 (dr. Urša Koce), monitoring SPA, projekt VIPava, popis repaljščice (*Saxicola rubetra*) na Ljubljanskem barju (Katarina Denac), predstavitev dela na kmetijski politiki (Blaž Blažič) ter izobraževanje DOPPS (Tilen Basle). O delu NR Ormoške lagune je poročal Luka Božič, delo v NR Škocjanski zatok pa so zaposleni v zatoku predstavili v filmu. Sledile so predstavitve dela sekcij DOPPS v letu 2019: Sekcija Od Kolpe do Barja (Muhamed Delić), Štajerska sekcija (Eva Horvat), Pomurska sekcija (Gregor Domanjko), Dolenjska sekcija – predstavitev v filmu (Gregor Bernard), Ljubljanska sekcija predstavitve ni imela, saj so dela v preteklem letu zastala.

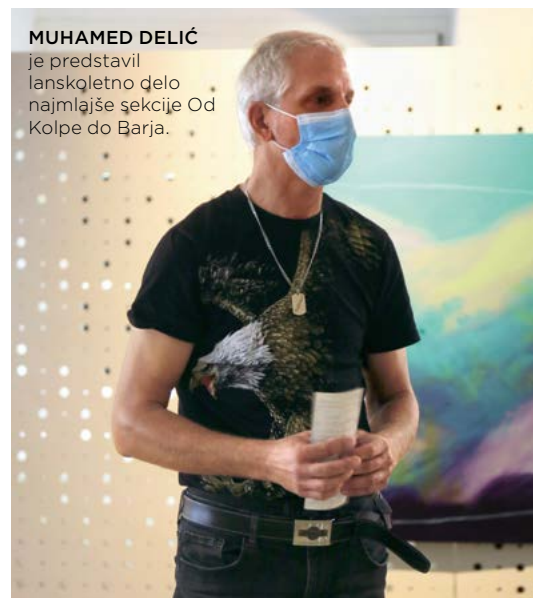
OE Murska Sobota, direktor Uroš Kolarič, in Elektro Maribor, OE Gornja Radgona, direktor Robert Lovrenčič. Obe priznanji sta bili podeljeni za dolgoletno pomoč in podporo pri sanacijah gnezd bele štorcklje (*Ciconia ciconia*). Prejemniki priznanj so prejeli plaketo in *Novi ornitološki atlas gnezdilk Slovenije*.

Rudolf Tekavčič se je ob zaključku navzočim zahvalil za udeležbo, vsem zaželel veliko lepih dni v naravi in povabil na pogostitev in ekskurzijo v NR Ormoške lagune.

BELA ŠTORKLJA
(*Ciconia ciconia*)
ilustracija: Jan Hošek

DELO DOPPS V SLIKI IN BESEDI

Direktor se je zahvalil vsem članom in zaposlenim v pisarni DOPPS za njihovo delo v letu 2019. Sledile so predstavitve dela DOPPS v sliki in besedi. Najprej je bilo predstavljeno delo varstveno ornitološkega sektorja, Slovenski indeks ptic kmetijske krajine (SIPKK) in LIFE projekt Stržen (dr. Primož Kmecl), projekt ZA KRAS, VRH JULIJCEV, Evropski atlas gnezdilk (EBBA2), popis jereba v Kamniško-Savinjskih Alpah, presoja vplivov vetrnih elektrarn

MUHAMED DELIČ
je predstavil
lanskoletno delo
najmlajše sekcije Od
Kolpe do Barja.

Letni zbor članov DOPPS
se je zaključil z ekskurzijo
po NR Ormoške lagune.

KO SORODNIKI PRISKOČIJO NA POMOČ

// Monika Možina

Dolgorepka (*Aegithalos caudatus*) je majhna družabna ptica, za katero je značilno skupinsko gnezdenje. V zimskem času jih pogosto opazimo v manjših skupinah, ki jih sestavljajo večinoma člani družine. Zgodaj spomladi dolgorepke tvorijo monogamne pare. Uspešnost gnezdenja je pri njih nizka zaradi visoke stopnje plenjenja, zato je veliko parov neuspešnih. Ti zgodaj v sezoni poskušajo ponovno najti partnerja in gnezdit. Če jim to ne uspe, postanejo pomočniki pri enem izmed uspešnih parov. Pomočniki so običajno sorodniki gnezdečega samca, ki se med seboj poznajo po značilnih oglašanjih.

V DRUŽINI DOLGOREPK

Dolgorepke so raziskovali v Veliki Britaniji v letih 2015–2017. Gnezdeče pare so najprej barvno obročkali za lažje prepoznavanje med opazovanjem. Ko so bili njihovi mladiči stari 11 dni, so označili tudi njih. Vedenje v gnezduh so spremljali na dva dni; od drugega dneva, ko so se mladiči izvalili (pri dolgorepkah se izvalijo vsi mladiči hkrati), pa do dneva, ko so lahko poleteli, to je običajno 16. ali 17. dan, oziroma do propada gnezda v primeru neuspešnega gnezdenja. Osredotočili so se tudi na analizo podobnosti klicev med pomočnikom in samcem gnezdečega para.

ZAKAJ POSTATI POMOČNIK

Življenje v skupini ima svoje prednosti in slabosti. Prednost je manjša možnost uplenitve in večja učinkovitost pri iskanju hrane, gnezdenju ipd. Na drugi strani pa lahko pride do hitrejšega prenosa okužb z zajedavci in večjega tekmovanja za enake vire hrane. Kljub vsemu ima pri dolgorepkah povezovanje v skupino s sorodniki več prednosti kot slabosti. Pomočniki pozitivno vplivajo na uspešnost gnezdenja. Ta se pokaže na večji gnezditveni uspešnosti staršev, saj pomočniki porazdelijo energetski vložek, ki je potreben pri skrbi za potomstvo. Raziskave so po-

kazale, da se z večjim številom pomočnikov poveča število preživelih mladičev. Pomočnik od tega nima neposrednih koristi, je pa v nasprotju z neuspešnimi gnezditvi, ki ne postanejo pomočniki, zanj večja možnost preživetja. Sodelovanje pomočnika pri gnezditvi ni napovedljivo, saj je to, da postaneš pomočnik, v rokah narave - posledica nepredvidljivih dogodkov. Pomočnik sodeluje le kratek čas. Člani skupine pri dolgorepkah se med seboj pogosto prepoznavajo z oglašanjem. Kontaktni klici posameznikom povedo informacijo o lokaciji in identiteti klicatelja. Potrdili so tudi pozitivno povezavo med podobnostjo klicev in sorodnostjo, kar nakazuje, da znajo ločevati klic sorodnika od klica tujca ter da se neuspešni gnezditvi prednostno odločijo pomagati tistim, katerih klic je podoben njihovemu. Mladiči se klicev »domačih« naučijo že zgodaj v razvoju. Podobnost klicev pa ni glavni dejavnik ločevanja med sorodniki, pomembno je tudi prepoznavanje sorodnikov po videzu.

POMOČ SORODNIKOV

Raziskovalci so ugotovili, da so pomočniki prednostno pomagali sorodnim dolgorepkam, vendar so bile tudi izjeme. Nekateri pomočniki so pomagali tudi nesorodnim osebkom, ker so imeli podobne klice. To bi lahko bila posledica napačne prepoznavne pomočnikov kot sorodnikov s strani mladičev, poleg tega pa je vzajemna pomoč pri dolgorepki zaradi visoke smrtnosti redka, zato večinoma poteka med družinskimi člani.

POMOČNIKI V SVETU PTIC

Prve raziskave sodelovanja ptic so naredili na floridskih modrih šojah (*Aphelocoma coerulescens*), ki imajo stalne, monogamne pare s pomočniki, navadno brati in sestrami novih potomcev. Skupinsko gnezdenje je značilno tudi za eno naših najbarvitejših ptic, čebelarja (*Merops apiaster*).

Par **DOLGOREPK** (*Aegithalos caudatus*) je bolj uspešen pri gnezditvi, če ima ob sebi negnezdeče pomočnike.

foto: **Matej Vranič**

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2021

// Luka Božič

MLAKARICI
(*Anas platyrhynchos*)
ilustracija: Jan Hošek

Težke razmere zaradi epidemije COVID-19, ki je bila v dneh okoli novega leta na vrhuncu, so izvedbo jubilejnega 25. januarkega štetja vodnih ptic v Sloveniji (IWC) postavile pred preizkušnjo brez primere. Kljub drugačnim okoliščinam nam je s predanim delom lokalnih koordinatorjev in drugih sodelavcev letošnje štetje uspelo organizirati pravočasno. Največja zahvala pa gre ponovno več kot 200 popisovalcem, ki so se bodisi na povabilo bodisi samostojno brez obotavljanja odzvali tudi tokrat. Po preliminarnem pregledu v bazo NOAGS vpisanih rezultatov in do sredine februarja vrnjenih popisnih obrazcev z veseljem ugotovljamo, da je bilo štetje leta 2021 opravljeno v podobnem obsegu kot v nekaj predhodnih letih. Dolgoleten niz podrobnih podatkov o številčnosti in razširjenosti zimskih populacij vodnih ptic pri nas ostaja po vaši zaslugi neprekinjen.

Za opravljeno delo se vam najlepše zahvaljujem!

Štetje leta 2021 je večinoma potekalo v ugodnih vremenskih razmerah. Prvi dan je bila vidljivost na vzhodu države ponekod nekoliko slabša zaradi rahlega sneženja, na Gorenjskem in v Posočju pa je hojo vzdolž rek oteževala debela snežna odeja. Jutranje temperature so bile v notranjosti Slovenije večinoma kar krepko pod lediščem, tako da so bila številna stoječa vodna telesa v celoti ali pretežno zaledenela, delno zaledenela pa so bila tudi mokrišča na Obali. Do zaključka redakcije so bili v bazo vneseni podatki o dobrih 45.000 osebkih 63 vrst vodnih ptic, kar nakazuje skupno število blizu povprečnega, medtem ko je število zabeleženih vrst že

sedaj nekoliko večje od povprečja. Videti je, da je bilo vodnih ptic manj kot običajno na števnem območju Drave, ki tokrat verjetno ne bo presegló števila 20.000 osebkov. Kljub temu so bila števila nekaterih vrst, npr. sivga (*Larus canus*; 1200 os.) in črnomorskega galeba (*L. cachinnans*; 570 os.), tam med največjimi doslej. Gledano v celoti so bila med največjimi do zdaj števila nekaterih vrst rac, katerih populacije so v zadnjih letih v porastu, npr. konopnice (*Mareca strepera*), kreheljca (*Anas crecca*), dolgorepe race (*A. acuta*), race žličarice (*Spatula clypeata*; največ doslej), čopaste črnice (*Aythya fuligula*) in velikega žagarja (*Mergus merganser*). V nasprotju s temi kaže pri mlakarici (*Anas platyrhynchos*) s skupaj vnesenimi 17.000 osebki na eno slabših štetij, podobno pa velja tudi za veliko belo čapljo (*Ardea alba*). Pozornost zbuja neobičajno velika števila povodnih kosov (*Cinclus cinclus*) na nekaterih odsekih Soče in rek števnege območja zgornje Save. Nobena vrsta ni bila v letošnjem štetju zabeležena prvič v okviru januarških štetij, od redkejših vrst so v bazi podatki o zimski raci (*Clangula hyemalis*), nilski gosi (*Alopochen aegyptiaca*), zlatouhem ponirku (*Podiceps auritus*; več opazovanj), žerjavu (*Grus grus*), malem galebu (*Hydrocoloeus minutus*) itd. Zlasti na Šaleška jezera je mrzlo zimsko vreme po prehodu hladne fronte prineslo celo paleto neobičajnih in zanimivih gostov.

VTISI Z
LETOŠNJEGA
ZIMSKEGA
ŠTETJA PTIC

Okoli 250 prostovoljcev nas je med vikendom v okviru globalne akcije IWC (International Waterbird Census) na vodnih telesih po vsej Sloveniji šteló vodne ptice. Delim nekaj utrinkov s Save Dolinke, kjer vsako leto prehodim odsek **MED IZLIVOM RADOVNE IN ŠOBCEM**. Velik del tega območja, vključno z znamenitim povirjem Brje, bi bil danes zalit z betonom in potopljen, če se ne bi pred leti Blejci na referendumu odločili, da nočejo še ene hidroelektrarne. Z Gorenjci pač ne gre "na lahko". Zvezda teh odsekov pa je bil povodni kos (*Cinclus cinclus*) - ena bolj zabavnih vodnih ptic, kar jih poznam.

Urša Koce

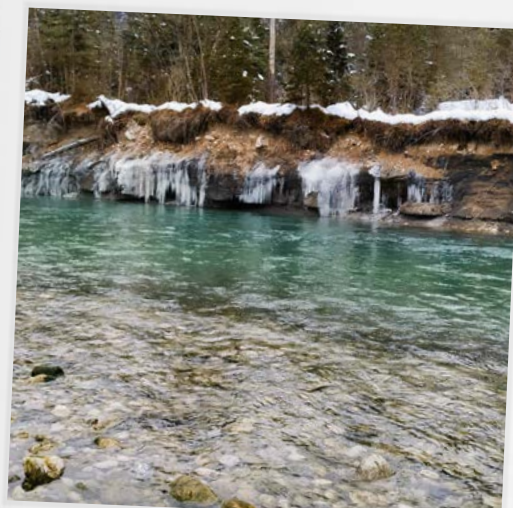
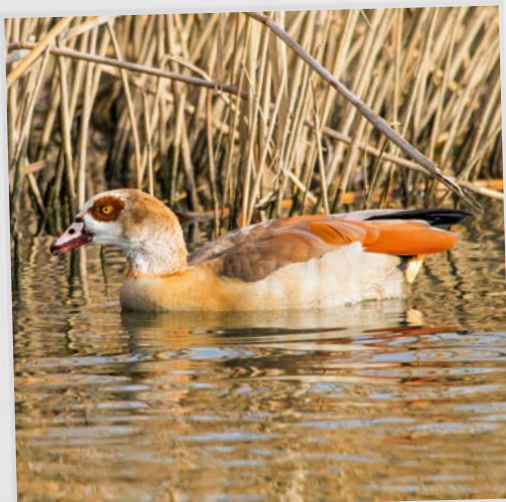

foto: Urša Koce

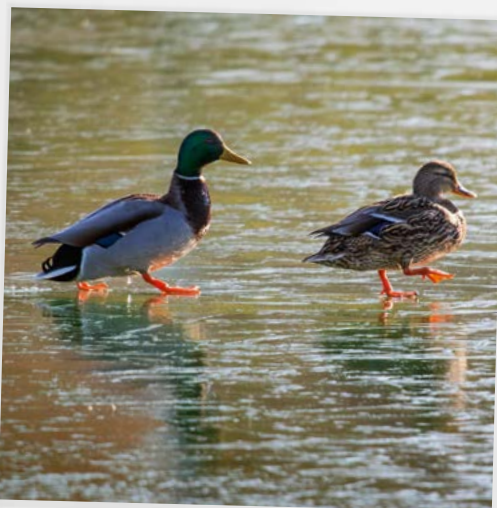

NILSKA GOS

foto: Simon Kovačič

Na letošnjem zimskem štetju vodnih ptic sem popisoval na območju **ZADRŽEVALNIKA VOLČJA DRAGA**, ki je bil delno zamrznjen, na njem pa sem »ujel« par mlakaric (*Anas platyrhynchos*) na ledu. Tam se je zadrževala tudi nilska gos (*Alopochen aegyptiaca*), pred leti pa celo črni labod (*Cygnus atratus*), ki ga žal danes tam ni več.

Simon Kovačič

MLAKARICI

foto: Simon Kovačič

Letos je imelo januarsko štetje vodnih ptic še poseben čar, saj je marsikateri popisovalec lahko na ta račun prebegnil v druge občine (z vsemi pooblastili, seveda) in tokrat resnično užival v prijetnem in v teh časih prav redkem izletu s koristnim pridobivanjem pomembnih podatkov. Tudi tečaj prepoznavanja vodnih ptic Luke Božiča je potekal malce drugače – v obliki odličnega spletnega predavanja, ki pa je tako omogočilo večji doseg kolegov popisovalcev.

Pohvale koordinatorjem in prostovoljcem, da so kljub vsem omejitvam in predpisom omogočili nemoteno štetje.

Vodne ptice se ne obremenjujejo z našo kalvarijo, one morajo samo preživeti zimo. In če lahko preživijo one, bomo nekako tudi mi.

Suzana Kovač

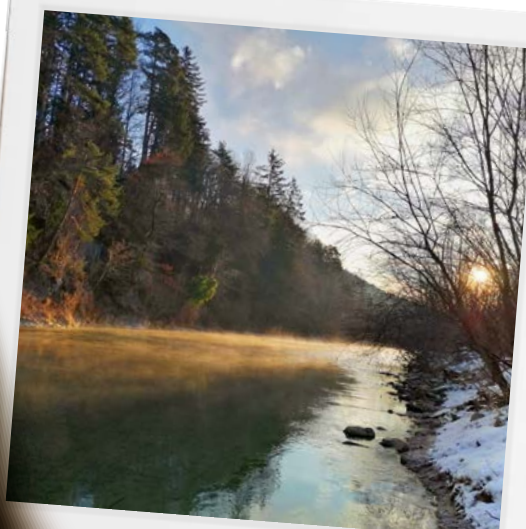

foto: Suzana Kovač

NUTRIJI

foto: Urša Gajšek

Foto utrinka nutrij (*Myocastor coypus*) in ptičje pestrosti, na sliki desno so siva čaplja (*Ardea cinerea*), kormoran (*Phalacrocorax carbo*) in mlakrica z letošnjega IWC-popisa

NA HUDINJI IN LOŽNICI

Urša Gajšek

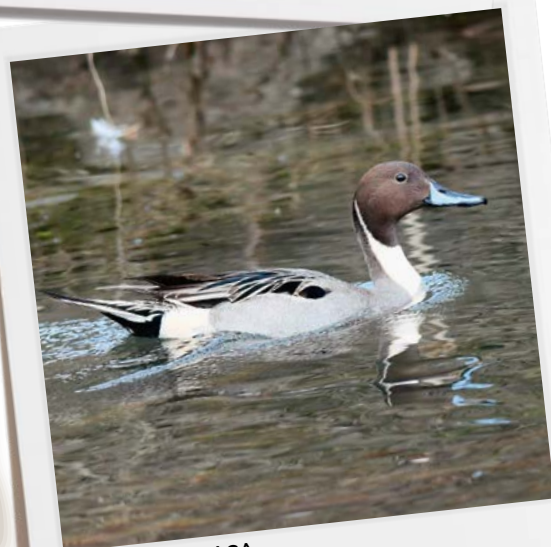
foto: Urša Gajšek

Tudi to leto smo se člani DOPPS, sekcije Od Kolpe do Barja, udeležili januarskega štetja vodnih ptic v okviru mednarodnega projekta. Popis je potekal na izredno velikem območju **OD KOLPE DO BARJA**. Kljub izredno hladnemu vremenu smo se člani sekcije pri -12 stopinjah odpravili na vnaprej določene popisne točke ob vodnih površinah. Pri popisu nas je sodelovalo osem. Zaradi spoštovanja vladnih ukrepov in priporočil NIJZ smo bili razporejeni ločeno na posameznih popisnih točkah. To je sicer nekoliko vplivalo na vsakoletno obliko druženja in izmenjavo strokovnega znanja ter izkušenj, ki smo jih prenašali še zlasti na mlajše člane in prostovoljce.

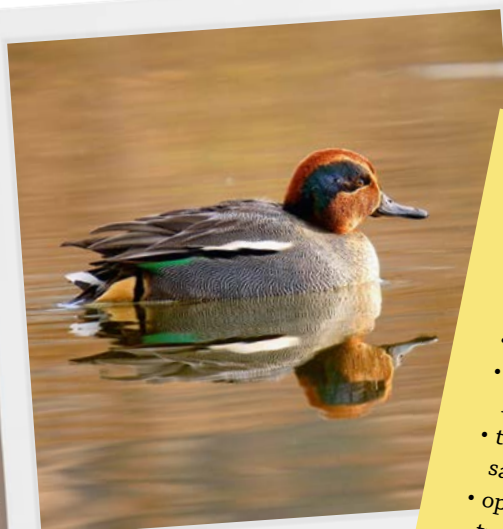
Kot preteklo leto smo popis opravili na večjih vodnih površinah, in sicer na Rudniškem jezeru, reki Rinži, jezeru v Kočevski Reki, reki Kolpi, reki Ribnici in Bistrici. Tudi letos smo zabeležili večje število vodnih ptic, njihovo skupno število je bilo 481. Opazovanih je bilo 11 vrst vodnih ptic. Še posebej zanimiva nova vrsta pri nas je bila dolgorepa raca (*Anas acuta*). Popis je bil odličen povod za poziv domačinov prek medijev, da naše naravno okolje ohranimo čisto in varno tako za nas kot tudi za celoten živalski svet.

Muhamed Delić

LABOD GRBEC
foto: Muhamed Delić

DOLGOREPA RACA
foto: Aleksander Kozina

KREHELJC
foto: Vlado Jehart

Moje sobotno štetje **NA ZGORNJEM DELU KAMNIŠKE BISTRICE** je potekalo brez zapletov, bilo pa je nekaj zanimivosti:

- opazil sem kar pet vodomcev (*Alcedo atthis*), kar je največ do sedaj,
- sivih pastirc (*Motacilla cinerea*) je bilo 13, bilo je 25 velikih žagarjev (*Mergus merganser*), kar je tudi največ do sedaj,
- takoj pod Kamnikom je bil v družbi mlakaric samec mandarinke (*Aix galericulata*),
- opazil sem osem kreheljcev (*Anas crecca*), kar je tudi največ do sedaj,
- nisem pa opazil nobenega kormorana, tako kot zadnja leta ne.

Aleksander Pritekelj

VODOMEC
ilustracija:
Jan Hošek

V Sloveniji je sredina januarskega vikenda rezervirana za tradicionalni mednarodni popis vodnih ptic (IWC), ki poteka tudi po vsej Evropi in drugod po svetu. Letos sva popisovala dve majhni reki **V VIPAVSKI DOLINI**, ki sta precej dobro prezimovališče in gnezdišče povodnih kosov, a skorajda nobene druge vodne ptice (razen občasnih sivih čapelj in mlakaric). Dan je bil sončen in prijeten, popisala pa sva devet povodnih kosov. Vsekakor ni veliko, če jih primerjamo s sedemindvajsetimi zabeleženimi lani na Bači, a vseeno dober seštevek za dva potoka s skupno dolžino približno sedmih kilometrov.

Domen Stanič in Sara Cernich

POVODNI KOS
foto: Janez Papež

SIVA ČAPLJA
foto: Ivan Petrič

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

Veliki žagar

// Al Vrezec

Muzejske zbirke ne hranijo le primerkov za potrebe raziskav in razstav, pač pa gre tudi za trajno ohranjanje primerkov, ki so tako ali drugače povezani tudi z nezakonitimi dejanji. Pri tem gre lahko za nezakoniti lov, zastrupljanje in drugo namerno pobijanje ptic. Prirodoslovni muzej Slovenije je po Uredbi o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah pristojen za prevzem mrtvih primerkov ptic. Pri tem je ključno ugotavljanje vzrokov pogina, ki so lahko vir podatkov pri opredeljevanju dejavnikov ogrožanja ptic. Eden takih dejavnikov je tudi nezakoniti lov, in že leta 2014 so bili v sodelovanju z Veterinarsko fakulteto Univerze v Ljubljani z rentgenom pregledani zbrani kadavri ptic iz muzejske skrinje. In ugotovitev? Da, v Sloveniji še

vedno poteka nezakoniti lov na ptice, čeprav smo še do nedavnega domnevali, da je kultura in zavedanje o blaginji za naravo pri nas že dovolj visoka. Eden tovrstnih prvih dokazov je bil samec velikega žagarja (*Mergus merganser*), ki ga je dne 27. 1. 2006 Franci Kosi našel mrtvega ob reki Muri pri Babičevem mlinu pri Veržeju. Ptica je bila videti povsem zdrava, z ustreznim podkožnim maščevjem, kot se za zimski čas spodobi, rentgen pa je odkril kopico svinčenih šiber v njenem trupu, kar pomeni, da jo je nekdo ustrelil od dokaj blizu, iz česar sklepamo, da je ni mogel zamenjati denimo za lovno mlakarico (*Anas platyrhynchos*). Primerek je danes kot preparat, ki ga je izdelal Andrej Kapla, shranjen v študijski muzejski zbirki pod inventarno številko 7514.

foto: David Kunc

foto: Bojan Zorko

VEDNO VEČ ŽERJAVOV NA SELITVI ČEZ SLOVENIJO

// Dejan Bordjan

»Jate ŽERJAVOV (*Grus grus*) so si sledile kot vagoni.«

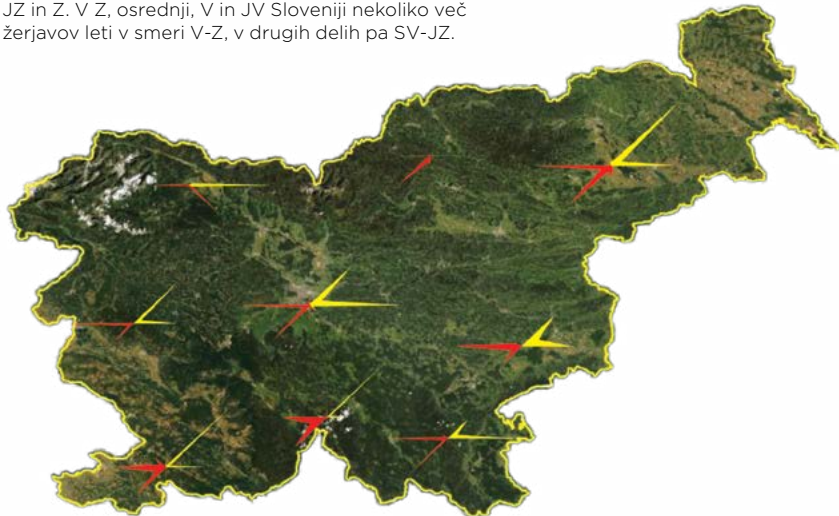
foto: Jani Vidmar

Bila je sobota, 21. novembra 2020. Dan prej sem dobil kar nekaj obvestil o opazovanjih žerjavov, zato sem si med obiskom zadrževalnika Medvedce obetal dober terenski dan. Nekaj žerjavov sem opazoval že dopoldan, a vsekakor sem pričakoval več. Ornitološka kolega, ki sta obiskala Medvedce po mojem odhodu, sta mi sporočila podatke o nekaj opaženih jatah žerjavov, zato sem se tudi sam hitro vrnil tja in pričel pregledovati obzorje. Jate so si sledile kot vagoni. Ta dan smo trije opazovalci našli 2528 žerjavov. Prava razsežnost selitve tega dne pa me je v naslednjih nekaj dneh čakala na računalniku. Podatki so kapljali od povsod. V tem dnevu smo skupaj prešteli osupljivih 19.323 žerjavov.

SAMO NAVZGOR

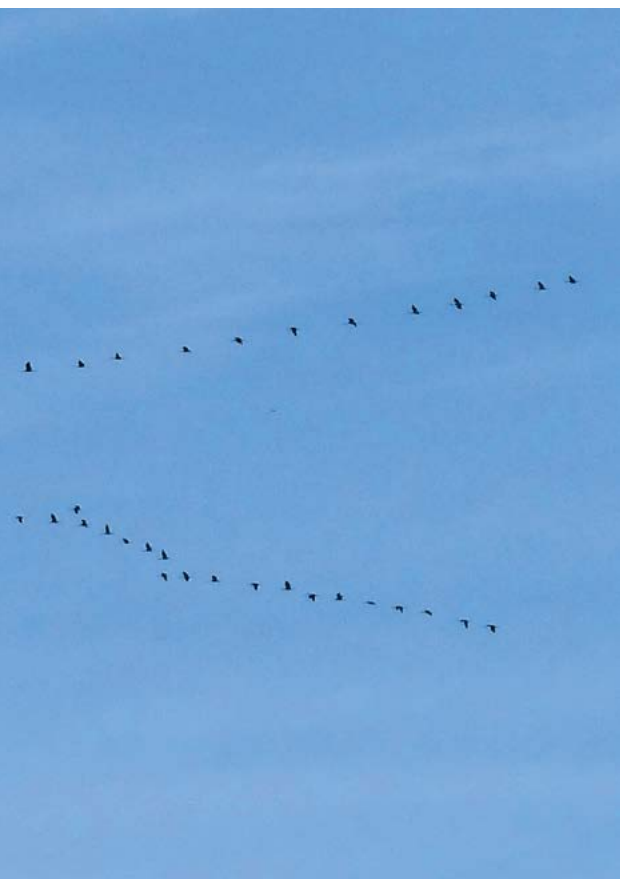
Ko sem se pred leti zavezal k zbiranju podatkov o žerjavih, se mi ni niti sanjalo, da bom s pozivom k poročanju o njihovi selitvi nagrajen s tako osupljivimi številkami. Še leta 2007 si se lahko štel med srečnejše, če si jih sploh videl, medtem ko leto 2008 lahko štejemo za prelomno. Takrat smo jih prvič v celem letu opazovali več kot 1000. Drugo prelomno leto je bilo 2010, ko smo žerjave prvič opazovali množično. Samo v izdihljajih leta smo jih prešteli več kot 6000. Po tem letu je šlo samo še navzgor. Skoraj vsako leto je bilo rekordno in porajalo se mi je vprašanje, kdaj bo prišlo leto, ko ne bomo več beležili rekordov. Doslej je bilo največ žerjavov v eni sezoni opaženih leta 2019 (78.974). Na spomladanski selitvi smo jih največ videli leta 2018 (28.824), jeseni pa leta 2019 (57.481). Med letoma 2014 in 2018 se je število opazovanih žerjavov gibalo med 20.000 in 30.000 spomladi ter 10.000 do 20.000 jeseni. Jeseni 2019 in 2020 pa je to število poskočilo na 40.000–57.000.

Večina žerjavov Slovenijo preleti v smeri SV in V ter JZ in Z. V Z, osrednji, V in JV Sloveniji nekoliko več žerjavov leti v smeri V-Z, v drugih delih pa SV-JZ.

GREMO VSI SKUPAJ

Selitvena sezona žerjavov pri nas poteka od začetka septembra do konca januarja jeseni ter od začetka februarja do prve polovice aprila spomladi. Kljub dolgemu selitvenemu obdobju se glavnina žerjavov seli v zgolj nekaj dneh. Tako smo spomladi 2018 v samo treh dneh opazovali več kot 90 % vseh žerjavov te sezone. Na dan, ki sem ga omenil v uvodu, smo opazovali skoraj polovico vseh žerjavov sezone. Na tak dan se pogosto po opazovanju ene jate spleča počakati in verjetno bomo opazili še kakšno jato.

KAM IN KJE

Žerjavi, ki jih opazujemo pri nas, prihajajo večinoma z območja pribaltskih držav in s Finske. Preden priletijo v Slovenijo, se oktobra ustavijo še na Madžarskem. Tam se zbirajo na več selitvenih postojankah, med katerimi je največja v nacionalnem parku Hortobágy, kjer se v zadnjih letih zbere več kot 100.000 žerjavov. Ob večji spremembi vremena, predvsem ohladitvi, se odselijo proti jugu, jugozahodu in zahodu. Glavnina žerjavov, ki jih opazujemo pri nas, Slovenijo samo preleti in se ustavi šele v Padski nižini. Nekaj jih tam ostane čez zimo, večina pa odleti naprej in prezimi v južni Franciji ter Španiji. Ker večina žerjavov Slovenijo samo preleti (88 %), jate letijo dokaj visoko. Satelitsko spremljani žerjav je jeseni 2019 Slovenijo preletel na povprečni nadmorski višini 1020 m z najvišjo izmerjeno nadmorsko višino 1493 m. V panonskem delu je letel okoli 500 m nad tlemi, nad Ljubljano pa 800 m. Še najbližje tlam je bil na letu čez Nanos, kjer je bil približno 200 m nad tlemi. Jeseni Slovenijo glavnina žerjavov preleti v smeri proti JZ (34 %) in Z (43 %), spomladi pa v smeri proti SV (50 %) in V (40 %).

SE POSAMEZNIH DELOV SLOVENIJE ŽERJAVI IZOGIBAJO?

Če bi sklepali po podatkih, bi bil odgovor pozitiven. Še najmanj je podatkov s S, SZ in z Z dela Slovenije, od koder je zgolj 6,5 % vseh opazovanih žerjavov. Še največ podatkov je zbranih v SV (31 %), JZ (20 %) in osrednjem delu Slovenije (19 %). Za tako razporeditev podatkov je več razlogov. Prvi je bolj povezan z opazovalci kot žerjavi. Bistveno več opa-

zovalcev imamo v okolici večjih mest ter na večjih mokriščih, od koder je tudi glavnina zbranih podatkov. Drugi razlog pa so Alpe. Čeprav so žerjavi sposobni preleteti Alpe in so bili tudi večkrat opazovani na preletu čez najvišje vršace, pa se takemu letu raje izognejo. Največ žerjavov na preletu čez Slovenijo je opazovanih po prehodu vremenske fronte, ki v času selitve pogosto zavije vrhove Alp v oblake. V višjih plasteh piha tudi močan veter, spomladi tudi v neugodni smeri. Dodaten razlog je tudi višina leta. Zaradi gorskih preprek morajo žerjavi leteti višje in jih je tako težje opazovati. Glede na podatke z oddajnikom opremljenih žerjavov pa jih glavnina Slovenijo vendarle preleti tako, da se izogne SZ Sloveniji.

ZIMA IN POLETJE

Podatkov iz obdobja januarja in začetka februarja, ki jim lahko rečemo zimska opazovanja, ni malo. Kljub temu pa gre večinoma še vedno za ptice na preletu. Čeprav lahko ob toplih in namočenih zimah, ki so vse bolj pogoste, in ob večanju selitvene populacije v prihodnosti pričakujemo pogostejša prezimovanja, pa so ta doslej redka in z manjšim številom ptic. Nekaj podobnega lahko trdimo tudi za poletni čas. Sicer se število poletni opazovanih žerjavov veča, a so to še vedno majhne jate klateških osebkov. Med ornitologi sta »temperaturo dvignila« dva žerjava junija 2016, ki sta kazala vse znake gnezditve na Cerkniškem jezeru. Žerjav si je v vzhodni in srednji Evropi dobro opomogel in se je že razširil vse do Francije, Avstrije in Madžarske, zato lahko v prihodnosti pričakujemo še več takšnih »dvigov temperature«.

BREZ MNOGIH OČI NE GRE

Do konca leta 2020 sem s pomočjo mnogih opazovalcev zbral 3094 podatkov o žerjavih. Taka količina podatkov ne bi bila možna brez vseh opazovalcev, ki so bili pripravljeni deliti svoja opazovanja, in brez srčnih ljudi, ki so mi pomagali s predlogi, iskanjem in informacijami. Vsem se zahvaljujem za navdušenje nad res karizmatično vrsto in upam, da lahko računam na vaša opazovanja tudi v prihodnje.

NEKAJ ZANIMIVIH PODATKOV O ŽERJAVIH IZ LANSKEGA LETA (2020):

- skupaj smo opazovali 67.692 žerjavov,
- samo na jesenskem preletu smo jih opazovali 40.739,
- manj kot polovico žerjavov smo opazovali 21. novembra 2020, in sicer kar 19.323,
- več kot 1.000 smo jih jeseni opazovali v šestih dneh,
- največ žerjavov je bilo opazovanih na SV (14.173), JV (9116) in V (5602),
- najmanj žerjavov je bilo v SZ (20) in Z delu države (561), presenetljivo malo jih je bilo tudi v osrednji Sloveniji (2118),
- glavnina žerjavov je jeseni kot običajno letela proti JZ (34,2 %) in Z (33,8 %),
- več kot 77 % žerjavov smo opazili na višini nad 400 m,
- več kot 75 % žerjavov smo opazovali med 15. in 17. uro,
- le dober odstotek žerjavov smo opazovali na tleh in več kot 90 % jih je pripadalo eni jati, ki je prenočila na izpraznjeni akumulaciji Požeg.

Število poletni opazovanih žerjavov se veča. Lahko v kratkem pričakujemo njihovo gnezditve pri nas?

foto: **Alen Ploj**

Vir podatka o žerjavu z oddajnikom: **Ivar Ojaste**, Estonian University of Life Sciences

BIOTSKI RAZNOVRSTNOSTI PRIJAZNO KMETOVANJE NA NIŽINSKIH KMETIJAH V SLOVENIJI

// Ksenija Napast in Valerija Petrinec

Projektne aktivnosti lahko odprejo novo tržno priložnost za kmetije na območjih Natura 2000.

foto: **Katarina Denac**

Z januarjem se je začel projekt EIP VIVEK – Kmetovanje z(a) biodiverzitetno na nižinskih kmetijah v Sloveniji. Projekt Evropskega inovacijskega partnerstva (EIP) je triletni projekt (2021–2024) za izboljšanje ohranjenosti narave v kmetijski krajini. Namen projekta je izboljšanje gnezditvenih in prehranjevalnih razmer za izbrane vrste ptic kmetijske krajine, možnosti za oprasovalce ter izboljšanje ohranitvenega stanja travniških habitatnih tipov prek kmetijskih praks na travinju in njivah na kmetijskih gospodarstvih, ležečih predvsem na nižinskih območjih Slovenije. V projektu, ki je financiran iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije 2014–2020 v okviru ukrepa Sodelovanje, sodeluje 13 partnerjev, od tega sedem kmetijskih gospodarstev. Prispevanje k varstvu biotske pestrosti, življenjskih okolij in krajine je eden od devetih ciljev Skupne kmetijske politike po letu 2021. Nekateri rezultati spremljanja stanja biotske raznovrstnosti v kmetijski krajini izkazujejo slabo ohranjenost, zato so za izboljšanje stanja potrebni novi pristopi k načinu kmetovanja.

PREIZKUS NOVIH UKREPOV

V projektu bomo zbrali podatke in preizkusili možne različice ukrepov za ohranjanje in izboljšanje stanja populacij pribe (*Vanellus vanellus*), poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) in hribskega škrjanca (*Lullula arborea*). Vse tri vrste ptic gnezdiijo pretežno na njivah in imajo upadajoče populacije na lokalnem ali nacionalnem nivoju.

Pilotno bomo preizkusili tudi ukrepe za obnovo dveh travniških habitatnih tipov v okviru omrežja

Natura 2000, ki sta glede na zadnje poročilo po Habitatni direktivi za obdobje 2013–2018 v slabem stanju tako v alpski kot kontinentalni regiji. V projektu bomo tudi raziskali možnost uporabe biomase s tradicionalnih pozno košenih travnikov za potrebe vzpostavljanja cvetnih pasov ali obnove

V projektu bomo preizkusili možne različice ukrepov za ohranjanje in izboljšanje stanja populacij **PRIBE** (*Vanellus vanellus*).

foto: **Tomil Trilar**

ogroženih travniških habitatnih tipov na drugih kmetijskih gospodarstvih, kar lahko pomeni novo tržno priložnost za kmetije na območjih Natura 2000.

V projektu bomo naslovili tudi krajinske elemente, ki jih ptice potrebujejo za petje, prehranjevanje in gnezdenje, vendar jih v zmerno do zelo intenzivni kmetijski krajini primanjkuje. To se kaže v negativnih populacijskih trendih ptic na takšnih območjih, ti elementi pa so pomembni tudi za oprasaševalce. Gre predvsem za lesne krajinske značilnosti (drevesa in grmi, mejice in posamezni grmi ter drevesa), robna življenjska okolja (cvetni in deteljno-travni pasovi) in kratkotrajno (eno- ali dvoletno) praho.

Predlagani ukrepi imajo širše pozitivne okoljske učinke na izboljšanje rodovitnosti tal in zmanjševanje erozije, varstvo vodnih virov in blaženje ter prilagajanje podnebnim spremembam.

KLJUČNA OBMOČJA ZA OHRANJANJE CILJNIH VRST PTIC

Praktični preizkus in analiza izvedljivosti ukrepov bosta potekala na treh projektnih območjih: Goričko, Dravsko-Ptujsko-Središko polje in Ljubljansko barje. Projektna območja na podlagi obstoječih podatkov sodijo med ključna območja za ohranjanje ciljnih vrst ptic in travniških habitatnih tipov v Sloveniji, hkrati pa med njimi obstajajo določene razlike v kmetijskih praksah, ki zahtevajo nekoliko različno zasnovo ukrepov. Vsa projektna območja so deloma ali v celoti vključena v omrežje Natura 2000. Goričko, del Središkega polja in Ljubljansko barje so bili razglašeni tudi za krajinske parke.

Pomemben del projekta bo namenjen tudi prenosu znanja med ciljnimi skupinami, ki so ključne za uvajanje v projektu razvitih rešitev v prakso in za njihovo vključitev v instrumente kmetijske politike. Organizirali bomo več delavnic in prikazov projektnih rešitev za kmetijska gospodarstva, strokovnjake in študente ter pripravili priročnik, ki bo dostopen tako v tiskani kot digitalni obliki. Rezultate projekta pa bomo na projektnih in drugih območjih v Sloveniji razširjali tudi s pomočjo različnih medijev in javnih dogodkov.

Partnerji projekta: E-ZAVOD (vodilni partner), DOPPS, Jeruzalem SAT, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, KGZ - Zavod Ljubljana, KGZ - Zavod Ptuj, Kmetija Filo, Kmetija Temlin, Kmetija Hujs, Kmetija Metličar, Kmetija Tancek, Kmetija Šteblaj, Občina Ormož.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

S subvencijami sofinancirajo uničevanje gozdov, kar bo posledično vodilo tudi v povečanje onesnaženosti zraka ter pogostejše pojavljanje dihalnih bolezni.

foto: Simon Kovačič

SEŽIGANJE DREVES NE BO REŠILO PODNEBJA

// Neža Kocjan, Tilen Basle

Ob besedni zvezi »obnovljivi viri« verjetno pomislite na solarne panele in vetrne turbine, torej na načine pridobivanja čiste energije z izkoriščanjem naravnih virov brez ogljičnega odtisa. V resnici pa v Evropi več kot polovica vsega, čemur pravimo energija iz obnovljivih virov, prihaja iz sežiganja lesa in poljščin. To pomeni, da v imenu ukrepov proti podnebnim spremembam sežigamo biomaso, kljub temu da s tem povečujemo količine izpustov. To prevaro omogoča evropska zakonodaja, ki podpira obnovljive vire, Direktiva o energiji iz obnovljivih virov. Zakon poleg dobrih primerov izrabe obnovljivih virov energije namreč spodbuja države članice tudi k temu, da odslužene termoelektrarne na premog prestrukturirajo v sežigalnice lesa.

Kljub boju proti podnebnim spremembam se še vedno sofinancira uničevanje gozdov, ki bo prineslo nove posledice.

Količina nastalega ogljikovega dioksida je pri sežigu lesa celo večja kot pri fosilnih gorivih, obenem pa lahko pogozdovanje traja več desetletij. Tovrstne termoelektrarne imajo pravico do oznake obnovljivi vir energije, in to kljub temu, da sežigajo drevesa iz dragocenih življenjskih okolij, ki jih lahko celo uvažajo iz tujine. Vendar to še ni vse! Ker sežiganje dreves in poljščin v EU zakonsko sodi v skupino obnovljivih virov energije in tistih z nevtralnimi ogljičnim odtisom, so tovrstni načini pridobivanja energije upravičeni do subvencij in tako se iz davkopačevalskih denarnic v žepo onesnaževalcev vsako leto natečejo milijarde evrov. Trenutno v imenu boja proti podnebnim spremembam s subvencijami sofinancirajo tako uničevanje gozdov kot življenjskih okolij, kar bo posledično vodilo tudi v povečanje onesnaženosti zraka ter pogostejše pojavljanje bolezni dihal. Vendar se tej norosti lahko odločno postavimo po robu! Evropska komisija je pozvala, da smo do torka, 9. 2. 2021, izrazili svoje mnenje o zakonu, ki legalizira in omogoča tovrstni absurd. Upajmo na pametno rešitev!

GNEZDILNICE, PRILOŽNOST ZA POGLOBLJENO ŠTUDIJO ŽIVLJENJA PTIC

// Borut Štumberger, Dejan Bordjan, Aljaž Mulej, Žan Pečar, Tjaša Zagoršek, Al Vrezec

Uporaba gnezdilnic, niš, podstavkov, splavov ali umetnih otokov za ptice je razširjena tako pri raziskovalcih kot med širšo javnostjo. Enostaven dostop do gnezd in ptic je omogočil številne raziskave, ki so postregle z izjemnimi spoznanji v ekologiji in varstvu ptic. Gnezdilnica na balkonu ali vrtu omogoča spremljanje velike sinice (*Parus major*) dan za dnevno, leto za letom. Če se odločimo za spremljanje ene vrste ali skupine ptic, se hitro pojavijo številna vprašanja in presenetljiva spoznanja. Radovednosti ni ne konca ne kraja. Če postavimo v svoj sadovnjak ali gozd serijo gnezdilnic, se lahko lotimo celo primerjalne študije ali celo t.i. integriranega monitoringa, ki poleg preštevanja gnezdečih parov vključuje tudi njihov gnezditveni uspeh, preživetje, življenjsko dobo in še kaj. Če pa to storimo na nivoju regije ali države, se dokopljemo do trendov in oblikujemo instrument za ukrepanje. V Slovenskem centru za obročkanje ptičev (SCOP) zato vabimo k sodelovanju zagnane že delujoče in tudi nove obročkovalce k oblikovanju gnezdilničarske mreže, s katero želimo na 10 izbranih območjih in 50 vrtovih v Sloveniji oblikovati dolgoročno spremljanje tistih gnezdilnic Slovenije, ki se zatečejo v gnezdilnice. Ti so čudovito in učinkovito orodje za raziskovanje in varstvo ptic, če ga le znamo ustrezno uporabiti.

Sliki 1 in 2: GNEZDILNICA – ljubiteljsko zadovoljstvo ali raziskovalni pripomoček? Z njim lahko leto za letom spremljamo gnezditve izbrane ptice, s čimer se nam odpre poglobljen vpogled v njeno življenje, a nam omogoča tudi t.i. integrirani monitoring. Tako ne le spremljamo številčnost izbrane vrste, pač pa tudi njen razmnoževalni uspeh, prehrano, preživetje, gnezditveno disperzijo in še kaj, česar v sodobnem pristopu varstva narave ne bi smelo manjkati.

foto: Borut Štumberger, Ivan Esenko

KAKO DO DOVOLJENJA ZA OBROČKANJE PTIC V GNEZDILNICAH

SCOP išče mlade in nove sodelavce za selektivni lov in obročkanje v gnezdilnicah. Pogoj za pridobitev dovoljenja za samostojno obročkanje ciljne vrste ali skupine ptic je, da bodoči obročkovalec predhodno vsaj eno leto spremlja obročkovalca z opravljenim izpitom kategorije A ali B pri obročkanju ptic v gnezdilnicah. Opraviti mora tudi trodelni tečaj (predpisi, določanje in teren). Na Gorenjskem (Aljaž Mulej), Štajerskem (Dejan Bordjan) in Krimu (Al Vrezec) prvi vikend v aprilu 2021 načrtujemo nameščanje in kontrolo gnezdilnic, v začetku maja pa praktično obročkanje. Za prijavo stopite v stik s SCOP-om (dfekonja@pms-lj.si). Število je omejeno na največ pet udeležencev (corona!). Pred izdajo dovoljenja za selektivni lov bo SCOP z obročkovalcem opravil informativen razgovor, podane bodo usmeritve za delo in seznam priporočene literature. Pričakuje se, da ima bodoči obročkovalec namen obročkati in zbirati dragocene podatke v gnezdilnicah še dolga leta.

Slika 3: Različne lastnosti gnezdilnice ne vplivajo samo na eno vrsto ptic, marveč celo na medvrstne odnose: če želimo privabiti na svoj vrt plavčeka (*Cyanistes caeruleus*) in opraviti raziskavo vrste v gnezdilnicah, bomo za vhodno odprtino premera 32 mm privabili le velike sinice (*Parus major*), zato moramo izbrati manjšo vhodno odprtino! Po drugi strani pa, denimo, **MALI SKOVIK** (*Glaucidium passerinum*) gnezdilnice ne bo zasedel, če ni prednja debelina stene vsaj 10 cm - na sliki je predstavljena gnezdilnica z odstranjeno streho.

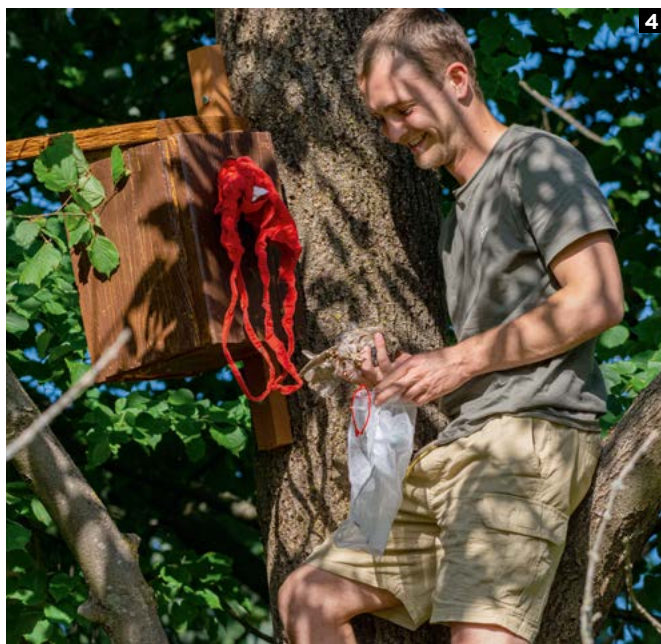
foto: **Al Vrezec**

3

Slika 4: Ob postavitvi gnezdilnice je ključno zavedanje o njenem vsakoletnem pregledu. Gnezdilnice je v gnezditveni sezoni treba pregledati večkrat v vseh fazah gnezdenja, ali celo več, če ima vrsta v letu po več zarodov. Spomladi zbiramo podatke o zasedenosti gnezdilnic, velikosti legla in zaroda. Obvezno je tudi pregledovanje gnezdilnic po gnezditvi: jeseni je treba zamenjati nastilj in preveriti stanje gnezdilnic, jih popraviti ali zamenjati, saj je gnezdilnica v slabem stanju ekološka past, še posebej, če sredi gnezditve pade z drevesa. Postavljanje gnezdilnic kar tako, brez nadzora, je lahko za ptice izjemno nevarno in celo škodljivo, saj gre le za gnezditveni pripomoček, ki zahteva redno kontrolo in vzdrževanje.

foto: **Bine Mekina**

4

5

Slika 5: Velikost legla ali število jajc v gnezdu je izjemno pomemben podatek, ki ga lahko zberemo ob prvem pregledu gnezdilnice. Pregled je za gnezdečo ptico nedvomno stresen, saj v obročkovalcu vidi plenilca in ne dobronamerne raziskovalca in naravovarstvenika. Zaradi tega je treba obiske gnezda skrajšati na minimum in uporabljati metode, ki so za ptico najmanj stresne, npr. ogledala in kamere, kot na sliki z jajci lesne sove (*Strix aluco*). Gnezdeče ptice ne motimo za namene opazovanja, ampak zgolj in samo za raziskovalne namene. Poleg tega so različne vrste različno občutljive za motnje v gnezdu. Med pogostejše obročkanih pticami, ki so bolj občutljive in lahko gnezdo hitreje zapustijo, so npr. lesna sova, velika sinica ter poljski (*Passer montanus*) in domači vrabec (*P. domesticus*), manj občutljive pa so postovka (*Falco tinnunculus*), kozača (*Strix uralensis*), belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in plavček (*Cyanistes caeruleus*).

foto: **Al Vrezec**

Slika 6: Drugi obisk gnezdilnice v sezoni je ugotavljanje velikosti zaroda oziroma števila mladičev. Podatek je pomemben, da vemo, iz koliko jajc so se mladiči izlegli, kajti povečevanje števila klopotcev ali neuspelega leženja je lahko posledica negativnih vplivov, od naravnih (vremenske razmere) do antropogenih (onesnaženje). Ob drugem obisku navadno obročkamo mladiče, opraviti pa moramo tudi natančne meritve obročkanih osebkov. Z meritvami mladičev v kombinaciji z rastnimi krivuljami določimo datum leženja jajc ali izvalitve mladičev že na osnovi enega samega pregleda, kar je ključno pri določanju gnezditvene fenologije. Na sliki je merjenje dolžine glave **PRI MLADIČU VELIKEGA SKOVIKA** (*Otus scops*).

foto: **Bine Mekina**

6

7

Slika 7: Pri pregledovanju gnezdilnic se moramo zavedati, da imamo opravka z divjimi pticami. Pri tem je treba poskrbeti za lastno varnost in za varnost gnezdeče ptice. Nekatere vrste, denimo kozača (*Strix uralensis*), so ob gnezdu zelo napadalne in obročkovalca, ki zanjo ni nič drugega kot velik plenilec, silovito napadejo. Ustrezna zaščitna oprema obročkovalca, ob kateri se tudi napadalna ptica ne bo poškodovala, je zato obvezna.

foto: **Jernej Polajnar**

Slika 8: Gnezdilnica ni le mesto, kjer enostavno obročkamo ptice, največkrat mladiče, pač pa je ključna tudi za zbiranje najdb, torej podatkov o obročkanih osebkih. Zato je skoraj nujno loviti in obročkati tudi starše. Pri tem pa moramo dobro poznati vrsto in njeno občutljivost za motnje v gnezdilnici. Pri večini vrst se nevarnost zapuščenja gnezda bistveno zmanjša, ko so mladiči že izvaljeni oziroma v kasnejših fazah gnezdenja. Na sliki sta samica **VELIKEGA ŽAGARJA** (*Mergus merganser*), ki je zapustila gnezdilnico ob pregledu (levo), in samica, ki se je pustila ujeti kot kura na gnezdu (desno).

foto: Maks Sešlar, Tina Petras

8

9

Sliki 9 in 10: Z najdbami odraslih gnezdečih ptic ugotavljamo zvestobo gnezdišču in starost gnezdeče ptice. Redno in dolgoročno zbrani podatki nam povedo veliko o plodni dobi, hitrosti menjave gnezdečih ptic, preživetju in življenjskem razmnoževalnem uspehu, torej koliko sta določeni samec in samica vzgojila mladičev. Seveda nam z rednim obročkanjem ne ostanejo skrite tudi nekatere pikantne podrobnosti, ki vključujejo menjave partnerja, menjave gnezdišč in skoke čez plot. Na sliki je samica lesne sove (obroček Ljubljana 27376), slikana leta 2009 v starosti vsaj štirih let (4Y+), in leta 2016 v starosti vsaj 11 let (11Y+), ko je še vedno gnezдила.

foto: Al Vrezec

10

Sliki 11 in 12: Naravovarstveni izzivi: nameščanje posebnih gnezdilnic za zlatovranko (*Coracias garrulus*) je načrtovan, kontroliran, preizkušen in uspešen primer učinkovite vnovične povezave njenih izoliranih gnezdišč: mag. Berndu Wieserju je s sodelavci Združenja za zlatovranke (L.E.I.V.) uspelo z mrežo lokalitet z nameščenimi gnezdilnicami v Črni gori, na Hrvaškem in Madžarskem premostiti do 800 km veliko vrzel do reliktno populacije vrste v Avstriji pri Radgoni. Zadnja z zlatovranko neposeljena »ovira« je Slovenija. V sodelovanju z Notranjskim regijskim parkom bomo 23. aprila 2021 namestili prvi niz gnezdilnic na Cerkniaškem polju. V SCOP-u iščemo tudi obročkovačca-oskrbnika niza gnezdilnic za zlatovranko na Šentjernejem polju in Jovsih za prihodnjih 25 let.

foto: Borut Štumberger

12

11

MLADINA V RADEČAH

Na Savi v Radečah sem občudoval velike žagarje (*Mergus merganser*). Med njimi je še posebno pozornost zbujala skupina 13+1 osebkov.

Dušan Klenovšek,
Radeče, 18. januar 2021

PAR ČIŽKOV

Letos se je ob krmilnicah pojavljalo večje število čížkov (*Spinus spinus*). Najraje so pobirali semena in ostanke, ki so padli iz krmilnic. Na Petrovem Brdu (Podbrdo) sem jih naštel prek dvajset.

Simon Kovačič, Podbrdo, 2. februar 2021

MESTNA LASTOVKA (*Delichon urbicum*)

Marko Gerbec, Hraše, 7. junij 2014

KMEČKA LASTOVKA

(*Hirundo rustica*) si je našla prostor za gnezdenje v prostorih Tehniškega muzeja v Bistri.

Simon Kovačič, Bistra,
4. avgust 2016

ŽERJAVI (*Grus grus*) letijo mimo lune.

Janko Keček,
Ormoške lagune,
26. februar 2021

V naš visokodebelni sadovnjak se že od leta 1995 vrača par **BELOVRATIH MUHARJEV** (*Ficedula albicollis*).

BOLJE JASTREB NA STREHI KOT VRABEC V ROKI

// Jani Vidmar

Čeprav zgodba datira še v preteklo leto 2020, bi jo vendarle rad predstavil bralcem *Sveta ptic*, saj bi bilo precej sebično od mene, če je ne bi delil z vami. »Če se Slovenci letos lahko zgolj omejeno odločate za dopust na hrvaški obali, vas bom pa jaz obiskal,« si je najbrž mislil domačin s Cresa in nas z edinstvenim obiskom prese-netil na Dolenjskem.

Bilo je popoldne, 15. septembra 2020, ko me je po telefonu poklicala Tjaša Zagoršek iz DOPPS-ove pisarne. Iz vasi blizu Dolenjskih Toplic so jo domačini obvestili, da na njihovi strehi sedi ogromna ptica. Po poslanih slikah je presenečena ugotovila, da gre za beloglavega jastreba (*Gyps fulvus*). Ker je tak dogodek vse prej kot vsakdanji, me je prosila, ali bi lahko kdo iz Dolenjske sekcije DOPPS šel preverit, v kakšnem stanju je ta beloglavi jastreb. Takoj sem poklical kolege iz naše sekcije, ki živijo bliže Dolenjskih Toplic, a so bili žal še vsi službeno zasedeni. Tako mi ni preostalo drugega, kot da se usedom v avto

in namesto da prevzamem hčerko v vrtcu, odvihram proti Dolenjskim Toplicam. Med potjo sem poklical še Andreja Hudoklina in skoraj istočasno sva prispela v Dolenje Gradišče 8, kjer naju je doma pričakal najditelj Dragan Jokić. Beloglavi jastreb se je medtem z njihove strehe prestavil na sosednji gospodarski objekt in si tam popolnoma brezbrizno čistil perje. Dragan nama je povedal zanimivo zgodbo, kako ga je obiskal prijatelj in ga že na vhodu vprašal, ali ve, da na njihovi strehi sedi ogromna ujeta. Bil je presenečen nad vprašanjem, saj sam o kakšnem pticu na njihovi strehi do tistega trenutka ni vedel popolnoma ničesar. O najdbi sta obvestila najprej lokalno lovsko družino, v kateri pa niso pokazali nikakršnega posebnega zanimanja za ptico. Šele nato sta poklicala na DOPPS, kjer se jim je oglasila Tjaša, in akcija je stekla. Jastreba smo skupaj opazovali kakšno uro in tudi fotografiranje ga ni popolnoma nič motilo. Na eni izmed slik se je dalo delno razbrati tudi oznako na zelenem obročku, ki ga je imel na desni nogi.

Na osnovi teh slik nam je kasneje Goran Sušič iz organizacije Grifon - Centar za zaščito ptica grabljivica (Center za zaščito ujed) sporočil, da smo opazovali »njihovega« letošnjega mladiča, ki je bil opremljen z zelenim obročkom CA3 15. maja 2020 v enem od gnezd na Cresu. Ime mu je Pumpa. Kasneje, okoli dve uri po mojem odhodu, me je Dragan telefonsko obvestil, da jih je Puma okoli 18. ure (po štiriurnem počitku) zapustil in odjadral proti Krki.

Med prijetnim enournim klepetom z Draganom smo razpravljali tudi o tem, kako pogosta so podobna opazovanja. Po pregledu podatkov opazovanj beloglavega jastreba v Sloveniji sem prišel do zaključka, da je večja možnost, da zadeneš sedmico na lotu, kot da ti na Dolenjskem na strehi pristane beloglavi jastreb. Imeti srečo, da boš lahko svojim otrokom pripovedoval o takem dogodku, ki si ga doživel in videl na lastne oči, pa je neprecenljiv privilegij, ki sem ga po srečnem spletu naključij doživel tudi sam.

25 LET OPAZOVANJA SKRIVNOSTI GNEZDENJA BELOVRATIH MUHARJEV

// Martin Gorišek

K nam v Lokavec pri Rimskih Toplicah se že od leta 1995 vrača par belovratih muharjev (*Ficedula albicollis*), zadnja štiri leta pa celo dva para. V našem visokodebelnem sadovnjaku vsako pomlad obesim gnezdilnice, na jesen pa jih očistim, razkužim in shranim. Večino gnezdilnic pripravim zgodaj spomladi, okoli desetega aprila pa na razdalji sto metrov privežem na drevo tudi gnezdilnici za omenjena para belovratih muharjev. V naše kraje se najprej vrnejo samci, kak teden za njimi pa še samice. Njihov obred opazovanja praznih gnezdilnic je nadvse zanimiv. Med samcema včasih pride do pretepa, ne moti pa ju gnezdenje sinic in drugih vrst ptic med njunima gnezdilnicama.

SAM V ČASU GNEZDENJA

Leta 1995, ko je par prvič gnezdil pri nas, je samica izginila in samec je v suhem in toplem vremenu sam nadaljeval s krmljenjem ter uspešno vzgajil mladiče. Prišlo je tudi leto, ko ne prvi ne drugi par ni mogel vzgojiti mladičev – to so bili deževni, hladni dnevi. Leto 2013 je bilo takšno. Parček je nekaj dni žalostno posedal okrog gnezdilnice, in ko sem jo odprl, so bili v njej mrtvi mladiči z gosenicami v kljunih. Leta 2019 je proti koncu gnezdenja samica spet izginila. Vreme je bilo deževno in samec je le s težavo krmil zarod. Na tla blizu gnezdilnice sem nastavljal trotovsko zalego iz čebeljega panja in samec je sveže žerke v tistih hladnih dneh pridno nosil lačnemu zarodu. Uspešno je vzgajil vseh šest mladičev.

Istega leta (2019) me je poklical znanec, da v gnezdilnico, ki je pritrjena na stari kmečki hiši, gradivo

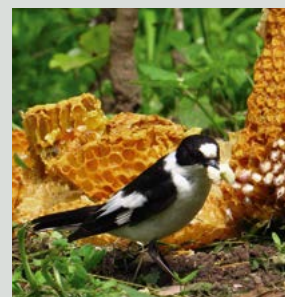
znaša sivorjav ptič, črno – bel pa ga iz bližine samo opazuje in pòje. Ob ogledu sem se kar začudil, saj doslej še nisem opazil, da bi belovrati muharji gnezdili tudi v gnezdilnicah, pritrjenih na hišah. To je bila tudi neobičajno pozna gnezditev, saj so po pripovedovanju lastnika mladiči iz gnezdilnice zleteli šele proti sredini julija.

DODATNA POMOČ

Leta 2020 se je paru, ki je gnezdil v gnezdilnici v sadovnjaku, občasno pridruževala še ena samica belovratega muharja in včasih mladičem tudi prinašala hrano. Večkrat sem celo videl, kako jo je »glavna« samica odgnala. Vedno je bila pri gnezdilnici istočasno samo ena samica. Samca pa izmenična prisotnost dveh samic ni motila. Družno so uspešno vzgajili šest mladičev.

Ko sem vsa ta leta opazoval gnezdenja belovratih muharjev, sem pri samcih ugotovil kar nekaj podrobnosti. Njihovo kitično petje se je med njimi nekoliko razlikovalo, pa tudi obarvanost perja je bila v določenih odtenkih različna. Samci so zelo različno sodelovali pri krmljenju mladičev. Nekateri so – podobno kot samice – vztrajno nosili hrano, bili pa so tudi takšni, ki so večino krmljenja prepustili kar samicam in se le nekajkrat na dan pojavili pri gnezdilnici. Glede na opisane dogodke bi lahko zaključil, da je v nekaterih primerih podobnost med pticami in nami kar očitna, le da mi pri ohranitvi planeta v popolnosti zaostajamo za njimi.

Na spletni strani revije Svet ptic si lahko ogledate kratek film »ovdovelega« samca belovratega muharja, ki nabira trotovsko zalego.

»Ovdovelek« samec je v hladnih dneh le s težavo krmil zarod. Verjetno pa se mu je tudi zaradi ponujene trotovske zalege iz čebeljega panja posrečilo uspešno vzgojiti vseh šest mladičev.

foto: vse **Martin Gorišek**

BELOGLAVI JASTREB
(*Gyps fulvus*) je pristal na strehi hiše v Dolenjskih Toplicah.
foto: **Jani Vidmar**

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ ZA OBDOBJE APRIL-JULIJ 2021

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefonsko številko **01 426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si in na FB-strani društva www.facebook.com/pticeDOPPS najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

APRIL						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

MAJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

JUNIJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

JULIJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

IZLETI

ČRNOGLAVKA
(*Sylvia atricapilla*)

ilustracija:
Jan Hošek

SOB 17 APR SPREHOD OKOLI ZADRŽEVALNIKA MEDVEDCE

Janez Leskošek (informacije in prijave na 041 833 942)

PRAGERSKO, na parkirišču pri železniški postaji Pragersko

od 8.30 do 13.00
(rezervni termin v primeru slabega vremena: **24. 4. 2021**)

Na vodenem izletu okoli zadrževalnika Medvedce bomo spoznali ptice, ki tu gnezdljo oziroma je zadrževalnik zanje počivališče na dolgi in zahtevni poti s prezimovališč na jugu nazaj na gnezdišča v Evropi.

NED

18

APR

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač (obvezna prijava po elektronski pošti na priseditve@arboretum.si do petka, 16. 4. do 12. ure)

ARBORETUM VOLČJI POTOK
(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno. **Obvezna je prijava po elektronski pošti**, pri tem pripišite še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

NED

2

MAJ

SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

Dare Fekonja
(dodatne informacije in prijave na 041 513 440)

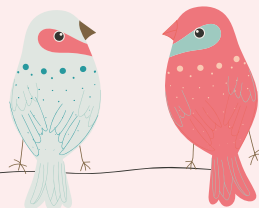
LJUBLJANA, na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

od 9.00 do 11.00

Večina ptic se je že vrnila iz toplejših krajev. Grmovnice in drevesa so se odela v pomladno zelenilo, zato bomo na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhnili ptičjemu petju. Morda bomo spoznali tudi kakšno novo vrsto, ki se bo to nedeljsko dopoldne zadrževala v naši bližini. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS-om. Še posebej primeren je za družine z otroki in začetnike.

Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

PRIBA
(*Vanellus vanellus*)
ilustracija:
Jan Hošek

SOB
8
MAJ

PTICE SLOVENSКИH GORIC V NEGOVI

Robi Šiško (informacije in prijave na 040 212 631 ali stari.vulkan@gmail.com)

NEGOVA, parkirišče pred Gradom Negova (Negova 13, 9245 Spodnji Ivanjci)

od 8.00 do 11.00

Na izletu bomo raziskovali naravno dediščino Negove in njene okolice, ki so jo deloma zaznamovali dolgoletni lastniki Negovskega gradu - plemiška rodbina Trauttmansdorff. Negova ne slovi samo po gradu, marveč tudi po najbolj ohranjenih mešanih gozdovih v Pomurju. Poleg gozdnih vrst bomo na izletu opazovali in prisluhnili pticam mozaične kulturne krajine, kot so smrdokavra, vijeglavka, zelena žolna in pogorelček, z malo sreče pa bomo srečali tudi vodomca (ob grajskih ribnikih) in pribe, ki običajno gnezdijo na njivah ob reki Ščavnici. Na izletu se bomo ustavili tudi ob travnikih s travniškimi orhidejami. Vabljeni ljubitelji naravne in kulturne dediščine Slovenskih goric.

NED
9
MAJ

NARAVOSLOVNI IZLET OB REKI MURI

Monika Podgorelec
(informacije in prijave na 031 882 377 ali monika.podgorelec@gmail.com)

GORNJA BISTRICA, zbirališče je pri Tinekovem brodu (Gornja Bistrica 51, 9232 Črenšovci)

od 8.00 do 11.00

Spoznali bomo značilne ptice, ki gnezdijo v rečni loki, kot so srednji detel, kobilar, črnoglavka, sinice in druge. Nekatere se bomo skušali naučiti prepoznati tudi po petju. Na izletu, ki bo potekal ob Muri, ob njeni stari strugi, skozi vrbove in topolove gozdove bomo spoznali tudi druge živalske (kačji pastirji, dvoživke, sesalci) in rastlinske vrste ter se seznanili s tem zelo pomembnim življenjskim prostorom. Priporočljivi sta primerna terenska oprema in zaščita proti klopm. Vabljeni vsi, ki želite spoznati enkratna območja ob reki Muri.

SOB
15
MAJ

ORNITOLOŠKI IZLET V NARAVNI REZERVAT IŠKI MOROST

Blaž Blažič in Tanja Šumrada
(informacije in prijave na 070 713 978 ali blaz.blazic@dopps.si)

LJUBLJANSKO BARJE, most čez Iško med Brestom in Tomišljem

od 7.00 do 10.00

V sklopu izleta bomo obiskali območje z enim izmed najlepše ohranjenih kompleksov vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju - Naravni rezervat Iški morost. Sprehodili se bomo po koščevi učni poti in se spoznali z različnimi vrstami ptic kmetijske krajine in grmišč, ki se pojavljajo na tem območju. Z nekaj sreče bomo lahko prisluhnili tudi kakšni redkejši vrsti, npr. koscu ali velikemu škurhu. Izlet je primeren tudi za mlade in začetnike.

NED
16
MAJ

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač (obvezna prijava po elektronski pošti na prireditve@arboretum.si do petka, 16. 4. do 12. ure)

ARBORETUM VOLČJI POTOK (zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park. Vodenje sprehoda je brezplačno. **Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišite še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).**

NED
30
MAJ

ZGODBE RASTLIN IN ŽIVALI OB MRTVICAH REKE MURE

Branko Bakan (informacije in prijave na gregor.domanjko@gmail.com ali na 031 340 399)

LENDAVA, zbirališče na parkirišču pred trgovino Hofer (Kolodvorska ulica 41, 9220 Lendava)

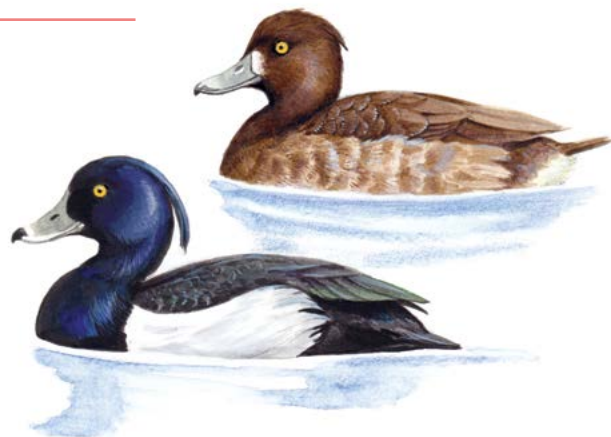
od 8.00 do 12.00

Spomladanski izleti v mrtvice so kot nalašč za spoznavanje vodnega in obvodnega naravnega sveta. Ogledali si bomo nekatere redke predstavnike flore lokalnih mrtvic, kot so npr. močvirska grebenika, južna mešinka, vodna streliša idr. Spoznali bomo tudi značilne predstavnike vodne favne, kot so sladkovodni polži, vodne stenice, vodni hrošči in ličinke kačjih pastirjev. Zagotovo bomo srečali tudi zanimive ptičje vrste, kot so rakar, vodomec, različne tukalice, cvrčalci in čaplje, morda tudi črno štokljo ali belorepca. Priporočamo vodotesno obutev in dolge hlače. Vabljeni vsi, ki vas zanima skriti svet mrtvic.

Zaradi hitro spreminjajočih se razmer in ukrepov za zajezitev epidemije korona virusa vas prosimo, da morebitne odpovedi ali spremembe dogodkov spremljate na spletni strani društva www.ptice.si in FB-strani www.facebook.com/pticeDOPPS.

ČOPASTA ČRNICA
(*Aythya fuligula*)
ilustracija: Jan Hošek

PET
28
MAJ
**NOČNI IZLET;
SOVE NA GORIČKEM**

Željko Šalamun (informacije in prijave na 041 712 396)

NUSKOVA, parkirišče ob glavni cesti pri Slatinskem vrelcu (9262 Rogašovci)

od 20.30 do 22.30

Na vodenem izletu v sklopu projekta Gorička krajina vas bomo seznanili z življenjem in zanimivostmi nočnih ptic na Goričkem. Izmed šestih gnezdečih vrst sov bomo na obhodu podrobneje spoznali velikega skovika. Na izletu boste potrebovali naglavno svetilko in odsevni jopič.

NED
6
JUN
**SPOZNAVANJE PTIC V
PARKU TIVOLI**

Dare Fekonja (dodatne informacije in obvezne prijave na 041 513 440)

LJUBLJANA, na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

od 9.00 do 11.00

Še zadnjič pred počitnicami se bomo sprehodili skozi ljubljanski mestni park. Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si že pridno utirajo pot v samostojno življenje. Pa pogledjmo, kaj se dogaja v gostem rastlinju na začetku poletja. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS-om. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

NED
20
JUN
**ORNITOLOŠKI SPREHOD
PO ARBORETUMU VOLČJI
POTOK**

Alenka Bradač (obvezna prijava po elektronski pošti na prireditve@arboretum.si do petka, 16. 4. do 12. ure)

ARBORETUM VOLČJI POTOK (zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero izmed njih. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno. **Obvezna je prijava po elektronski pošti**, pri tem pripišite še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

TOR
13
APR
**POPIS VELIKEGA ŠKURHA
NA LJUBLJANSKEM
BARJU (PRVI POPIS)**

Urša Koce (prijave na ursa.koce@dopps.si do 6. 4. 2021)

LJUBLJANSKO BARJE

v popoldanskem času (podrobnejše informacije boste vsi prijavljeni dobili po e-pošti)

Vabimo vas na tradicionalni popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. K sodelovanju tokrat vabimo predvsem izkušene popisovalce iz preteklih let. Prvi popis bomo glede na epidemiološke razmere tudi letos najverjetneje opravili brez družabnega dela. Rezervna datuma v primeru neugodnega vremena sta 14. in 15. april 2021, v maju pa sledi ponovitev popisa. Ob prijavi navedite, ali se popisa lahko udeležite tudi v rezervnih terminih.

SOB
22
MAJ
**DAN ODPRTIH VRAT NR
ORMOŠKE LAGUNE**

Dominik Bombek

NR Ormoške lagune

od 7.00-13.00

Če bodo epidemiološke razmere omogočale, bo na dan odprtih vrat potekalo več dogodkov, od obročkanja in opazovanja ptic do delavnic za najmlajše, bralnih uric in degustacije vin.

VELIKI ŠKURH
(*Numenius arquata*)
ilustracija: Jan Hošek

Zaradi hitro spreminjajočih se razmer in ukrepov za zaježitev epidemije korona virusa vas prosimo, da morebitne odpovedi ali spremembe dogodkov spremljate na spletni strani društva www.ptice.si in FB-strani www.facebook.com/pticeDOPPS.

SOB
8
MAJ
**DAN ODPRTIH VRAT
KOLONIJE ČIGER**

Tilen Basle

PTUJ, ornitološka opazovalnica na Ptujskem jezeru

od 10.00 do 18.00

Na gnezditvenih otokih na Ptujskem jezeru vsako leto gnezdi največja populacija navadne čigre v kontinentalni Sloveniji. Dogajanje na otokih si lahko s pomočjo daljnogleda ali teleskopa najbolje ogledamo prav iz ornitološke opazovalnice na desnem bregu Ptujskega otoka. Med 10. in 18. uro bodo pri opazovalnici tudi ornitologi, ki bodo znali povedati marsikatero zanimivost o navadni čigri in njenem varstvu.

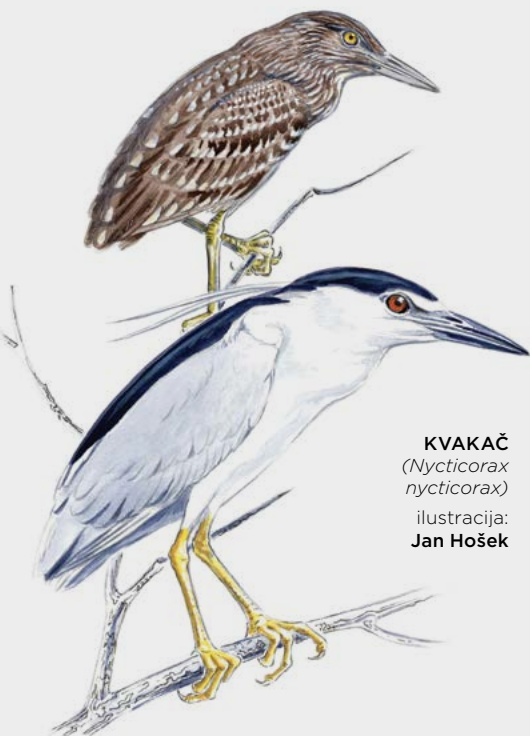
TOR
18
MAJ
**POPIS VELIKEGA ŠKURHA
NA LJUBLJANSKEM
BARJU (DRUGI POPIS)**

Urša Koce (prijave na ursa.koce@dopps.si do 11. 5. 2021)

LJUBLJANSKO BARJE

v popoldanskem času (podrobnejše informacije bodo prijavljeni dobili po e-pošti)

Vabimo vas na tradicionalni popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. K sodelovanju tokrat vabimo predvsem izkušene popisovalce iz preteklih let. V primeru, da bodo to dopuščale epidemiološke razmere, bo sledil tudi družabni del popisa. Rezervna datuma v primeru neugodnega vremena sta 19. in 20. maj 2021. Ob prijavi navedite, ali se popisa lahko udeležite tudi v rezervnih terminih.

KVAKAČ
(*Nycticorax nycticorax*)

ilustracija:
Jan Hošek

PET-NED

25.-27.

JUN

10. POMURSKI ORNITOLOŠKI VIKEND

Nataša Bavec (040 294 845 ali natasa.bavec@gmail.com) in **Robi Šiško** (040 212 631 ali stari.vulkan@gmail.com)

OŠ GORNJI PETROVCI

Otroci bodo spoznavali ptice in njihove življenjske prostore ter se naučili metod preučevanja ptic.

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

MLADI ORNITOLOGI, POZOR!

// Tilen Basle

foto: Dejan Bordjan

Če želiš izpopolniti svoje znanje o pticah, se zabavati s sovrstniki in mentorji ter z njimi po taborniško preživeti teden dni ob čudovitem Cerknškem jezeru, se moraš nedvomno udeležiti **Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Bobnarica«**. **S prijavo pohiti, saj je število mest omejeno, zanimanje pa veliko!**

Letos bomo v začetku poletnih počitnic skupaj z Notranjskim regijskim parkom v okviru projekta **LIFE Stržen** organizirali že tradicionalni mladinski tabor. **Potekal bo na območju Notranjskega regijskega parka od nedelje, 27. junija, do nedelje, 4. julija 2021.** Na taboru bo delovalo pet skupin, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. V skupini boste največ štirje udeleženci. Vsaka skupina se bo lotila raziskovanja določene teme. Poleg bolj poglobljenih bodo delovale tudi skupine za tiste, ki v svet ptic šele vstopate.

Kako se prijaviš na tabor?

Če se želiš udeležiti tabora, nam to čim prej sporoči po elektronski pošti na naslov tilen.basle@dopps.si in poslali ti bomo prijavnico. Prijave zbiramo do **15. maja 2021** oziroma do zapolnitve prostih mest. Za več informacij pokliči na številko 051 636 224 ali piši na gornji naslov.

Lani smo bili zaradi epidemije COVID-19 primorani tabor odpovedati, letos pa upamo, da ga bomo lahko ob upoštevanju priporočil nemoteno izvedli. Več informacij o poteku tabora boste udeleženci prejeli potekom prijave, natančne informacije pa dobrih 14 dni pred pričetkom le-tega.

Tilen Basle

CERKNŠKO JEZERO
foto: Dejan Bordjan

Nov, 1,5 ha velik vlažni travnik v NROL

// besedilo in foto: Damijan Denac, ilustracija kozice: Jan Hošek

Kdor je v zadnjem času obiskal Naravni rezervat Ormoške lagune, se je lahko prepričal, kako s pticami bogato območje je to. V marcu se tu lahko zadržuje do 1000 osebkov več kot 30 vrst vodnih ptic. To stanje smo omogočili z obnovo življenjskih okolij v preteklosti in z ustreznim upravljanjem z njimi.

Čprav smo glavnino obnovitvenih del opravili v sklopu projekta LIFE v letih 2014–2017, je v bazenih ostalo še veliko možnosti za izboljšave okolij in eno takšnih smo napravili lani. Severni del drugega bazena je na površini hektarja in pol preraščala pretežno tujerodna vegetacija, v tleh pa je ostalo približno 100 štorov raz-

ličnih velikosti, ki so ovirali košnjo tega dela in njegovo preoblikovanje v kvaliteten močvirni travnik. Ob podpori nemške fundacije EuroNatur smo odstranili šture, površino poravnali in pokosili ter vzpostavili vodni režim vlažnega travnika. Tako nam je že jeseni 2020 uspelo zagotoviti dodatno površino, na kateri so se v večjem številu zadrževale in hranile kozice (*Gallinago gallinago*), enako pa jo uporabljajo tudi zdaj, na spomladanski selitvi. Površina je v zaprtem delu rezervata, do katere obiskovalci nimajo dostopa. Z novo nastalim vlažnim travnikom bomo upravljali na način, ki bo zagotavljal trajno stanje velike biotske raznovrstnosti.

eurolATUR FOUNDATION

Izdelali smo 32 gnezdilnic za smrdokavro in velikega skovika

// besedilo in foto: Gregor Domanjko

Smrdokavra (*Upupa epops*) in veliki skovik (*Otus scops*) sta značilni vrsti kmetijske krajine Goriškega in Slovenskih goric. V preteklosti dokaj običajni vrsti sta z združevanjem zemljišč, opuščanjem ali intenzifikacijo travnikov in opuščanjem rabe travniških visokodebelnih sadovnjakov v preteklih dveh desetletjih izgubili veliko prehranjevališč in gnezdišč. Člani Pomurske sekcije zato poskušamo smrdokavri in velikemu skoviku ter drugim vrstam, ki gnezdi v duplih dreves, pomagati z nameščanjem gnezdilnic.

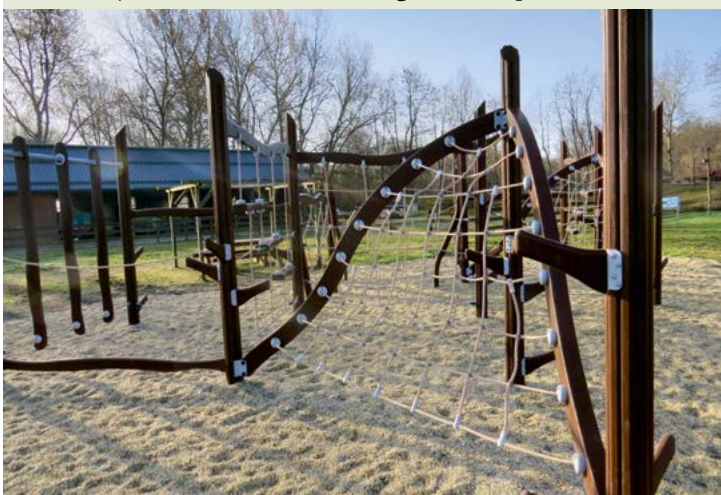
Letos smo se že osmič zapored zbrali na domačiji Robija Gjergjeka in izdelali 32 večjih gnezdilnic. V kratkem jih bomo namestili na novih lokacijah ali pa z njimi nadomestili stare, dotrajane gnezdilnice. Na osnovi rednega pregledovanja gnezdilnic ugotavljamo, da lahko veliki skovik približno v dveh letih zasede na novo nameščeno gnezdilnico, medtem ko smrdokavra potrebuje kakšno leto več. V letu 2019 je v ponujenih gnezdilnicah gnezdilo 20 parov velikega skovika in 16 parov smrdokavr.

Novi izobraževalni pripomočki v Naravnem rezervatu Ormoške lagune

// besedilo in foto: Dominik Bombek

V sklopu projekta Zeleni trikotnik je Naravni rezervat Ormoške lagune pridobil veliko didaktičnih vsebin, kot so: motorični poligon, ki se uporablja kot didaktični element imitacije narave, 100 namiznih iger Selitev ptic, dve izobraževalni

tabli (Pajkovci, Nižinski poplavni gozd), tri strehe s prikazom ptičjih vrst v različnih življenjskih okoljih, 12 daljnogledov idr. Vsebine interpretacije narave bodo na voljo vrtcem, šolam in fakultetam.

RJAVA PENICA
(*Sylvia communis*)

Gospodarjenje z življenjskimi prostori v Naravnem rezervatu Iški morost

// besedilo: Blaž Blažič, foto: Alen Ploj

Z namenom spremljanja in beleženja učinkov aktivnosti, opravljenih na območju Naravnega rezervata Iški morost v okviru projekta PoLJUBA, ki ga sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija, je DOPPS za to območje pripravil poročilo o gospodarjenju z življenjskimi okolji in o pticah. Slednji bosta med in tudi po zaključku projekta rabili kot ključni izhodišči za spremljanje stanja.

V poročilu o gospodarjenju z življenjskimi okolji so kronološko povzeta vsa vidnejša gospodarska opravila, ki so na območju Naravnega rezervata Iški morost v obdobju 2004–2018 potekala z namenom ohranjanja stanja ogroženih travniških okolij in ptic. V obravnavanem obdobju je potekalo 36 različnih kombinacij opravil. Ker gre za travniški rezervat, je bil najpomembnejši segment košnja, ki je v zadnjem poglavju poročila tudi podrobneje analizirana. Poročilo o pticah v NRIM-u obravnava ornitološke podatke, zbrane v obdobju 2000–2018, in zajema popise kosca (*Crex crex*), kartirne popise gnezdil ter naključno zbrane podatke, vnesene v spletno bazo Atlas ptic. Iz poročila boste med drugim lahko razbrali, kako se je med leti spreminjalo število koscev in

poljuba

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD ZA
REGIONALNI RAZVOJ
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

kakšen je trenutni populacijski trend te »ikonične« travniške vrste v rezervatu, katera vrsta je najštevilčnejša gnezdilka v NRIM-u in katera opazovanja redkih vrst zbuja največ pozornosti ter zakaj.

Obe poročili najdete na spletni strani DOPPS.

Pomoč v NROL

// besedilo in foto: Dominik Bombek

V rezervatu nikoli ne zmanjka dela. Še posebej pri delu z živalmi nikoli ne veš, kaj te čaka naslednji dan. Glede na to je vsaka pomoč dobrodošla. V rezervatu nam od januarja 2021 pri delu pomaga g. Franc Kosi. V sklopu programa USPO-SABLJAM.SE ga je k nam napotil Zavod RS za zaposlovanje. Njegov delovni dan obsega čiščenje hleva, hranjenje živali, vzdrževanje vrta rezervata, vzdrževanje priključkov, čiščenje traktorja, spomladansko delo v sadovnjaku, skrb za urejeno učno pot itd. G. Francu želim, da bi se pri nas počutil dobro.

Zaključna predstavitev projekta Preizkus dvostopenjskega uresničevanja ukrepa VTR

// besedilo: Matej Gamser, foto: Aleš Jagodnik

Pisan sestav projektnih partnerjev (vodilni Zavod RS za varstvo narave, Kmetijsko gozdarska zavoda Ljubljana in Nova Gorica, DOPPS, Notranjski regijski park, Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje ter 7 kmetijskih gospodarstev z Ljubljanskega barja, Planinskega polja in območja Pivke) je strnil glavne projektne dosežke, ki se navezujejo na prenovu ukrepa KOPOP (Kmetijsko-okoljsko-podnebna plačila) Habitati ptic vlažnih travnikov (VTR), in jih predstavil vsem navzočim. Na DOPPS-u smo bdeli nad tem, da predlagana prenova ukrepa ne »izpusti« prav nobene travniške vrste ptic in da izpolnjevanje vsebinskih zahtev prenovljenega ukrepa dolgoročno ne slabša travniških habitatnih tipov, temveč jih ohranja oziroma regenerira. Dodatno smo predlagali nova območja z možnim vpisom v VTR in se zavzeli za poenotenje osnovnih plačil VTR povsod po državi.

Največji izziv je bil dvakratni natančni popis kosca (*Crex crex*) na osmih območjih Natura 2000 za ptice – t. i. SPA (Posebnih zaščitnih območjih) in čim hitrejši prenos podatkov o lokacijah pojočih koscev vse od popisovalcev do ARSKTRP (Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja). Omejeno smo uspešno opravili znotraj začrtanih časovnih okvirjev. Zakaj so lokacije koscev tako pomembne? Površine v VTR, na katerih se kosci pojavlja v tekočem letu, se bodo kosile pozno (od 1. avgusta dalje) za zagotavljanje gnezditvene uspešnosti. Travnike v VTR, na katerih se v tekočem letu kosci ne pojavlja, pa se lahko kosi prej (od 10. julija dalje). Zatiranje morebitnih tujerodnih vrst je tako bolj učinkovito, kmetje pa imajo v primeru mokrih poletij na voljo več manevrskega časa za košnjo in spravilo. Pred 10. julijem večina drugih travniških vrst že odgnezdi, košnja v dveh terminih pa pripomore k mozaičnosti kmetijske kulturne krajine.

Uspešnost predlaganega ukrepa je hočeš ali nočeš odvisna od števila vpisanih površin v ta KOPOP, torej od kmetijskih gospodarstev. Z željo po čim večjem vpisu v prenovljeni VTR smo zasnovali privlačen ukrep. V ta namen smo uvedli rezultatski del ukrepa. Na kratko: VTR-površine s koscem, ki ga vodimo kot krovno travniško vrsto, bodo dobile dodatno izplačilo. Višina le-tega bo odvisna od števila koscev na GERKih ter oddaljenosti koscev od GERKov v VTR.

Na številnih delavnicah in predstavitvah predloga prenove VTR smo vselej naleteli na zelo pozitiven odziv s strani nosilcev ukrepov KOPOP (Kmetijskih gospodarstev) kot tudi končnih odločevalcev (Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano). To je gotovo rezultat dobrega interdisciplinarnega sodelovanja. Zato pričakujemo, da bo prenova VTR v obliki, kot smo jo predstavili, zaživel najkasneje v novem programskem obdobju, najverjetneje že prej.

STE VEDELI, DA NAM LAHKO PREK SPLETA DEL VAŠE DOHODNINE NAMENITE V NEKAJ MINUTAH?

Do 0,5 odstotka odmerjene dohodnine, ki jo sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencev, med katerimi je tudi DOPPS. Pri tem nimate nobenega dodatnega stroška. Če tega še niste storili, imate kot odgovoren državljan z namenitvijo tega finančnega prispevka DOPPS-u priložnost svoj denar in energijo podariti tistim, ki se dejavno borimo proti upadu biotske raznovrstnosti in skrbimo za slovensko naravo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. prek portala e-Davki:

- Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine
- V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
- V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: 68956029
- V razdelek 'Odstotek' vpišete poljubno vrednost do 0,5
- Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo

V kolikor portala e-Davki še ne uporabljate, bi vas radi seznanili, da je po novem **prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo ne potrebujete več veljavnega certifikata**. Registracija na portalu e-Davki ne namreč možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega od informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepisete ID številko. V kolikor informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem od korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

2. z izpolnitvijo obrazca Zahteva za namenitev dela dohodnine za donacije, ki vam je na voljo na spletni strani FURS, lahko pa vam ga pošljemo tudi mi in ga pošljete po pošti na naslov FURS

3. ustno na zapisnik pri finančnem organu.

Predvsem z uporabo e-Davkov vam bo to vzelo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnil z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

Obenem hvala vsem, ki ste nas s članstvom ali na druge načine že podprli. Če ste nam donacijo iz dohodnine že namenili, ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

Novost: mobilna aplikacija ePtice za vnos podatkov o pticah v bazo DOPPS

// besedilo: Urša Koce

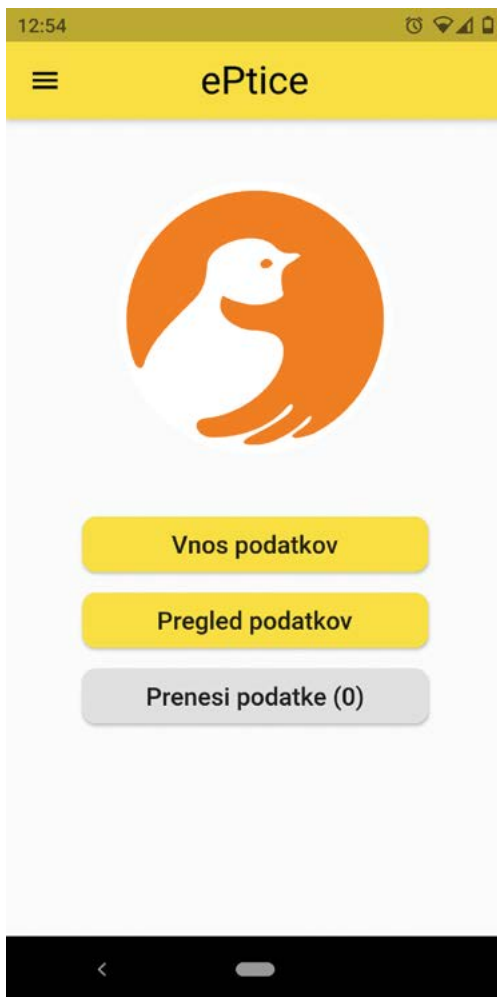
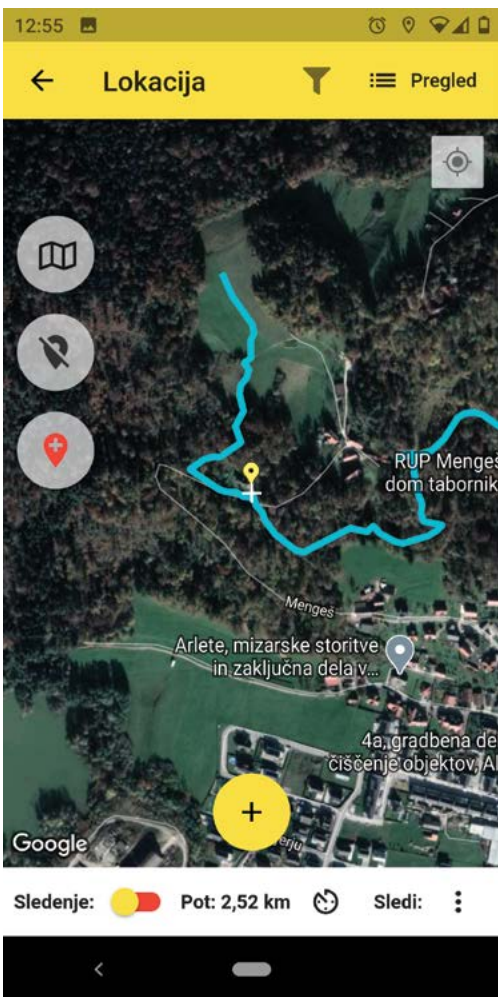
Na spletnem naslovu atlas.ptice.si že desetletje gostuje DOPPS-ov portal za vnos in pregledovanje podatkov o pticah, poznan pod kratico eNOAGS. Portal, ki je omogočil »polnjenje« družstvene ornitološke baze s številnimi podatki, ki bi sicer ostali v beležnicah ornitologov in opazovalcev ptic, je nedvomno potreben prenove, ki pa jo tudi že načrtujemo. Ker smo želeli stopiti v korak s časom in uporabnike spodbuditi k še bolj vestnemu vnašanju podatkov, pa smo v preteklih mesecih razvili mobilno aplikacijo ePtice, ki omogoča vnos podatkov o pticah neposredno na terenu. Aplikacija poleg možnosti za vnos podatkov na izbrani lokaciji uporabniku omogoča tudi pregledovanje njegovih shranjenih zapisov in njihov prikaz na zemljevidu ter urejanje že shranjenih zapisov, ki jih še

ni prenesel na strežnik DOPPS. Uporabnik po želji lahko zapisuje GPS sled na prehojeni poti, shranjene sledi po želji prikazuje na ekranu ter izvozi na strežnik DOPPS ali jih pošlje poljubni osebi prek elektronske pošte. V slednjem primeru se skupaj s sledjo prenesejo tudi vsi zapisi o pticah, ki so bili v aplikaciji shranjeni med zapisovanjem sledi. Omogočeni so različni pogledi zemljevida – navadni, satelitski in hibridni. Ker je bila aplikacija razvita v projektu LIFE Stržen (LIFE16 NAT/SI/708), katerega ciljno območje je Cerkniško jezero, smo vanjo vključili tudi dodatne informacijske vsebine na območju Cerkniškega jezera. Uporabnik si tako po želji lahko prikaže označbe opazovalnic, informacijskih točk in priporočenih popisnih lokacij ter meje območij, namenjenih specializiranemu popisu Cerkniškega jezera.

Aplikacija je prestala tudi testiranje v omejenem krogu uporabnikov, ki so prispevali dragocene predloge za njeno izboljšavo. Veliko predlogov smo lahko upoštevali in veseli smo, da je nastal produkt, ki bo marsikakšnega opazovalca ptic pritegnil k beleženju svojih opazovanj, ki bodo bogatila našo bazo in tako krepila naše argumente za varstvo ptic.

Aplikacija je na voljo za pametne telefone, ki delujejo v okoljih Android in iPhone. Uporabljate jo lahko le kot registrirani uporabnik spletne baze DOPPS (eNOAGS), zato boste morebitni novi zainteresirani uporabniki najprej opravili registracijo. Že registriranim uporabnikom pa bomo namestitve in uporabo mobilne aplikacije omogočili na vašo prošnjo. Eni in drugi se javite Urši Koce na elektronski naslov ursa.koce@dopps.si. Ptički se že ženijo in želimo vam veliko motivacije za uporabo aplikacije!

Aplikacija je na voljo za pametne telefone, ki delujejo v okoljih Android in iPhone. Uporabljate jo lahko le kot registrirani uporabnik spletne baze DOPPS (eNOAGS), zato boste morebitni novi zainteresirani uporabniki najprej opravili registracijo. Že registriranim uporabnikom pa bomo namestitve in uporabo mobilne aplikacije omogočili na vašo prošnjo. Eni in drugi se javite Urši Koce na elektronski naslov ursa.koce@dopps.si. Ptički se že ženijo in želimo vam veliko motivacije za uporabo aplikacije!

Ustanovitev omrežja PARES

// besedilo: Bojana Lipej

V zaključku projekta IMPRECO (Program Interreg Adrion 2014-2020) je bilo sodelovanje z deležniki NR Škocjanski zatok v okviru Skupne delovne skupine uspešno usklajeno s podpisom Dogovora med deležniki (Stakeholders Protocol), h kateremu je pristopilo 13 deležnikov, med drugimi tudi Mestna občina Koper in Luka Koper d.d. Omenjeni dokument je osnova za tvorno sodelovanje po zaključku projekta kot tudi za vključitev v mednarodno mrežo zavarovanih območij za ekosistemske storitve – **PARES (Protected AREas for Ecosystems Services)**. Mreža trenutno združuje šest partnerjev; poleg DOPPS-a še Občino Staranzano in Deželno agencijo Veneto Agricoltura iz Italije, Regijo Kreta iz Grčije, Nacionalni

razvojni sklad iz Albanije ter dalmatinsko Regionalno agencijo »Morje in kras«. Nadejamo pa se povečevanja števila partnerjev v prihodnje, saj je mreža odprta za priključitev tudi drugih zavarovanih območij iz Jadransko – Jonske regije. Vsak partner z vključitvijo v mrežo PARES sprejme skupno strategijo za upravljanje in ohranjanje ekosistemov, ki je bila pripravljena v okviru projekta IMPRECO (ang. Strategy for EcoSystem management and conservation for the period 2021-2025-S4ES) in se zaveže k njenemu uresničevanju na podlagi metodologije z uporabo najboljših načinov upravljanja ekosistemskih storitev (ang. Measures for EcoSystem-M4ES), tudi izdelane v okviru istega projekta.

Novosti iz raziskovanja velike uharice

// besedilo: Tomaž Mihelič,

foto: Miloš Bartol

Telemetrija velike uharice (*Bubo bubo*), s katero raziskujemo interakcije vrste s srednje napetostnimi daljnovodi na Krasu, je v sklepni fazi. V letošnji sezoni nam je uspelo opremiti še tri teritorialne samce. Prvim osebkom, ki smo jih opremljali v letu 2019, so v tem času prenehali delovati oddajniki, zato smo jih ponovno ujeli, odstranili oddajnike in pregledali morebitne vplive nanje. Zelo smo se razveselili rezultatov, da po dvoletnem nošenju oddajnika ni opaziti nikakršnih anomalij, celo na perju ptic ne. Na sliki je samec z imenom Bubuj, ki je oddajnik nosil med 17. 4. 2019 in 27. 1. 2021 in zbral 16.464 varstveno uporabnih točk.

Raj za žuželke v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Bia Rakar, foto: Miroslav Kastelic

V sklopu pilotne akcije projekta IMPRECO (INTERREG ADRION 2014–2020), namenjene izboljšanju razumevanja in izkušenj obiskovalcev pri spoznavanju in doživljanju narave v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok ob izzivih, ki jih ima naravni rezervat v urbanem okolju, je bil v začetku leta 2021 postavljen hotel za žuželke oz. žuželčnik, okolico katerega smo že v letu 2020 s finančno pomočjo sredstev Sklada za podnebne spremembe uredili in zasadili z medonosnimi rastlinami, zelišči in dišavnicami ter avtohtonimi grmovnimi vrstami, kot sta glog in rdeči dren. Ob rastline smo postavili označevalne tablice, ob hotelu pa namestili interpretativno tablo z izobraževalno vsebino »Raj za žuželke« s podrobnejšimi informacijami. S hotelom za žuželke in zasaditvami želimo obiskovalce ozaveščati o pomenu in vse večji ogroženosti žuželk, predvsem divjih oprasovalcev, kot tudi izboljšati njihovo vedenje glede prepovedi nabiranja in trgiranja rastlin na območju rezervata. Oprasovanje in oprasovalci so ključnega pomena za delovanje ekosistema in ena izmed najbolj pomembnih ekosistemskih storitev za človeka. Tako hotel kot tudi gredica z medonosnimi rastlinami bosta ob interpretaciji in razlagi naših vodnikov dodatno popestrila in obogatila izkušnje obiskovalcev, ki se odločijo za vodeni ogled v NRŠZ.

Hotel za žuželke je objekt, ki različnim vrstam žuželk daje primeren prostor za razvoj. Takih primernih območij je v naravi zaradi človekovih posegov vse manj. Izdelan je iz naravnih materialov, osnovna struktura je narejena iz lesa, posamezni elementi pa so iz lesa, trsja, bambusa, storžev, opek, sena ... V kose lesa in vejice so navrtane luknjice, trsje in bambus pa že imata votla stebela. Številne žuželke, kot so večina čebel samotark (v Sloveniji živi več kot 550 vrst), čmrljev, tenčičaric, polonic in strigalic, v luknjice, votla stebela, prazne polžje hišice in druge strukture odlagajo jajčeca. Hotel za žuželke je postavljen v bližini učne poti, da si ga lahko obiskovalci varno ogledajo, saj čebele samotarke in druge žuželke, ki bodo v hotelu gnezstile, niso nevarne. S hotelom za žuželke bomo privabili oprasovalce in številne druge žuželke, ki se hranijo z žuželkami, ki na vrtovih povzročajo škodo (listne uši ...). Takšen hotel lahko v svojem vrtu postavi prav vsak in tako v svoj vrt privabi številne koristne žuželke, bodisi oprasovalce, ki bodo oprasili sadno drevje in zelenjavo, bodisi žuželke, ki se hranijo s »škodljivimi« žuželkami.

Skupni izobraževalni program (CEP) projekta IMPRECO in izobraževanja

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Tina Kocjančič

Eden izmed pomembnejših rezultatov projekta IMPRECO je bila nadgradnja skupnega vzgojno-izobraževalnega programa (CEP – Common Educational Programme), izdelanega v sklopu projekta AdriaWet 2000. Njegov glavni cilj je bil naravovarstveno in okoljsko ozaveščanje šolske mladine. Da je potrebna nadgradnja, so nam nakazale izkušnje pri uresničevanju vzgojno-izobraževalnih programov kot tudi nova spoznanja s področja varstva in ohranjanja narave ter trajnostnega razvoja s poudarkom na ekosistemskih storitvah. Poznavanje ekosistemskih storitev je še posebej pomembno, saj je osnova našega preživetja in to je tudi glavni cilj prenovljenega skupnega vzgojno-izobraževalnega programa. Program poleg osnovnih priporočil za načrtovanje in opravljanje vzgojno-izobraževalnih dejavnosti vključuje tudi natančna navodila za ovrednotenje opravljenih aktivnosti kot tudi nekatere praktične primere za vzgojitelje in učitelje. Z namenom preverjanja ustreznosti izdelane metodologije vzgoj-

no-izobraževalnega procesa v prenovljenem programu smo v jesensko-zimskem obdobju izvedli njegovo testiranje, ki se ga je udeležilo 189 učencev od 1. do 9. razreda iz sedmih osnovnih šol iz Obalno-kraške regije. Poudariti je treba, da je testiranje potekalo v času epidemije Covid-19, zato so bili upoštevani vsi ukrepi za preprečevanje širjenja epidemije, kar pa nikakor ni vplivalo na slabšo izvedbo pedagoškega procesa. Pri testiranju smo si pomagali z novo didaktično in interpretativno opremo, ki je bila izdelana v okviru pilotne akcije projekta IMPRECO, z namenom izboljšanja razumevanja in izkušnji obiskovalcev pri spoznavanju in doživljanju narave, in sicer: vrtljive kocke s prikazom razvojnih krogov izbranih živalskih skupin, igra spomin, interaktivna tabla s prikazom selitve ptic, tabla za umeščanje značilnih živalskih vrst Škocjanskega zatoka v življenjska okolja in tabla za prikaz prehranjevanja dveh značilnih skupin ptic – pobležnikov ter rac in gosi.

Slovo od gnezda
18. 4. 2020 - 21.21
04:32

Predrzna krokarja
13. 4. 2020 - 07:48
05:00

Prava ali "navidezna" nosečnost? Ampak samec je vztrajen!
4. 4. 2020 - 01:23
06:14

Kam naj z vsemi temi kosi?
21. 3. 2020 - 22:55
00:56

Kaj je spredaj, kaj je zadaj?
19. 3. 2020 - 10:43
00:43

Kadar je žena sit(n)a
18. 3. 2020 - 04:55
00:33

Samec je vztrajen
15. 3. 2020 - 20:54
01:34

VELIKA UHARICA V ŽIVO

Spremljamo gnezdenje velike uharice na Krasu

Spremljajte gnezdenje velike uharice v živo

// besedilo: Tomaž Mihelič

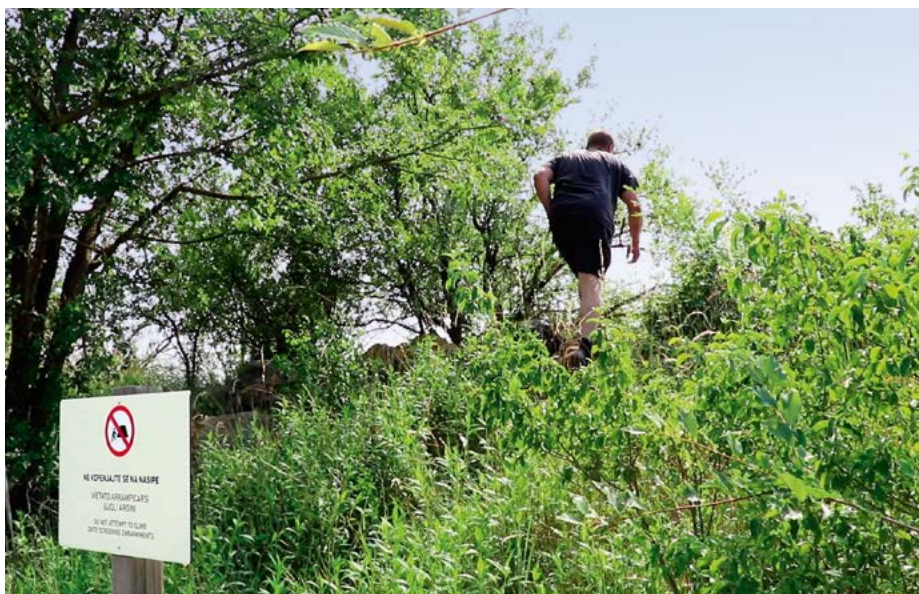
Letos lahko ponovno spremljate potek gnezdenja velike uharice (*Bubo bubo*) v živo prek računalnika. V sklopu projekta Za Kras smo letos zagotovili prenos z dveh različnih gnezd. Na prvem samica že pridno vali tri jajca, z gnezdenjem pa je pričela tudi samica v drugem gnezdu. Spremljanje nam bo omogočilo natančne vpoglede v uspešnost gnezditve, strukturo plena in morebitne motnje na gnezdu. Na strani <https://uharica.ptice.si/v-zivo/> pa si poleg žive slike lahko pogledate tudi shranjena zanimiva dogajanja na gnezdu.

Naravovarstveni nadzor v NRŠZ

// besedilo: Daša Stavber, foto: Tina Kocjančič

Naravni rezervat Škocjanski zatok je bil v letu 2016, po novo pridobljeni infrastrukturi za obiskovalce, deležen velike medijske odmevnosti, večjega števila obiskovalcev, z njimi pa tudi pritiskov na območje. Z obogatitvijo ponudbe (centrom za obiskovalce z barom, trgovino, sprehodi s konji, izleti, predavanji) smo v rezervat privabili še več obiskovalcev, zato je bilo nujno zagotoviti učinkovitejši naravovarstveni nadzor. V letu 2018 smo pridobili tretjo naravovarstveno nadzornico s pooblastilom po Zakonu o prekrških, s pristojnostjo izrekanja glob znotraj našega zavarovanega območja.

Naravovarstveni nadzor naj bi bil predvsem vzgojno-izobraževalne narave in manj kaznovalne z izrekanjem glob. Želimo si, da bi obiskovalci razumeli in sprejeli način obnašanja v zavarovanem območju narave, ki ne bi temeljil na strahu, temveč slabi vesti, ki bi kršitelja opominjala na nespoštljivo ravnanje. Naravovarstveni nadzor v Škocjanskem zatoku opravljamo na podlagi Zakona o ohranjanju narave, Uredbi o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok in Načrtu upravljanja Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Kršitve se nanašajo predvsem na trganje rastlin, hranjenje pašnih živali, vzpenjanje na zastiralne nasipe, hojo zunaj označene učne poti, nenajavljene obiske večjih skupin. Žal so se povečale kršitve, ki se nanašajo na rekreacijo (predvsem tek) in obisk s psi brez povodca. Z dnevno navzočnostjo naravovarstvenih nadzornikov na terenu se je spoštljivost obiskovalcev do pravil obnašanja v naravnem rezervatu od leta 2018 občutno povečala. Pri tem nam pomagajo tudi vestni obiskovalci, ki občasno opozorijo nevedne obiskovalce, za kar smo jim hvaležni. V letu 2020 smo v okviru pilotne akcije projekta IMPRECO z osebno interpretacijo in postavitvijo izobraževalnih tabel z ilustracijami (ne)primerne vedenja skušali izboljšati razumevanje obiskovalcev, s tem pa vplivati na upoštevanje varstvenega režima.

Izobraževalne aktivnosti – Skupnost naravnih parkov Slovenije

// besedilo: Bojana Lipej

Že četrto leto zapored poteka v okviru Skupnosti naravnih parkov Slovenije poučno raziskovanje petnajstih parkov Slovenije, tokrat na temo spoznavanja življenja dvoživk z naslovom: Čudoviti svet dvoživk. Za učence 5., 6. in 7. razredov smo pripravili zanimive in poučne vsebine, ki jim bodo pomagale razjasniti marsikatero vprašanje o dvoživkah, jih naučile prepoznavati različne vrste dvoživk, ki živijo v Sloveniji, njihova življenjska okolja in potrebe, dejavnike ogrožanja in, kot najpomembnejše, naučili se bodo, kako lahko sami prispevajo k njihovem varovanju. Aktivnost poteka od oktobra 2020 do maja 2021, ko bodo učenci in

njihovi mentorji za letošnje aktivnosti prejeli lična priznanja in simbolične nagrade. Pri kvizu sodelujejo: Triglavski narodni park, Kozjanski regijski park, Park Škocjanske jame, Notranjski regijski park, KP Debeli rtič, KP Goričko, KP Kolpa, KP Ljubljansko barje, KP Logarska dolina, KP Pivška presihajoča jezera, KP Radensko polje, KP Sečoveljske soline, KP Strunjan, KP Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib ter Naravni rezervat Škocjanski zatok. Koordinator letošnjih aktivnosti je Krajevski park Radensko polje v sklopu projekta LIFE AMPHICON (več informacij dobite na spletni strani: www.naravniparkislovenije.si v rubriki Šolarji).

Ukrepi za obvladovanje vplivov podnebnih sprememb na mokrišča

// besedilo: Borut Mozetič, foto: Aleš Marsič

V sklopu programa Sklada za podnebne spremembe smo v preteklem letu na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok izvedli dva pomembnejša ukrepa za obvladovanje vplivov podnebnih sprememb na mokrišča. Na izlivnem delu razbremenilnika reke Rižane – Ara je bil v letu 2007 zgrajen prelivni objekt. Leseni prag z glinenim polnilom je bil namenjen akumuliranju večje količine vode v Ari za lažjo oskrbo sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki kot tudi preprečevanju nekontroliranega vdora morske

vode v sladkovodni ekosistem in prelivanju viškov sladke vode v polslano laguno. Istega leta je bil na ustju morskega kanala, ki lagunski del rezervata povezuje z morjem, zgrajen prelivni zapornični objekt za upravljanje z vodnim stanjem lagunskega dela.

Zaradi pospešenega dvigovanja morske gladine in številnejših ujm, kot posledic podnebnih sprememb, je bil Škocjanski zatok z dosedanjim vodno-gospodarsko ureditvijo v zadnjih letih vse bolj poplavno ogrožen. Zaradi dotrajanosti praga na Ari je morska voda skozenj vdiralna v sladkovodni del rezervata, zaradi nizke gladine Are v zadnjih letih pa smo se spoprijemali s težavami pri zagotavljanju zadostnih količin sladke vode v poletnih mesecih in pri zagotavljanju poplavne varnosti ob obilnejših deževjih. Z ukrepi smo obnovili in nadgradili obstoječe infrastrukture za urejanje nivojev vode. Nov zapornični sistem na Ari omogoča povečano poplavno varnost in zagotavlja stalno gladino vode v Ari, s tem pa ustrezno napajanje sladkovodnega dela rezervata. Narejena je bila tudi ribja steza, ki omogoča prehod vodnih organizmov.

Nov, za meter »nadvišan« zapornični objekt na morskem kanalu je namenjen upravljanju nivojev vodne gladine v polslani laguni. Upravljanje je še posebej pomembno v času gnezditve zaradi preprečevanja preplavljanja gnezdišč na slanih muljastih tleh s halofitno vegetacijo. Zapornica bo omogočala tudi popolno zaporo vtoka morske vode in s tem varovanje območja v primeru razlitja nevarnih snovi v morju.

Preprečevanje in obvladovanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst rastlin

// besedilo: Borut Mozetič in Josip Otopal, foto: Tina Kocjančič

Ukrepe za preprečevanje in obvladovanje vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst rastlin na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok v letu 2020 smo uresničevali v okviru programa Sklada za podnebne spremembe. Ročno in strojno smo odstranjevali invazivne tujerodne vrste rastline, drobili biomaso in jo odlagali na prostoru za kompostiranje.

Na območju Škocjanskega zatoka najvišja stopnja invazivnosti pripada navadni amorfi (*Amorpha fruticosa*), ki se sicer širi relativno počasi, a ponekod povsem prevlada in jo je ročno le stežka uspešno odstraniti. Rast in razširjanje navadne amorfe lahko učinkovito ustavimo le s hkratnim strojnim izkopavanjem podzemnih delov rastlin. Enako velja za navadno robinijo (*Robinia pseudoacacia*), ki jo omejujemo le tu in tam. Manj invazivna sta blešččea kalina (*Ligustrum lucidum*) in japonsko kosteničevje (*Lonicera japonica*), ki se počasi širita in ju je lažje odstraniti v kombinaciji z zasenčenjem. Najnižjo stopnjo invaziv-

nosti imata verlotov pelin (*Artemisia verlotiorum*) in lovrikovec (*Prunus laurocerasus*).

Pri izvedbi ukrepov za odstranjevanje in preprečitev razširjanja navadne amorfe in navadne robinije je bila izrednega pomena stalna navzočnost strokovno usposobljenega izvajalca – botanika pri označevanju in usmerjanju izvajalca, ki je strojno odstranjeval nadzemne in podzemne dele tujerodnih rastlinskih vrst. Ravno tako je bilo pri uresničevanju ukrepa potrebnega veliko ročnega dela pri selektivnem odstranjevanju in preprečevanju razširjanja japonskega kosteničevja, verlotovega pelina in lovrikovca, laške repe ... ter zasenčevanju z zasaditvijo ciljnih območij z domorodnimi grmovnimi in drevesnimi vrstami in odstranjevanju biomase. Na podlagi izkušenj iz preteklih let upravljanja rezervata je nujno tudi ročno odstranjevanje zarasti v prvih letih po zasaditvi domorodnih vrst, saj se s tem spodbuja njihovo razraščanje in s tem zasenčevanje območij razraščanja tujerodnih rastlinskih vrst.

The global Partnership for nature and people

 ADN	 Argentina	 Armenia	 Australia	 Austria	 Azerbaijan	 Bahamas	 Bahrain	 Belarus	 Belgium	 Belgium	 Bhutan	 Belize	 Bolivia	 Botswana	 Brazil
 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Cameroon	 Canada	 Canada	 Chile	 Cook Islands	 Cote d'Ivoire	 Croatia	 Cuba	 Cyprus	 Czech Republic	 Denmark	 Djibouti	 Dominican Republic
 Ecuador	 Egypt	 El Salvador	 Estonia	 Ethiopia	 Falkland Islands (Malvinas)	 Faroe Islands	 Fiji	 Finland	 France	 French Polynesia	 Germany	 Ghana	 Gibraltar	 Greece	 Hong Kong
 Hungary	 Iceland	 India	 Indonesia	 Iraq	 Ireland	 Israel	 Italy	 Japan	 Jordan	 Kazakhstan	 Kenya	 Kuwait	 Kyrgyzstan	 Latvia	 Lebanon
 Lithuania	 Liberia	 Liechtenstein	 Luxembourg	 Macedonia	 Madagascar	 Malawi	 Malaysia	 Malta	 Mauritania	 Mauritius	 Mexico	 Morocco	 Myanmar	 Nepal	 Netherlands
 New Zealand	 Nigeria	 Norway	 Palau	 Panama	 Paraguay	 Peru	 Philippines	 Poland	 Portugal	 Puerto Rico	 Qatar	 Romania	 Saudi Arabia	 Serbia	 Sierra Leone
 Singapore	 Slovakia	 Slovenia	 South Africa	 Spain	 Switzerland	 Sweden	 Syria	 Taiwan	 Thailand	 Tunisia	 Turkey	 Uganda	 Ukraine	 United Kingdom	 USA
 Uzbekistan	 Zambia	 Zimbabwe													

